

ОДБРАНА

АРСЕНАЛ
62

Војска чисти снег у целој Србији

Помоћ грађанима

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

КОНКУРС

за пријем кандидата
из грађанства за кадете
Војне академије

Отворен од 15. фебруара
до 31. марта 2012. године

телефони:

011/3603-112 и 011/3603-344

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

КОНКУРС

за пријем кандидата
из грађанства за ученике
Војне гимназије

Отворен до 15. марта 2012. године

телефони:

011/3603-631, 011/3958-657 и

011/3958-252

www.gimnazija.mod.gov.rs

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавцић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић, Славица Лужник

Новинари

Сања Анђелковић

Мирјана Боровина, потпоручница

Владимир Вјештић

Биљана Миљић

Стални сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,
мр Славиша Влачић, Милосав Ц. Ђорђевић,
Владица Крстић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Миладиновић, мр Миљан Милкић,
Крсман Милошевић, Никола Остојић,
Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Душка Стефановић (уредница),
Горан Станковић, Јово Мамула,
Даримир Банда, Стефана Савић (фоторепортери)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809
Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995
ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РСЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,
Македонска 29
ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 154

НА НАСЛОВНОЈ СТРАНИ

Припадници Треће бригаде
Копнене војске у патроли
на бази Грлић

Снимио Јово МАМУЛА

САДРЖАЈ

■ ДОГАЂАЈИ

6 Посета министра одбране Македоније
САРАДЊА – КЉУЧ СТАБИЛНОСТИ

8 Састанак министра Шутановца са
представницима ОЕБС и UNDP
ПРОЈЕКТ ЗА ЗАШТИТУ ГРАЂАНА

10 Порука аустријског министра одбране
Норберта Дарабоша са Минхенске безбедносне
конференције
СРБИЈИ СТАТУС КАНДИДАТА

12 Шутановац примио „министра одбране“
СПОРТИСТИ – ЛЕПО ЛИЦЕ СРБИЈЕ

■ У ФОКУСУ

13 Војска чисти снег у
целој земљи
ПОМОЋ ГРАЂАНИМА

Припадници Војске од првих
обилнијих падавина ангажовани су
на чишћењу снега, а последњих
неколико дана на територији
целе Србије како би помогли
грађанима

■ ИНТЕРВЈУ

18 Др Јованка Шарановић, директорка Института
за стратегијска истраживања
ПРОЦЕНТИ РУШЕ СТЕРЕОТИПЕ

■ ТЕМА

22 Синдикат у касарни
САРАДЊОМ ДО РЕЗУЛТАТА

АРСЕНАЛ

Прилози о савременом наоружању и опреми код нас и у свету

■ ОДБРАНА

28 Вежба „Медитеран 2012”

СПРЕМНИ ЗА МИСИЈУ НА КИПРУ

Припадници вода обучава-ли су се за наменске задат-ке предвиђене мировном ми-сијом, а вреднована је и ин-тероперабилност и колек-тивна обученост

30 Они су Служба трагања и спасавања

ДРАМА НА РАДАН ПЛАНИНИ

32 У зимовнику Речне флотиле

РАЗБИЈАЊЕ ЛЕДЕНИХ ОКОВА

Скидањем леденица и чишћењем снега с бродских палуба започињу, у поларним условима, радни дан посаде речних миноловаца, патролних и десантно-јуришних чамаца Првог речног одреда Речне флотиле, у дунавском рукавцу, новосадском зимовнику и матичној бази у касарни „Александар Берих” у Новом Саду

■ КУЛТУРА

32 Нове изложбе у Дому војске у Београду

ПОДСЕТНИК НА МИНУЛИ ВЕК

■ СПОРТ

42 Разводник Бранислав Јанковић

ШАМПИОН БОГОЈАВЉЕНСКИХ ПЛИВАЊА

реч уредника

Снег

5

Током зиме снег би требало да буде уобичајена појава, али хладни талас који је захватио читаву Европу донео је неуобичајено обилне снежне падавине и сибирске температуре. У европским земљама снег и хладноћа однели су преко 350 живота. У Србији су многа удаљена села данима била одсечена од света, а у снежним наносима и хладноћи 16 особа је изгубило живот.

Војска се од првих дана невремена на Пештеру, почетком јануара, укључила у чишћење снега, а након проглашења ванредне ситуације на територији Републике Србије, 6. фебруара, Републичком штабу за ванредне ситуације на располагање је стављено 14.000 припадника Војске Србије и 50 машина које могу да раде на рашчишћавању снега.

У најкритичнијим данима, почетком фебруара, дневно је и до 800 припадника Војске било ангажовано на уклањању снега са тротоара или пробијању завејаних путних праваца до удаљених села.

Хеликоптером Војске Србије достављани су пакети хране за десет најудаљенијих домаћинстава у селима на обронцима планине Чемерно на подручју Краљева, а специјалци Службе трагања и спасавања успели су да евакуишу јединог мештанина удаљеног села Острозуб у општини Црна Трава, о коме информација није било читавих четрдесет дана.

У градовима су припадници Војске притекли у помоћ градским службама и грађанима ради бржег уклањања снега са тротоара, тргова и саобраћајница. Припадници Гарде, Команде за обуку, 250. ракетне бригаде, Бригаде везе и војне полиције чистили су шири центар Београда. У Клиничком центру Србије и Градској болници у Земуну кадети Војне академије, распоређени на неколико најкритичнијих места, чистили су саобраћајнице како би возилима хитне помоћи омогућили несметано кретање. Припадници Речне флотиле чистили су снег у општини Мали Зворник, Прва бригада у Новом Саду, Друга на Пештеру, а Трећа и Четврта бригада на југу Србије... И на још пуно, пуно места, где су допринос дали и припадници других јединица.

Научници тврде да је незапамћена хладноћа у Европи резултат топљења леда на Арктику, односно глобалног загревања. Услед промене у атмосферским притисцима хладан ваздух с Арктика директно је дошао на Стари континент и окувао га ледом.

Да ли то почиње ледено доба у Европи или је ово само још једна оштра зима, од каквих смо се последњих година одвикли? ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Посета министра одбране Македоније

Сарадња - кључ стабилности

Наша прошлост може да буде наша предност у будућности, сагласили су се министри одбране Србије и Македоније, Драган Шутановац и Фатмир Бесими

Министар одбране Драган Шутановац састао се 6. фебруара са министром одбране Републике Македоније Фатмиром Бесимијем у Дому Гарде на Топчидеру. То је прва званична билатерална посета македонског министра одбране у протеклих пет година.

Том приликом министар Шутановац је истакао да је Македонија као суседна земља изузетно важна када је реч о сарадњи у области одбране, а нарочито у области војног школства и здравства.

– Желимо, такође, да проширимо сарадњу на области едукације, односно тренинга наших јединица како на територији Србије, тако и Македоније. Осим тога, постоји простор за војну економску сарадњу, јер Македонија има, иако не у обиму као Србија, развијену наменску индустрију која може да буде комплементарна са нашом – нагласио је министар Шутановац, додајући да Македонија развија војно здравствене капацитете који, такође, могу бити комплементарни са онима које Војска Србије поседује.

Према речима министра Шутановца, Македонија је у протеклом периоду присутна у мировним мисијама, а то су искуства која наша Војска управо стиче.

– Македонски колега током састанка оценио је да „наша прошлост може да буде наша предност у будућности“, што указује на то да можемо да нађемо начин да, евентуално, заједно учествујемо у некој од мировних мисија УН и ЕУ широм света – поручио је министар Шута-

БЕЗБЕДНОСТ У РЕГИОНУ

Одговарајући на новинарско питање о највећим безбедносним изазовима у региону, министар Фатмир Бесими је оценио да је решење у отвореном дијалогу и демократском начину решавања проблема, „а то је нешто што смо научили из наше прошлости, али и на примерима у свету“.

Говорећи о истој теми, министар Шутановац је нагласио да је у Југоисточној Европи један од највећих безбедносних изазова прекогранични организовани криминал, чије трасе пролазе и кроз Србију и Македонију. Иако то није војни изазов „њима треба да се баве све државне безбедносне структуре“.

новац. Он је нагласио да је Министарство одбране Македоније у сегменту реформе отишло корак даље од Србије када је реч о активној резерви, а наша намера је да се у току године успоставе званични модели постојања активне резерве.

Министар Шутановац искористио је прилику да министру Бесимију упуту званичан позив за предстојећи аеромитинг „Батајница 2012“, који ће се у првим данима септембра одржати у Србији.

Изражавајући задовољство посетом Србији, министар Фатмир Бесими је нагласио да је она изузетно важна у погледу даље сарадње у области одбране.

– Сарадња наших земаља у области одбране до сада је показала изузетне резултате, што је сигнал за даљу кооперацију. Македонски официри боравили су у Србији и заинтересовани смо да се та, веома добра сарадња у области школства, настави и у будућности. Исто тако, мислим да би требало да искористимо наше регионалне капацитете када је реч о војномедицинском аспекту – нагласио је Бесими додајући да треба да се искористе капацитети полигона Криволак, као и полигона у Србији.

Македонски министар одбране је истакао да је био у прилици да чује нешто више о професионализацији Војске Србије, као и о реформама које се односе на европске интеграције, који је заједничка перспектива за обе земље. Он је изразио посебно интересовање за регулисање социјално–здравствених аспекта активних и пензионисаних војних лица, истичући да би поједина решења могла да се искористе и у македонској армији.

Током разговора разматрана је и могућност сарадње у мешовитом тиму за војно техничку сарадњу, а министар Бесими је поручио да је спремност на сарадњу – кључ за стабилност у региону.

У наставку посете, македонски министар одбране састао се и са начелником Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковником Љубишом Диковићем. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимио Зоран МИЛОВАНОВИЋ

„Застава оружје“ у овој години

ИЗВОЗ ВЕЋИ ДЕВЕТ ПУТА

Министар одбране Драган Шутановац изјавио је у Крагујевцу да фабрику „Застава оружје“ у овој години очекују уговори чија је вредност готово 33 милиона долара, што је готово девет пута више него прошле године.

– Само уговори, који се тичу трансфера технологија и који нису једнократни, вредности су 17 милиона долара – рекао је Шутановац новинарима. Према његовим речима, највише производа крагујевачке фабрике оружја биће извезено на тржиште САД и реч је о ловачком и спортском наоружању.

Говорећи о технолошком вишку у Фабрици оружја, министар одбране је подсетио да су „експерти проценили да постоји одређени вишак“, али да се Министар-

Нови џип за војску

Већ у априлу биће израђен прототип новог теренског возила, за чији је развој држава обезбедила средства, најавио је министар Шутановац у Крагујевцу.

– Теренско возило би требало да буде комбиновано возило које би личило и на џип и на возило које има могућност да носи терет, а цена треба да буде као ‘дифендер џипа’ који се користе у Министарству одбране – рекао је министар и додао да се тај модел развија у фабрици „Застава камиони“.

Шутановац је изразио уверење да ће, поред Министарства одбране, купци бити и Министарство унутрашњих послова, „Србијашуме“, Сектор за ванредне ситуације МУП-а и компаније којима су потребна теренска возила.

ство труди да се вишак радника, како је рекао, „не отпушта на начин као ранијих година, већ да се прави социјални програм, јер уколико се фабрика не подмлади, наићи ће на велике проблеме“.

Шутановац је рекао и да је „посао складиштења, демилитаризације муниције, који ће, поред осталих, радити и Техничко-ремонтни завод у Крагујевцу“, добио подршку Уједињених нација и ОЕБС-а.

– Посао је вредан 12 милиона долара и већ сада имамо одређене земље које су донирале новац и земље које су најавиле донацију – рекао је Шутановац и најавио реконструкцију Војне болнице у Крагујевцу и стављање у функцију Дома војске. ■

Танјуг

Састанак министра Шутановца са представницима ОЕБС и UNDP

Пројект за заштиту грађана

Сусрет је организован ради размене недавно потписаног *Програма развоја капацитета за управљање залихама конвенционалне муниције Републике Србије*

Министар одбране Драган Шутановац састао се 2. фебруара са делегацијом ОЕБС и UNDP, коју су предводили шеф мисије ОЕБС у Србији амбасадор Димитреос Кипреос и стални координатор УН у Србији – UNDP, Вилијам Инфанте.

Том приликом министар Шутановац је истакао да су, након што је Србија изразила потребу да решава проблем складиштења и уништења неперспективне муниције, ОЕБС и UNDP, који раде у Београду, брзо реговали што је довело до потписивања документа о управљању залихама конвенционалне муниције који је на састанку размењен.

– На основу *Пројекта о сарадњи*, ОЕБС и UNDP подржаће пројекат који вреди око 11 милиона долара и који ће трајати наредних пет година. Према том пројекту, страни донатори ће инвестирати у Србију у циљу развоја капацитета у области заштите и складиштења перспективне муниције, развоја капацитета у ТРЗ Крагујевац, као и уништења оне муниције која је неперспективна и која је само претња цивилном становништву – оценио је министар Шутановац.

Говорећи о значају потписаног документа, министар одбране је нагласио да је реч о пројекту који није важан само са аспекта Министарства одбране и Војске Србије, већ

помаже безбедност свих грађана, нарочито оних који живе у непосредној близини војних складишта.

– Колика је важност пројекта сведочи и то да смо у протекла два месеца већ добили две земље донаторе, Велику Британију и Шпанију, а донације су најавили и Немачка и Чешка. Верујемо да ће велики број земаља које су наши пријатељи и које сарађују са Министарством одбране, учинити напор и донирати средства која ће помоћи реализацију пројекта – рекао је министар на крају обраћања.

Шеф мисије ОЕБС у Србији амбасадор Димитреос Кипреос изразио је задовољство потписивањем *Пројекта о сарадњи*, у оквиру кога ће бити покренут програм који ће развијати капацитете за складиштење конвенционалне муниције. Он је додао да је реч о програму који није чисто војни, већ има веома важан цивилни аспект и значајан је за целокупно становништво.

Изражавајући задовољство поводом размене недавно потписаног

документа, стални координатор УН у Србији – UNDP, Вилијам Инфанте је поручио да је реч о сигнализацији партнерства у решавању питања складиштења муниције. Како је истакао, то је веома важан пројекат како за грађане Србије, тако и за Владу и Министарство одбране, додајући да ће UNDP наставити да доприноси промовисању безбедности и стабилности у југоисточној и централној Европи. Према речима Инфантеа, улога Србије у том правцу је протеклих година значајно унапредовала, а такође успоставља нове пројекте и покреће бројне иницијативе у циљу ојачавања стабилности и безбедности у региону.

Састанку су присуствовали и државна секретарка др Тања Мишчевић, помоћник министра одбране за материјалне ресурсе Илија Пилиповић и заменик начелника Генералштаба генерал-мајор Милан Бјелица. ■

Б. МИЉИЋ
Снимио З. МИЛОВАНОВИЋ

Унапређење образовног процеса

Основни циљ разговора са представницима Центра за цивилно-војне односе Монтереј из САД је да се експерти из Монтереја ближе упознају са организацијом и функционисањем Министарства одбране и Војске Србије у циљу унапређења заједничког рада у едукацији припадника Министарства одбране и Војске Србије у наредном периоду.

Америчку делегацију предводио је проф. др Јан Мураметс, а делегацију Министарства одбране и Војске Србије, начелник Управе за стратегијско планирање генерал-мајор др Божидар Форца.

У разговорима су учествовали и начелници и представници Управе за планирање и развој (Ј-5) ГШ ВС, Управе за оперативне послове (Ј-3) ГШ ВС, Здружене оперативне команде, Управе за организацију, Секретаријата МО и Управе за буџет.

Општи је закључак да су разговори били изузетно квалитетни и одлично припремљени и реализовани. Експерти из Монтереја су истакли да су уверени у квалитет реформи система одбране Србије, као и ефикасност планирања будућности.

Делегацију из Центра за цивилно-војне односе Монтереј примила је и државна секретарка др Тања Мишчевић. ■

Састанак Мешовите комисије Србија – САД

У Министарству одбране одржан је редовни састанак Мешовите комисије Србија – САД за питања реформе система одбране. Чланове Мешовите комисије САД предводио је професор Томас Јанг из Центра за цивилно-војне односе из Монтереја.

Састанком је руководио председник Мешовите комисије, генерал-мајор др Божидар Форца, начелник Управе за стратегијско планирање, а учествовали су чланови Мешовите комисије из Министарства одбране, Генералштаба Војске Србије и оперативних команди Војске Србије.

Чланове Мешовите комисије из САД примио је државни секретар у Министарству одбране Александар Мишчевић.

Основне теме састанка биле су едукација припадника Министарства одбране и Војске Србије у 2012. години у Републици Србији и у САД. Утврђен је План едукације припадника Министарства одбране и Војске Србије у Републици Србији у 2012. години. Такође, постигнут је споразум да се два припадника Министарства одбране ове године усавршавају у Центру за цивилно-војне односе на 13-недељном курсу који ће финансирати америчка страна.

Закључено је да се рад Мешовите комисије одвија по плану, а да се облици едукације припадника Министарства одбране и Војске Србије, у сарадњи са Центром за цивилно-војне односе из Монтереја, успешно припремају и реализују. ■

Конституисан Савет Универзитета одбране

У Ректорату Универзитета одбране 31. јануара одржана је конститутивна седница Савета на којој су верификовани мандати чланова и изабрани председник и заменик. Формирањем тог органа заокружен је процес конституисања свих тела неопходних за потпуно функционисање једне високообразовне институције.

Ректор Универзитета одбране генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић у уводном обраћању нагласио је да је иако најмлађи у Србији, Универзитет одбране „кренуо амбициозно уз пуну подршку и система одбране и академске заједнице наше земље“.

– Организација Универзитета подразумева да смо интегрални чланови Конференције универзитета Републике Србије, а наша специфичност је што функционисамо под мониторингом Министарства одбране – истакао је генерал Јевтић и подсетио да на најмлађем универзитету у земљи постоји двадесет акредитованих студијских програма на свим нивоима.

Тајним гласањем присутних чланова Савета Универзитета одбране, за председника је изабран бригадни генерал др Бојан Зрнић, а за његовог заменика бригадни генерал др Миодраг Гордић. ■

М. Б.

Порука аустријског министра одбране Норберта Дарабоша са Минхенске безбедносне конференције

Србији статус кандидата

Министар одбране Аустрије Норберт Дарабош изјавио је у Минхену, где је почетком фебруара присуствовао највећој светској безбедносној конференцији, да је Србија заслужила да добије статус кандидата за пријем у чланство ЕУ што пре, те да јој не треба постављати нове и превисоке услове

У интервјуу за Танјуг, министар Дарабош казао је да Србија треба што пре да добије статус кандидата и додао да сматра да влада која је тренутно на власти у Србији упућује јасне сигнале да је заинтересована за решење косовског конфликта.

Према његовим речима, не би требало кажњавати владу која има за циљ позитивно решење, већ је треба охрабрили да настави тај пут.

– Зато сам мишљења да Србија статус кандидата треба да добије већ у марту – истакао је Дарабош.

Он је оценио да је став Аустрије добар, подсећајући да се министар иностраних послова Михаел Шпинделегер заложиио за условни статус кандидата и критиковао Немачку истичући да је одбијање статуса погрешна политика.

– Сада је питање како ће се Србија опходити према Косову, али мислим да председник Борис Тадић и министар одбране Драган Шутановац имају прагматичан став. Мислим да би било лоше када би реформски напори били минирани превише рестриктивном политиком ЕУ – упозорио је Дарабош, указујући да је само уз укључење Србије могуће имати одрживу стабилност у региону.

Сарадња са Србијом

Пуну подршку европским интеграцијама Србије министар Дарабош потврдио је и приликом недавне посете Београду, почетком новембра прошле године, када је после сусрета и разговора са министром Шутановцем у Дому Гарде у Топчидеру истакао да Аустрија подржава кандидатуру Србије, чиме по-

БЕЗ НОВИХ УСЛОВА

Са изјавом министра Дарабоша у Минхену, у потпуности се сложила и директорка програма Међународне кризне групе (МКГ) за Балкан Сабин Фрејзер. Она је позвала чланице ЕУ да не постављају нове услове Србији и да јој у марту одобре статус кандидата за чланство.

– Тражимо од земаља чланица ЕУ да не постављају нове услове како ситуација за Београд не би била још компликованија – рекла је за Дојче веле Фрејзерова.

Она је оценила да би ЕУ, „ако Србија покаже добру вољу за нормализацију прилика на Косову“, требало да јој одобри статус кандидата и додала је да би Брисел требало да остане укључен у преговарачки процес Београда и Приштине.

– Сада је битно да обе стране остану мирне, да раде на нормализацији и дијалогу и да се не посеже присилном мењању ситуације на трену – рекла је Фрејзерова. Према мишљењу директорке МКГ за Балкан, биће потребно много месеци и година труда да Приштина успе за изградњу поверење и увери становнике севера Косова да могу да имају нормалан живот, уз поштовање свих њихових права на Косову.

тврђује да је Србија завршила реформе на начин који задовољава европски пут.

– Аустријска савезна војска увек је спремна на продубљивање сарадње са српском војском и увек ћемо се трудити да то подржавамо – истакао је министар Дарабош, наглашавајући изузетну сарадњу са Министарством одбране Србије.

– Имамо око четрдесет до шездесет активности на годишњем нивоу, и ту није реч само о квантитету, већ и о квалитету сарадње. Аустрија помаже Војску Србије саветодавном активношћу, да би Србија могла да испуни стандарде који ће јој помоћи на њеном путу у Европску унију. За мене је било врло интересантно да чујем искуства која је имала Србија на путу стварања професионалне војске. Добио сам врло интересантне идеје у погледу професионализације војске у Аустрији која је тренутно застала на том путу – изјавио је министар Дарабош

Он је оценио да Србија има кључну позицију у безбедности на западном Балкану, али и у Европи.

– У своје и име Савезне владе Аустрије могу да кажем да ми пут Србије ка Европској унији сто посто подржавамо. Уз све аргументе који говоре у прилог томе да Србија треба да постане део Европске уније, мислим да су безбедносни и елемент сигурности један од врло важних – истакао је министар Норберт Дарабош у новембру, приликом своје друге званичне посете Београду у овом мандату. ■

Р. М.

Војна сарадња са Данском

Ради билатералних консултација и потписивања *Плана билатералне војне сарадње за 2012. годину*, у посети Данској боравила је радна група Министарства одбране и Војске Србије, коју је предводио начелник Одељења за билатералу у Управи за међународну војну сарадњу пуковник Милан Коњиковац.

Краљевина Данска један је од највећих донатора и активно је укључена у процес реформе система одбране. У претходном периоду дала је велики допринос у успостављању и развоју службе трагања и спасавања, безбедности летења, кроз пројекте преквалификације вишка војног кадра (PRISMA), учења енглеског језика (PELT), школовања и усавршавања припадника Министарства одбране и Војске Србије на Балтичком колеџу одбране и развоју информатичке мреже.

Током разговора у Команди одбране обострано је закључено да је билатерална војна сарадња на високом нивоу. Договорен је наставак сарадње у започетим пројектима и потписан План билатералне војне сарадње за 2012. годину.

Данска страна је још једном потврдила опредељеност за наставак финансијске подршке и асистенције у процесу реформе система одбране Србије до 2014. године и подршку пројектима OEBS и UNDP у вези са адекватним складиштењем и уништавањем вишка конвенционалне муниције. Размотрена је и могућност унапређења сарадње и потписивања Споразума о сарадњи у области одбране. ■

Генерал Бјелица примио изасланика одбране Руске Федерације

Заменик начелника Генералштаба Војске Србије генерал-мајор Милан Бјелица примио је новоименованог изасланика одбране Руске Федерације у Србији пуковника Валерија И. Волкова.

Закључено је да у наредном периоду треба радити на интензивирању билатералне војне сарадње Републике Србије и Руске Федерације у областима од обостраног интереса. ■

Снимио З. МИЛОВАНОВИЋ

Шутановац примио „министра одбране“

Спортисти – лепо лице Србије

Министар одбране Драган Шутановац примио је Дарка Станића, голмана наше рукометне репрезентације која је на управо завршеном Европском првенству освојила сребрну медаљу и честитао му на проглашењу за најбољег голмана првенства.

Наши навијачи су прогласили Дарка за „министра одбране“ због његових сјајних одбрана и доприноса у до сада незабележеном успеху нашег рукомета, што је и био повод сусрета са министром Шутановцем.

На маскирној мајици са бројем један, коју је министар Шутановац

том приликом поклонио Дарку, пише „Дарко Станић – министар одбране“.

– Почаствован сам пријемом код министра Шутановца и драго ми је

да и наши високи функционери безрезервно подржавају наш спорт. Видео сам пре пар дана у штампи да је министар Шутановац, приликом посете Италији, изјавио да су наши спортисти, који освајају медаље широм света, најбољи амбасадори и да тиме показују шта Србија жели да буде – изјавио је Дарко Станић после сусрета са министром Шутановцем.

Дарко је посебно задовољан што је заједно са министром посетио Војну академију где је разговарао са кадетама и кадеткињама, а потом су се сви заједно окушали у вештини гађања из пиштоља.

– Нисам очекивао свој тако добар резултат, који је за одличану оцену, а потајно сам се надао да сам бољи и од министра. Али кад смо упоредили мете, испоставило се да је он бољи, јер су сви његови погоци били у црном кругу.

Дарко каже да је задовољан што је читав сусрет протекао у опуштеној атмосфери и подељеној радости због успеха наше репрезентације на, како каже, одлично организованом првенству у Србији.

Допринос успеху првенства дали су медицински тимови Војномедицинске академије и Војне болнице у Нишу, који су, према уговору са Рукометним савезом Србије, пружили комплетно медицинско обезбеђење Европског првенства у Београду.

– Захвалност дугујемо и нашој публици која нас је све време бодрила и помогла да остваримо резултат који смо сви потајно у срцу прижељкивали. А моје одбране, ето, заслужне су да будем „министар одбране“, што ми чини част јер сам могао да станем поред правог министра, господина Шутановца, коме захваљујем на пријему. ■

Р. М.

УСПЕШНИ ИНТЕРНАЦИОНАЛАЦ

Дарко Станић, Мојковчанин који је најпре играо за „Ловћен“, а потом за „Црвену звезду“, каријеру је наставио у иностранству. После швајцарског „Грасхопера“ и словеначког „Цимос Копера“, успешну интернационалну каријеру наставио је у Македонији, у скопском „Металургу“, који се ове сезоне пласирао међу 16 најбољих рукометних тимова Европе. Али, каже Дарко, репрезентација Србије увек је на првом месту.

Војска чисти снег у целој земљи

Помоћ грађанима

Припадници Војске од првих обилнијих падавина ангажовани су на чишћењу снега, а последњих неколико дана на територији целе Србије како би помогли грађанима

Након проглашења ванредне ситуације на територији Републике Србије, Републичком штабу за ванредне ситуације на располагање је стављено 14.000 припадника Војске Србије и 50 машина које могу да раде на рашчишћавању снега.

Током претходних дана дневно је ангажовано и до 800 припадника Војске Србије, који су чистили снег у Београду, Зајечару, Сомбору, Пожаревцу, Ваљеву, Крушевцу, Краљеву, Рашкој, Врању, Малом Зворнику, Јакову, Батајници, Новом Саду, Шапцу, Нишу, Прокупљу, Куршумлији, Блацу, Бабушници, Црној Трави, Новој Вароши, Пријеполу, Сјеници, Ивањици, Новом Пазару, Сврљигу, Босилеграду, Сремској Митровици, Старој Пазови, Новој Пазови, Земуну, Лађевцима, Горњем Милановцу, Панчеву...

Првог критичног дана у Београду, 3. фебруара, стотину припадника Гарде и Команде за обуку чистили су снег у центру града, на Бањици и око Дома војске. Припадници Командног батаљона Команде за обуку ангажовани су на чишћењу снега око Војно-медицинске академије.

Према речима пуковника Звони-

ВОЈСКА ОД ПРВОГ ДАНА НА ТЕРЕНУ

Министар одбране Драган Шутановац истакао је да је Војска од првог дана на терену, пре свега у општинама које су прогласиле ванредну ситуацију, као и оним које су најудаљеније.

У изјави новинарима он је рекао да је на располагању 14.000 припадника Војске Србије и 50 машина које могу да раде на рашчишћавању снега, истичући да је то оно што војска може да уступи, а да се не ремети њено редовно функционисање.

Он је похвалио кадете Војне академије, који су на сопствену иницијативу чистили снег испред породилишта и у кругу Клиничког центра Србије и Градској болници у Земуну. Министар је, уз то, поручио грађанима да, пре критиковања власти, сами почисте снег испред својих кућа, локала и фирми, што је њихова законска обавеза.

ПРЕДСЕДНИК ТАДИЋ ОБИШАО УГРОЖЕНА ПОДРУЧЈА

Председник Републике Србије Борис Тадић, у пратњи начелника Генералштаба генерал-потпуковника Љубише Диковића, команданта Копнене војске генерал-мајора Милана Мојсиловића и начелника Сектора за ванредне ситуације МУП-а Предрага Марића, обишао је општине Црна Трава и Сурдулица, у којима државни органи и грађани раде на рашчишћавању путева од снежних наноса.

Председник Србије истакао је да је битно да држава буде присутна у општинама које се суочавају са проблемима изазваним временским непогодама и да у ванредним ситуацијама све државне институције морају бити максимално координисане.

Председник је казао да је министар одбране Драган Шутановац у праву када је тражио од грађана да чисте снег и леденице како се не поновила трагедија у којој је погинула једна жена.

Тадић је обилазећи општину Мали Зворник рекао да се Србија на најбољи могући начин суочила са потешкоћама насталим услед последњег таласа ниских температура и снежних падавина. Он је посебно похвалио војнике који су без престанка ангажовани на отклањању сметова и чишћењу снега.

– Они заслужују сваку похвалу и награду. Начелник Генералштаба ми је обећао да ће их наградити, а ја сам као њему претпостављени рекао да то уради. Треба да поштујемо оне који уносе себе спасавајући људе, свесни одговорности за решавање проблема са којима се суочавамо – рекао је председник Тадић.

ХЕЛИКОПТЕРИ ДОСТАВЉАЈУ ХРАНУ

Хеликоптером Војске Србије достављани су пакети хране за десет најудаљенијих домаћинстава у селима на обронцима планине Чемерно на подручју Краљева.

Ових десет кућа од најближих комшија раздваја по неколико километара завејаних путева.

Храну је доставила и испоручила четворочлана посада хеликоптера 714. хеликоптерске ескадриле у саставу 98. ваздухопловне бригаде у Лађевцима код Краљева.

манде за обуку, 250. ракетне бригаде, Бригаде везе и Војне полиције.

Трећа бригада Копнене војске укључила се у чишћење снега у Нишу. Припадници ове бригаде, са три инжењеријске машине, рашчишћавали су снег са саобраћајница у кругу Градске болнице и са нишког булевара који води према Нишкој бањи.

У Прокупљу, припадници 310. инжењеријског батаљона са једном инжењеријском машином, ангажовани су на чишћењу путног правца који води од Белог Камена према Житном потоку и селу Дубову, а касније са још две инжењеријске машине упућени су у општине Куршумлија и Блаце.

мира Пешића, начелника Одељења за цивилно-војну сарадњу Генералштаба, војска се самоиницијативно укључила у чишћење Београда, у координацији са Градским штабом за ван-

редне ситуације. Приоритет су били војни објекти, Војномедицинска академија, Дом Војске и улице Кнеза Милоша и Бирчанинова, где је ангажовано близу 300 припадника Гарде, Ко-

КАДЕТИ ЧИСТИЛИ КРУГ КЛИНИЧКОГ ЦЕНТРА СРБИЈЕ

У Клиничком центру Србије и Градској болници у Земуну кадети Војне академије, распоређени на неколико најкритичнијих места, ударнички су чистили саобраћајнице, омогућавајући возилима хитне помоћи да несметано стигну до лекара.

Вредне кадете Војне академије, ангажоване на чишћењу снегом покривених стаза између клиника, похвалио је директор Клиничког центра Србије проф. др Ђорђе Бајец, који је подвукао чињеницу да Војска Србије увек помаже народу.

– Ова ванредна ситуација тражи максимално ангажовање свих нас. Наше капацитете смо искористили, а пошто је Клинички центра установа од националног значаја, природно је што смо се за помоћ обратили управо војсци која је увек уз народ. Да би наше клинике и болничке зграде могле да прихвате све наше пацијенте, потребно је да саобраћајнице између њих буду очишћене, да улази буду приступачни и слободни. Да бисмо то обезбедили у помоћ су нам пристигли кадети Војне академије, које смо распоредили на најугроженијим тачкама. Користим прилику да захвалим Министарству одбране које је веома брзо реаговало на наш апел за помоћ и тако још једном потврдило да је наша војска у тешкој ситуацији увек уз свој народ – нагласио је проф. др Бајец.

Припадници 3. бригаде чистили су снег са некатегорисаних путева ка завејаним селима и засеоцима у општинама Црна Трава и Бабушница, а војници и старешине Центра за обуку Копнене војске из Пожаревца ангажовани су на чишћењу снежних наноса са путева у општини Ивањица и у Пожаревцу.

На захтев београдске Градске општине Савски венац, припадници Гарде помогли су грађанима и градским службама у улицама Гаврила Принципа и Југ Богдановој. Члан Општинског већа Бранимир Гајић истиче да је ово прави пример сарадње војске са локалном самоуправом.

– Ово нам пуно значи јер са

својим капацитетима не бисмо могли да урадимо оволико, а имамо доста места угрожених снегом. Нарочито је важно што смо веома фреквентну пешачку и саобраћајну зону као што је Зелени венац очистили и захваљујемо војницима и старешинама што су нам у томе помогли.

Припадници Првог понтонирског батаљона Речне флотиле ангажовани су на чишћењу снега у општини Мали Зворник, а припадници Командног батаљона Команде за обуку чистили су снег и одржавали пут на деоници од Војног одмаралишта Рајац до Славковице.

– По тешким временским условима, уз снежне наносе од преко два метра, успели смо да пробијемо

деоницу до одмаралишта Колубаре и омогућимо гостима одмаралишта везу са остатком света – каже десетар Иван Иконић, који управља војним ултом.

- Временски услови су тешки, али нам искуство и познавање терена помажу да заједно са путном службом одржавамо овај правац проходним - каже старији водник прве класе Милан Вујиновић.

Војска се на чишћењу снега ангажовала од првих обилнијих падавина почетком јануара. Поред ниских температура које су биле и испод 20 степени, највеће тешкоће причињавао је нови снег и ветар који је стварао високе наносе. У најтежој ситуацији су удаљена села до којих механизација тешко стиже. ■

Спасовање на Чемернику

Припадници тима Службе трагања и спасавања 63. падобранског батаљона Војске Србије евакуисали су Бранислава Коцића из данима завејаног села Острозуб на Чемернику до села Рупље, а потом до Центра за ванредне ситуације у Лесковцу.

Према речима мајора Дејана Стошића и Горана Стојановића акција спасавања трајала је четири сата на температури од минус 30 степени по снегу од преко једног метра. Најкритичније је било у тренутку када су моторне санке упале у залеђени поток када је пробијен лед, али су се припадници 63. падобранског батаљона брзо извукли и наставили даљу акцију.

Горан Стојановић каже да је то једна од најтежих акција које су до сада припадници те Службе имали на пословима трагања и спасавања.

- Није био само проблем доћи до села, већ и доћи до куће којој се од снега није видео ни кров. Морали смо да се одвојимо и претражујемо простор, а контакт смо одржавали радио везом – објашњава мајор Стојановић, додајући да је Бранислава, који је био у тешком стању, пронашао старији водник Горан Цветковић.

Бранислав Коцић је рекао да се јако изненадио када је после 40 дана чуо људске гласове. Он је захвалио војницима што су га спасли јер је, каже, изгубио наду да ће преживети и да ће га неко пронаћи. После успешне акције спасавања, мештани села Рупља су се окупили и захвалили припадницима 63. падобранског батаљона што су спасли њиховог комшију, за кога месец и више дана нису знали да ли је жив.

Приликом обиласка југа Србије, начелник Генералштаба генерал-потпуковник Љубиша Диковић понудио је председнику општине Црна Трава да Војска помогне у спасавању Бранислава Коцића, што је са захвалношћу прихваћено.

Тринаесточлани тим Службе трагања и спасавања 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде акцију је почео из Предејана, одакле су превезли до села Рупље. Одатле су два тима моторним санкама и један посебан тим пешке кренула ка селу Острозуб. Због висине снежног покривача и конфигурације терена моторним санкама могло је да се приђе на два километра од овог села.

Припадници Војске Србије успели су да стигну до Бранислава и донесе му потребне лекове и храну. У селу Острозуб су преноћили, а следећег дана почела је евакуација помоћу носила и моторних санки.

Чета службе трагања и спасавања 63. падобранског батаљона опремљена је моторним санкама JETU PRO V-800, модел LYNX, финске производње. Руководици моторних санки су оспособљени за превозење борбених тимова и снабдевање јединица до неприступачних терена у зимским условима и оне се од децембра до априла често користе. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Ј. МАМУЛА

Др Јованка Шарановић,
директорка Института
за стратегијска истраживања

Проценти руше стереотипе

Жене руководиоци нису другачије већ, напосто, ређе, и за то нису одговорне њихове психофизичке посебности, него друштвени чиниоци. Едукација треба да понуди одговор на питање како ускладити амбиције жена са очекивањима породице.

Крај претходне године обележила је, између осталог, и промоција књиге „У корак с временом – Министарство одбране и Војска Србије на путу објективизације родне равноправности“, чији су аутори директорка Института за стратегијска истраживања Министарства одбране др Јованка Шарановић и др Зоран Килибарда. Значај ове монографије, која се бави укључивањем жена у систем одбране, али и актуелност теме, јесу повод за разговор са др Јованком Шарановић.

– У основи великих ствари, а мислим да је објективизација родне равноправности у Министарству одбране и Војсци Србије управо таква, јесте идеја која је вредна ако се спроведе у пракси. Значај публикације видимо управо у томе је што је она спонтано сведочење о одавно препознатљивом, али тек последњих година код нас евидентно охрабриваном и снажно подржаном процесу. Идеја је рођена у Институту за стратегијска истраживања још 2005 године, а он је имао кључну улогу у свим фазама њеног оживотворења.

■ *Темаџику жена у сисџему одбране чиџаоцима ѓриближаваџе у седам корака. Заџиџо?*

– Др Килибарда и ја дошли смо на идеју да је процес који се реализовао у неколико међусобно повезаних фаза најлогичније представити управо редоследом како су се поједине фазе одвијале. Структура рада је управо пратила ту логику, па је сваком кораку посвећено поглавље.

■ *Имајуџи у виду Ваше ѓреџходне ѓубликације, које се у највеџој мери односе на ѓроблемаџику жена у оружаним снагама, како оцењуџете доѓринос Војске када је реч о афирмацији родне равноѓравности у секџору безбедности?*

– Војска Србије је у годинама реформе сектора безбедности, о чему сведочи поменуто дело, направила велики искорак. Пре свега мислим да је

УВЕК АКТУЕЛНИ

■ *О раду Инсџиџуџа за сџраџеџијска исџраживања јавности се углавном информисше на основу ѓубликација и обрађања исџраживача и ауџора на семинарима. Да ли ѓосџоји ѓлан о ѓокреџању часоѓиса, који сличне инсџиџуџије ѓериодично објављују, ради ѓромовисања акџивности Инсџиџуџа?*

– Претходна година била је плодна за припаднике Института. Објавили смо седам публикација, шест је у штампи, а око 50 чланака је објављено или су у процедури за објављивање. Наше колеге учествовале су на 36 конференција, симпозијума, скупова, у земљи и у иностранству. Познато је да Институт издаје часопис *Војноисторијски гласник*, који је прошле године прославио 60 година излажења. Био је у категорији М 52, што значи да се објављени чланак бодује с три поена у Министарству за науку. Предложили смо да добије категорију М 24, што би значило да се сваки чланак објављен у њему вреднује с четири научна поена. Имајући у виду чињеницу да се Институт бави различитим одбрамбеним и безбедносним темама, једно од могућих решења, које је некада имало добре резултате, јесте да се часопис *Војно дело* нађе у нашем саставу.

прихватила концепт родне равноправности као једно од својих стратешких опредељења. Тако се обавезала да, у складу с могућностима, тежи достизању највиших стандарда у тој области, уважавајући сопствено искуство, специфичности наслеђеног стања, испољене трендове у земљама које у том погледу могу да јој послуже као пример.

Значење родне равноправности прихваћено је на исти начин како се схвата у земљама Европске уније, као стратегију укључивања мушких и женских интереса и искустава у развојне програме у свим политичким, економским и друштвеним сферама, тако да је добробит и за жене и мушкарце подједнака. Војска Србије је у том правцу остварила велики искорак са интензивирањем пријема жена у професионалну војну службу, са почетком школовања девојака на Војној академији, као и приликом израде На-

ционалног акционог плана за имплементацију Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1325.

■ *Иако исџраживања несумњиво сведоче о ѓренду ѓовећања засџуѓености жена међу ѓрофесионалним војницима, уз ѓроширивање ѓодручја ѓиховог радног ангажовања и освајања ѓослова доскора резервисаних за мушкарце, да ли мислиџе да су наше даме усѓеле да сџану на ѓуџи сџереоџиџима?*

– Сматрам да обрачун са стереотипима није посао који треба да обаве жене. То је посао од општег интереса, а не нека врста надметања између мушкарца и жена за престижне позиције. Обрачун

са стереотипима није пораз мушкарца. Он је успешан у смислу да има трајне суштинске позитивне ефекте само ако је заједничко дело мушкарца и жена, ако га и једни и други доживљавају као природан исход новог схватања ствари. У прилог томе говори и чињеница да је оно што је до пре неколико година била само идеја, сада стварност.

Подсећања ради, у септембру 2011. од 127 дипломираних кадета било је и 19 кадеткиња из прве класе девојака уписаних 2007. године. Њихова средња оцена је 8,21, у односу на средњу оцену целе класе – 7,87. Као што видите, проценти руше стереотипе. У прилог томе иде и податак да се број пријављених девојака за упис на Војну академију сваке године повећава. У првој години уписа кадеткиња конкурисало је 56 девојака на 30 места, или у просеку 1,8 кандидаткиња на једно место, да би за школску

2011/12. годину конкурисало 326 девојака на 34 места, односно у просеку 10,43 кандидаткиње на једно место. Мислим да су и резултати истраживања о којима књига говори утицали на популаризацију војне професије међу младима и на повећану заинтересованост девојака за професију официра.

О таквом тренду сведочи и податак из септембра 2010. да је на руководећим – командним местима у Министарству одбране и Војсци Србије било свега 10 одсто жена, и то углавном на позицијама средњег и нижег руководећег ранга. Међутим, потврда да је и у заступљености жена на највишим дужностима у систему одбране постигнут напредак јесте то да је на дужност државног секретара надлежног за политику одбране крајем 2010. године именована др Тања Мишчевић, која је тренутно и највише рангирана жена у сектору безбедности. Начин на који она обавља ову дужност

доказује да се мушкарци и жене високи службеници не разликују по способностима, а ни према учинку у обављању истог руководећег посла. Жене руководиоци нису другачије већ, напротив, ређе, и за то није одговорна њихова психофизичка посебност него друштвени чиниоци.

■ *Каква је перспектива жена официра у нашој војсци, имајући у виду њихову улогу у стварању породице? Да ли је утврђена кадровска пирамида официрки?*

Институција за стратегијска истраживања у скоројој будућности видим као акредитовану институцију система одбране, чиме ће се даћи суштински допринос интегрисању војне научноистраживачке делатности у систем одбране и научноистраживачке делатности у Србији.

– Њихова перспектива је извесна, јер су темељи на којима смо је градили стабилни и чврсти. Све је ствар личног опредељења. Када је реч о њиховој улози у стварању породице, коју морамо посматрати у контексту тежине и захтевности војничке професије, ту мора још да се ради. Едукацијом треба понудити одговор или ваљану аргументацију на недоумицу како успоставити баланс између професионалне сфере и остварења у породици, што је од изузетног значаја за сваку жену. Уколико то није усклађено, или се амбиције редуку-

ју, или се мењају очекивања.

Када је реч о кадровској пирамиди, сматрам да би било погрешно утврђивати кадровску пирамиду одвојено за мушкарце и жене, јер би се на тај начин компромитовала суштина родне равноправности. Место жена официра у кадровској пирамиди треба да проистекне из доследне примене суштинских принципа и стандарда родне равноправности. Пројектовање кадровске пирамиде официрки, у смислу постављања рокова у којима на одређеним позицијама треба да се нађе одређени број жена официра, не би било добро ни за војну организацију ни за жене уопште. Било би, можда, добро за остваривање појединачних амбиција, али не и за суштинско достизање високих стандарда родне равноправности.

■ *Шта ће бити наредни кораци у том правцу, имајући у виду Акциони план за примену Резолуције 1325 – Жене, мир и безбедности, чији смо поштинници?*

– Национални акциони план је „жив документ” којим је постигнут значајан напредак у области родне равноправности. Конституисана су институционална тела, као што су политички савет и мултисекторско координациона тело, као тела Владе, и именовани представници нашег министарства. Формирали смо, такође, и аналитичку групу, а у процедури је доношење решења министра одбране о именовану саветника, односно

саветнице за родну равноправност министра одбране. У плану је и избор „особа од поверења“ и едукација на свим нивоима. Едукација јесте кључни задатак, а тако је и када је реч о родној равноправности у систему одбране. Прилагођени су наставни планови и програми војнообразовних установа на свим нивоима – обрађују се теме које се односе на родну равноправност. У сарадњи са Агенцијом „UN Women“, у 2012. години организовале се обука за чланове Аналитичке групе Министарства одбране и Војске Србије, као и саветника/саветница за родна питања команданата националних контингената у мултинационалним операцијама, као и „особа од поверења“ на нивоу нашег система одбране.

■ *Институција за спровођење истраживања, којим руководиш, током претходне године постигао је значајне резултате радовима из области безбедности, одбране и војне историје. Шта бисте издвојили као најзначајније?*

– Припадници Института јесу у протеклој години, која нимало није била лака, остварили значајне резултате. Осим припрема за акредитацију Института као научне установе код надлежних републичких институција, постигнућа су видљива у основној делатности – бављење научноистраживачким радом, информисање јавности о постигнутим резултатима, као и учешће истраживача у стручним радним тимовима и групама нашег министарства. Треба поменути велики пројекат „Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије Европској унији“, у који су укључене готово све битне организационе целине система одбране, а коју Институт координира. Две студије које су део пројекта, а за чију реализацију је био задужен Институт – „Однос Европске уније према европској безбедности“ и „Искуства појединих држава из процеса учешћа и приступа у заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици Европске уније“ – већ су завршене.

Значајно је учешће припадника нашег института у изради новог издања Војног лексикона, посебно када је реч о терминима из области безбедности, одбране, војног васпитања и образовања, те војне историје. Завршен је и пројекат „Одбрана од претњи у сајбер простору“ и припремљена монографска студија о томе. Урађен је пројекат „Модел квантификације критеријума рангирања офици-

ганизовали смо семинар „Случај Националног акционог плана Србије – показатељи везани за жене, мир и безбедност“. Треба поменути и учешће припадника у обележавању педесетогодишњице Прве конференције несврстаних у Београду, у радном тиму за израду Правилника о ознакама родова, учешће у Радној групи Министарства одбране за израду критеријума за избор руководиоца научноистраживачких пројеката...

ПРОМОЦИЈА РАВНОПРАВНОСТИ

■ *Узимајући у обзир искуства других земаља, да ли је за бољи исход реформе система одбране важније да промотери родне једнакости буду жене или мушкарци у систему одбране?*

– Промоција једнакости значи да се створи позитиван однос према промени у којој је традиционална подела послова – где је жена научена да замени мушкарца у кући и на свим другим местима, али не и када је реч о одбрани и безбедности – у садашњим условима постала анахрона, нерационална и неприхватљива. Да не би било отпора, ми морамо пружити, а то смо и чинили, ваљану и научну и искуствену аргументацију. Дакле, сасвим конкретан одговор на питање јесте да промотери треба да буду и мушкарци и жене подједнако. Најбољи пример је чињеница да је тимом за израду Акционог плана руководио генерал Форца и да је приметан пораст укључености мушке популације у рад новоформираних институционалних тела у функцији равноправности. То је значајан помак, којим морамо бити задовољни.

ра“ и достављен Управи за кадрове. Штампан је и промовисан „Информатор о систему одбране Србије“, намењен посланицима у Народној скупштини и осталим заинтересованим корисницима.

Организовали смо регионални курс „Управљање одбраном у ширем безбедносном окружењу“, у сарадњи са Одбрамбеном академијом Велике Британије и Универзитетом Кранфилд, као и годишњу међународну конференцију Радне групе за студије конфликта земаља НАТО-а и *Партнерства за мир*. Са „UN Women“ ор-

■ *Једна од надлежних институција јесте и спровођење истраживања за потребе система одбране наше земље. Шта нас, када је о томе реч, очекује у години пред нама?*

– Увек смо се трудили да радимо корисне ствари за систем и да науку примењујемо у конкретним проблемима. Овом приликом бих најавила да је завршено теренско истраживање „Јавност Министарства одбране о актуелном тренутку војне организације“, које је други круг истраживања у оквиру пројекта који је реализован 2008. године, додуше с нешто измењеним насловом „Јавност Војске Србије о реформи војске и безбедносним интеграцијама“. За оне који у систему одбране одлучују биће корисна сазнања о томе шта о актуелним питањима мисли интерна јавност. Свакако треба поменути и резултате емпиријског истраживања у оквиру пројекта „Психолошки аспекти успешности у војној професији“, спроведеног на великом узорку испитаника, који ће бити обрађени у 2012. години и од којих ће систем имати значајну корист. ■

Билана МИЉИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

Синдикат у касарни

Сарадњом до резултата

Побољшање радног и материјалног положаја запослених, најважнији циљ синдиката основаних у Министарству одбране и Војсци, биће остварено социјалним дијалогом с послодавцем, а не међусобном борбом

Иако је „Законом о Војсци“, донетим још средином 2008. године, јасно дефинисано право професионалних припадника Војске на синдикално организовање, остварење те несумњиво вредне цивилизацијске тековине запослени у Министарству одбране и Војсци Србије чекали су дуже од три године. Усвајањем „Уредбе о синдикалном организовању професионалних припадника Војске Србије“, средином прошле године, довршено је нормативно уређење досадашње празнине у односима између послодавца и запослених у систему одбране.

Носилац израде подзаконских аката, којима се уређује и област синдикалног организовања у Војсци, била је Управа за кадрове Сектора за људске ресурсе Министарства одбране. Руководилац групе у Одељењу за статус потпуковник Томислав Карамарковић рекао је за „Одбрану“ да се на практичну реализацију „синдикалног пројекта“ чекало нешто дуже јер је „то новина за коју се требало добро припремити“.

– Време које је протекло између доношења „Закона о Војсци“ и

Потпуковник Томислав Карамарковић: Подзаконским акцима смо обезбедили поштовање свих оних ограничавајућих фактора који синдикално организовање у систему одбране чине посебним и специфичним

„Уредбе о синдикалном организовању професионалних припадника Војске Србије“ није узалуд прошло. Био је то период интензивних разговора и припрема за ситуацију у којој смо се сада нашли. Трбало је добро осмислити услове синдикалног орга-

низовања и репрезентативности синдиката, предвидети све околности и евентуалне тешкоће у којима ће се наћи изабрани представници синдикалних организација у Војсци и Министарству одбране, односе између послодавца и синдиката... Осим „Уредбе“, „Информације о синдикалном организовању професионалних припадника Војске“ и „Концепта утврђивања административно техничких услова за рад синдиката у Министарству одбране и Војсци“, донели смо и „Споразум о техничко-просторним условима“ које послодавац треба да испуни како би рад овлашћених синдикалних представника могао да се реализује. Наравно, требало је до детаља обезбедити и поштовање ограничавајућих фактора који синдикално организовање у систему одбране чине посебним и специфичним – напомиње потпуковник Карамарковић.

Без права на штрајк

Нема сумње, у војсци се све зна, а посебно „ко коси, а ко воду носи“. Ни једна озбиљна и ефикасна војска, с правом, не дозвољава мешање у „односе субординације и једностаре-

шинства", па је и „Законом о Војсци“ јасно дефинисано да „војни синдикалци“ немају право да се мешају у састав, организацију и формацију Војске Србије, њену оперативну и функционалну способност, употребу и попу, приправност и мобилизацију, опремљеност наоружањем и војном опремом, командовање, руковођење и управљање системом одбране, као и унутрашње односе, засноване на начелима субординације и једноставности. Предмет синдикалног организовања не може бити ни учешће у мутинационалним операцијама.

Оно што је најважније, а за све заговорнике синдикалног организовања у систему одбране свакако и најболније, јесте законско ограничење којим им је одузето право на – штрајк. Историја синдикалног организовања у Србији, започета још седамдесетих година 19. века, препуна је доказа да синдикално организовање, или боље речено синдикална борба, без штрајка, заправо и нема смисла. С друге стране, сасвим је разумљиво да запослени у систему одбране тај метод „борбе за радничка права“ не могу да практикују. Има ли онда смисла, уопште, синдикат у Војсци?

– Наравно да има – каже заставник Драган Мердовић, лидер првог „војног синдиката“, или, да будемо прецизнији, Синдиката припадника Војске Србије, основаног у оквиру Асоцијације слободних и независних синдиката Србије. – Немамо право на штрајк, тај свакако најефикаснији метод борбе за остваривање права запослених. Али ми и не инсистирамо на борби против послодавца, него на сарадњи с њим. Наш најважнији задатак јесте да створимо услове за ефикасан социјални дијалог с послодавцем, да преговорима и договорима развијамо обострано корисан партнерски однос, чији би резул-

Заставник Драган Мердовић: За остваривање интереса наших чланова борићемо се социјалним дијалогом и већом сарадњом с послодавцем

тат било побољшање услова рада запослених, односно остваривање посебних и заједничких интереса, првенствено наших чланова, а затим и свих припадника система одбране.

Тврдим да је то у обостраном интересу, јер само задовољан официр, подофицир, професионални војник, војни службеник и намештеник, дакле само задовољан припадник Војске и

Министарства одбране може на свом радном месту да пружи максимум. А колико је то значајно за систем одбране, управо за оне ограничавајуће чиниоце нашег деловања којима је законодавац заштитио посебне интересе послодавца, односно државе, не треба ни доказивати. Наша војна доктрина одавно познаје и брани чињеницу да је задовољан војник најбољи бранилац отаџбине, највећи патриота и одан борац. Зато ми и немамо намеру да се за остваривање бољег и праведнијег социјалног положаја наших чланова и одбрану њихових права боримо штрајком, већ сарадњом и договором с послодавцем, пошто је задовољан припадник Војске и Министарства одбране наш обострани интерес – наводи заставник Мердовић.

Трансмисија у Генералштабу

Свесни положаја у коме се налазе, војни синдикалци, дакле, рачунају на сарадњу с послодавцем. У име државе, то је министар одбране, односно старешина команде јединице и установе у Војсци, односно директор органа управе, или руководиоца организационе јединице у Министарству одбране, на положају команданта бригаде или вишем. Они, због сукоба интереса, истовремено, не могу да буду чланови синдиката, чак и ако би то желели. С обзиром на то да је и за радника, синдикалца у цивилству, послодавац често недирљив, неухватљив или недостижан, законодавац се потрудио да обезбеди посредника, па је за војне синдикалце то Управа за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије, односно пуковник Драган Петковић.

– Наша је обавеза да створимо административно-техничке услове за рад синдиката основаних у си-

НЕ – ПОЛУТКАМА

Овлашћени представник првог „војног синдиката“ у Србији заставник Драган Мердовић истиче да пример синдиката грађанских лица у ЈНА, „спонтано угашеног“ када се, уместо остваривању права запослених, посветио празничним набавкама свињских полутки, воћа и поврћа по сниженим ценама, није пример озбиљне синдикалне организације.

– Нас то не занима. Најпре, не правимо поделу између војних и цивилних лица у Војсци и Министарству одбране. Наши чланови могу да буду сви запослени из система одбране. Наши циљеви су побољшање услова за рад, склапање колективног уговора којим би се потенцирала права и обавезе и запослених и послодавца, те стварање предуслова да сви долазимо задовољни на посао. Наш посао јесте тежак, одговоран, пун ограничења која у осталим делатностима не постоје. Временом сви наши чланови, али и сви остали запослени у Министарству и Војсци, сагледаће потребу синдикалног организовања на прави начин. Методе наше борбе нису штрајкови и блокирање улица. Ми ћемо циљеве остваривати сарадњом с послодавцем, јер је задовољни припадник Војске интерес свих нас – напомиње заставник Мердовић.

стему одбране, односно у Војсци и Министарству – каже пуковник Петковић. – У зависности од броја регистрованих чланова и величине синдикалне организације, дужни смо да овлашћеном синдикалном поверенику обезбедимо просторије за рад, телефонске линије, могућност пропагандног деловања и прикупљања чланарине, плаћено одсуство... Ми, наравно, немамо право да се мешамо у рад синдиката, у механизме и методологију његовог деловања и начине остваривања интереса његових чланова. Битно је да нагласимо и услове које свака синдикална организација, основана у систему одбране, треба да задовољи да би била репрезентативна.

Поред неопходног броја чланова, а то је сада 15 одсто од укупног броја запослених, репрезентативни синдикат у Војсци Србије и Министарству одбране треба да испуни још неке предуслове. Мора да буде основан на начелима слободе синдикалног организовања и деловања, да буде независан од послодавца и државних органа, да се финансира претежно од чланарине и других сопствених извора и да буде уписан у регистар, у складу са законом и подзаконским актима. Решење о захтеву синдикалне организације за утврђивање репрезентативности, с обзиром на ограничења и специфичности у погледу обавеза према послодавцу, доноси министар одбране. С обзиром на то да је синдикално организовање професионалних припадника Војске новост за све нас у систему одбране, наметнула се потреба јасне и организоване комуникације између представника послодавца и синдиката у административно-техничкој области, па су пријем, регистрација и евиденција основаних и регистрованих синдика-

ЧЛАНАРИНА 1 ОДСТО НЕТО ПЛАТА

Први војни синдикат има око 500 чланова, углавном официра до чина капетана, подофицира и професионалних војника. Сви они, на име синдикалне чланарине, уплаћују 1 одсто своје нето плате. Половина тог износа одлази у касу Асоцијације слободних и независних синдиката Србије, чије је члан и војни синдикат који представља Драган Мердовић.

– Тај новац биће употребљен за побољшање квалитета живота запослених на радном месту, али и за пружање правне помоћи нашим члановима из система одбране – каже Ранка Савић, председница АСНС. – Један од наших непосредних циљева, који показује наше напоре за побољшање материјалног положаја запослених, јесте враћање средстава за топли оброк и регрес у новчана примања. Још нисмо заборавили да је регрес, практично, био тринаеста плата, а да је топли оброк значајно увећавао и онако мале плате радника. Знамо да у многим војним објектима и установама Министарства одбране, углавном, не постоје кухиње или кантине, где би запослени по сниженим ценама могли да доручкују и ручају. Издвајања за топли оброк представљају значајан удар на новчанике запослених и време је да им се та средства врате – сматра Ранка Савић.

Пуковник Драган Пејковић: Управа за људске ресурсе ГШ ВС је административно-технички посредник у комуникацији између послодавца и овлашћеног представника синдикалне организације у систему одбране

та у систему одбране, механизам наплате чланарине (у Рачунском центру Министарства одбране) и остала техничка питања у надлежности Управе за људске ресурсе – закључује пуковник Петковић.

Између послодавца и војног синдиката је, дакле, Управа за људске ресурсе Генералштаба Војске Србије. С аспекта војне организације то је и логично, мада се синдикалцима чини да је послодавац тиме добио појачања. Истичући да то тако изгледа само на први поглед, потпуковник Карамарковић из Управе за кадрове каже да је „Ј-1 само технички посредник у комуникацији између послодавца и овлашћеног представника синдикалне организације. Законодавац је недвосмислено предвидео да се синдикати у систему одбране могу оснивати само у оквиру неке од регистрованих синдикалних асоцијација

у Србији, која, наравно, има право да заступа интересе својих чланица, па тако и војног синдиката”.

Лакше с удружењем

Да војни синдикати, заиста, нису остављени на милост и немилост послодавцу сматра и Ранка Савић, председница Асоцијације самосталних и независних синдиката Србије (АСНС), која истиче да јој је част што је први војни синдикат основан баш у окриљу Асоцијације.

– Наравно, то нас обавезује на пружање свесрдне и несебичне подршке припадницима Војске у остваривању њихових социјалних и егзистенцијалних права. При том, не мислим само на чланове синдиката којим руководи заставник Драган Мердовић, иначе наш повереник за Синдикат припадника Војске Србије, већ и за све запослене у систему одбране. Иако је синдикално организовање у нашој војсци новина, ми знамо да је у свету сасвим нормално да се и припадници војске организују ради остваривања економских права. Асоцијација слободних и независних син-

диката бори се свим синдикалним средствима за побољшање радног, материјалног, правног и сваког другог положаја својих чланова, па тако и припадника Војске. При томе, када је о њима реч, знамо за ограничења која се морају поштовати. Осим субординације и чисто војних питања, у која немамо намеру да задиремо, нема потребе доказивати да је и припадник Војске радник и да, као такав, има своје место и улогу у односима с послодавцем.

И припадници Војске желе да побољшају свој положај, било да су официри, подофицири, професионални војници, цивилна лица, сви они желе да живе боље и да на свом радном месту уживају плодове рада. Потребно је дати им снагу у напорима које чине на остваривању бољих услова током професионалне каријере. Војни позив је тежак и тако га треба и посматрати, а права припадника Војске треба да буду у складу с обавезама. Плата професионалног војника, на пример, треба да буде виша од просечне плате у Србији, јер су и његове обавезе веће него просечног радника. И у војсци, баш као и у другим областима људског деловања, има проблема у односима међу људима, у реализацији радног процеса, у оцењивању и процењивању људи и њихових способности. Зато ће чланови наше асоцијације, али и сви други припадници Војске који се боре да исправе неку неправду и којима затреба правна помоћ, моћи да рачунају на сарадњу Асоцијације – каже председница АСНС Ранка Савић.

Да ће за правнике бити посла сматра и заставник Мердовић, који каже да има много примера у којима су права запослених у Војсци угрожена.

– Не мислим ту, обавезно, на командну структуру. Дешава се, на пример, да у једној јединици за исти број сати проведених на службе-

Генерална секретарка УСС „Слога“ Милена Јоцић: Истрајаћемо у борби за побољшање материјалног положаја наших чланова из система одбране

ном путу запослени добије целу, а у другој пола дневнице. Исто је и када је реч о плаћању прекорвременог рада – једни добијају новац, други слободне дане... Таквих примера неједнаког тумачења прописа, нејасноћа, недоречености имамо свакодневно. То није тешко уједначити, потребно је само покренути иницијативу, затражити тумачење... А није исто када то чини појединац и када у његово име став затражи синдикат.

Сада је најважније да се изборимо за склапање колективног уговора

с послодавцем, којим бисмо дефинисали бар неке основне обавезе и права. Свакако, ни за јоту не задирући у оне области које не могу бити предмет синдикалног деловања у Војсци – истиче заставник Мердовић и додаје да се Синдикат професионалних припадника Војске удружио у АСНС ради ефикаснијег остваривања посебних и заједничких интереса својих чланова и остваривања других, међусобно усклађених и договорених заједничких интереса, посебно у области радно-правне заштите, преговарања и социјалног дијалога.

Пуна сигурност запослења и социјалног положаја припадника Војске Србије, поштовање „Закона о раду“, услова у области заштите на раду, социјалне и здравствене заштите, очувања стечених социјалних права, остваривање учешћа у припреми закона и изради прописа којима се регулишу положај и права запослених у систему одбране јесу области у којима се очекује активније деловање наше синдикалне организације.

– Наш најважнији задатак јесте склапање колективног уговора с послодавцем. Тада ће нам све бити јасније и лакше – верује заставник Мердовић, председник првог војног синдиката, регистрованог септембра прошле године. Од тада до да-

нас, дакле за нешто дуже од пет месеци, основана су још два војна синдиката, оба у Удруженим синдикатима Србије „Слога“. Један у Речној флотили, чији је овлашћени представник млађи водник Милутин Милетић, запослен у Шапцу и други на Војномедицинској академији у Београду.

– Изузетно нам је задовољство што су два синдиката из система одбране одабрали да постану наши чланови – истиче генерална секретарка „Слоге“ Милена Јоцић. –

РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ (НИ)ЈЕ ОГРАНИЧЕЊЕ

Генерална секретарка Удружених синдиката Србије „Слога“ Милена Јоцић сматра да предуслов за репрезентативност синдиката у Војсци (15 одсто од укупног броја запослених у систему одбране) не представља непремостиву тешкоћу у остваривању њихових циљева.

– Верујемо да у Министарству одбране постоји искрена жеља да се запосленима у Министарству одбране и Војсци, били они наши чланови или не, изађе у сусрет где год се може, посебно када је реч о побољшању услова за рад. При томе, мислим да се за ефикасну сарадњу и социјални дијалог с послодавцем неће безусловно тражити задовољење тог заиста тешко остварљивог услова репрезентативности. Искуство нам говори да и малобројне синдикалне организације могу да буду веома ефикасне. То највише зависи од залагања и истрајности самих чланова – верује Милена Јоцић.

Ми смо млада синдикална асоцијација, без хипотеке из прошлости, без мрља у раду. Постојимо четири године и оно што нас карактерише јесте бескомпромисна борба за побољшање материјалног положаја наших чланова. Ми ћемо на томе истрајати. Када је реч о војним синдикатима, формираним у шабачкој касарни и ВМА, иницијативу су покренули професионални војници Речне флотиле и цивилна лица запослена у ВМА. Њихов је циљ да социјалним дијалогом с послодавцем побољшају свој материјални положај и статус у Војсци и Министарству одбране.

Наш синдикат ће им то омогућити, најпре инсистирањем на дијалогу с послодавцем, а затим и пружањем професионалне и правне помоћи. Из разговора са нашим члановима из система одбране стекла сам утисак да су запослени у Министарству одбране и Војсци, помало у „свом свету“, окренути углавном својој радној средини, па ће им наша помоћ у стручном погледу добро доћи. При томе, важно је рећи да у Министарству од-

Председница АСНС Ранка Савић: И припадници војске желе да побољшају свој положај, било да су официри, подофицири, професионални војници, цивилна лица, сви они желе да живе боље и да на свом радном месту уживају плодове свог рада

бране постоји разумевање за наш рад и искрена воља да се изађе у сусрет остваривању наших циљева. За-

то верујемо да ће се сарадња развијати на обострано задовољство, тим пре јер је више него јасно да су и официри, подофицири и цивилна лица који се учлањују у синдикат веома лојални Војсци. Нико од њих не доводи у питање оне ограничавајуће чињенице који постоје у њиховом раду и на које се право синдикалног организовања и не односи – каже Милена Јоцић из Удружених синдиката „Слога“.

Сва три до сада основана војна синдиката желе да синдикалним организовањем припадника Војске и Министарства одбране остваре (пред)услове за ефикасне преговоре с послодавцем ради остваривања заједничких интереса и побољшања услова рада. Да ли ће и како то бити могуће, ако знамо да је, за репрезентативност сваког појединог синдиката у Војсци и за иоле озбиљније и ефикасније разговоре с послодавцем, неопходно организовати (читај учланити) око пет хиљада запослених у систему одбране, остаје да покаже време. ■

Душан ГЛИШИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ ПОМАЖЕ ПОРОДИЦИ РАДОСАВЉЕВИЋ

Начелник Управе за односе са јавношћу Министарства одбране пуковник Миливоје Пајовић, посетио је породицу Предрага Радосављевића у селу Љубићу поред Чачка, у чијој кући је током НАТО агресије 1999. године боравио део радарске јединице из Крајева.

У последњих неколико дана, медији су извештавали да овој вишечланој породици Електродистрибуција прети искључењем струје, због наводног дуга који је Војска Југославије направила користећи део њихове куће за смештај војника и управљачког дела радарског система. Дуг је са заосталом каматом износио око 70.000 динара.

Након прибављања оверених платних картица из Електродистри-

буције у Чачку, недвосмислено је утврђено да је рачун од 1040 динара, издат за период боравка групе војника у кући Радосављевића у потпуности плаћен почетком лета 1999. године!

Из осталих картица Електродистрибуције, види се и то, да је крајем 2003. године, у месецу децембру, дуговање по истом бројилу било нула динара!

Ипак, схватајући тешку ситуацију у којој се породица налази, уважавајући њихов патриотизам, храбро држање током ратних дана и исказано пријатељство према Војсци Србије, Министарство одбране ће изнаћи начина да се дуг Радосављевића, који је настао у знатно каснијем периоду, у потпуности измири. ■

АКЦИЈЕ ДОБРОВОЉНОГ ДАВАЊА КРВИ

Припадници Друге бригаде Копаоничке војске и Института за трансфузиологију Војномедицинске академије организовали су у крајевачкој касарни „Рибница“ акцију добровољног давања крви у којој је прикупљено око 40 литара драгоцене течности. Акције добровољног давања крви у гарнизонима Крајево, Рашка и Нови Пазар организују се тромесечно. У прошлој години 340 припадника Друге бригаде учествовало је у акцијама, а прикупљено је око 150 литара крви.

И припадници Мешовите артиљеријске бригаде, Војне болнице Ниш и Клиничког центра Ниш организовали су у нишкој касарни „Мија Станимировић“ акцију добровољног давања крви, у којој је прикупљено 50 литара крви за потребе Војне болнице Ниш и здравствене службе града Ниша. ■

З. М.

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ЧЕТВРТЕ БРИГАДЕ

Дан Четврте бригаде Копнене војске и Дан града Врања - 31. јануар, прославља се у знак сећања на исти датум 1878. године, када је командант Шумадијског корпуса српске војске генерал Јован Белимарковић са одредима устаника ослободио Врање и околину од вишевековног турског ропства.

Прослава празника започела је сечењем славског колача у цркви Свете Тројице и полагањем венаца на споменик ослободиоцима Врања, настављена централном свечаношћу у касарни „Први пешадијски пук књаза Милоша Великог“ и завршена свечаном академијом у врањском Народном позоришту.

Свечаности у врањској касарни присуствовали су командант Копнене војске генерал-мајор Милан Мојсиловић, начелник Пчињског округа Будимир Михајловић, градоначелник Врања Мирољуб Стојчић, представници локалних самоуправа Владичиног Хана, Сурдулице, Босилеграда, Црне Траве и других општина Пчињског и Јабланичког округа, Српске православне цркве, МУП-а и бројних организација и предузећа са којима Четврта бригада активно сарађује.

Честитајући празник припадницима Четврте бригаде, командант Копнене војске генерал-мајор Милан Мојсиловић је подсетио је на резултате ове јединице у протеклом периоду, издвајајући професионализам, однос према раду и изградњи оперативних способности.

– Ваша хуманост и солидарност, исказана небројено пута до сада, само је потврда укупних квалитета са којима располажете и ја вам због тога одајем признање – истакао је генерал Мојсиловић.

Командант Четврте бригаде бригадни генерал Милосав Симовић подсетио је да је традицију Првог пешадијског пука, дугу пет деценија и пет ратова, наставила 78. моторизована бригада, а данас то чини Четврта бригада, чији је главни задатак да обезбеди мир свим грађанима Пчињског и дела Јабланичког округа, без обзира на њихову националну, верску и политичку припадност.

Најуспешнији састави у Четвртој бригади у протеклој години су 2. пешадијска чета 41. пешадијског батаљона, којом командује поручник Ђорђе Петровић и база „Печено брдо“, предвођена поручником Александром Пешићем.

Свечана академија одржана је у Народном позоришту „Бора Станковић“ и на њој је наступио Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

АНАЛИЗЕ ОПЕРАТИВНИХ СПОСОБНОСТИ

У више оперативних састава и јединица Војске Србије одржане су годишње анализе оперативних способности, којима су присуствовали и највиши војни руководиоци. После уводних реферата и дискусија, изнете су оцене о достигнутом нивоу оперативности и предложени задаци чије ће остваривање допринети унапређењу и развоју оперативних способности јединица. ■

27

ДАН ВОЈНОГЕОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

Војногеографски институт обележио је свој дан – 5. фебруар, 136. годишњицу постојања и рада и Дан геодетске службе. Скупу су присуствовали начелник Управе за обавештајно-извиђачке послове Генералштаба бригадни генерал Славољуб Јанићијевић, начелник Централне логистичке базе бригадни генерал Горан Зековић и представници јединица и установа Војске Србије.

Обраћајући се присутнима, начелник института пуковник др Стеван Радојчић подсетио је на значајне догађаје у раду Војногеографског института током прошле године. Према речима пуковника Радојчића значајан напредак остварен је у погледу њиховог основног задатка, коме је посвећено неколико претходних година – изради дигиталне топографске карте ТК 1:25.000.

Набавка новог авиона и камере за аерофотограметријско снимање био је најзначајнији догађај у протеклом периоду за ову установу. После неколико година прекида, Војногеографски институт ће не само обновити једину националну службу за снимање из ваздуха, већ ће је издигнути на виши ниво – применом дигиталне камере, која ће дати нов квалитет њиховом раду. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимила С. САВИЋ

КУРС ЗА ПОДОФИЦИРЕ САНИТЕТСКЕ СЛУЖБЕ

У Центру за обуку и усавршавање подофицира у Панчеву завршен је Основни курс за подофицире санитарске службе. Курс, у трајању од шест седмица, успешно је завршило 13 полазника, а најбоље резултате постигла је десетар Александра Цветковић из Мешовите артиљеријске бригаде. ■

Вежба „Медитеран 2012“

Спремни за мисију на

Почетком фебруара на полигонима панчевачке касарне „Народни херој Стевица Јовановић“ реализована је тродневна вежба на терену – „Медитеран 2012“. Била је то својеврсна круна обуке стрељачког вода из састава Прве бригаде Копнене војске, који ће у марту бити упућен у мултинационалну операцију на Кипру, започету крајем новембра прошле године.

На вежби, чији је носилац био 11. пешадијски батаљон, припадници вода обучавали су се за наменске задатке предвиђене мисијом, а вреднована је и интероперабилност и колективна обученост српских војника.

Припадници вода увежбавали су сузбијање немира и контролisaње масе, напад на контролни пункт, пратњу конвоја, као и извлачење рањеног припадника вода хеликоптером.

Обученост вода за предстојећу мисију проверена је у околностима најлакша на експлозивне и минске направе и у многим инцидентним ситуацијама. Вежбом у панчевачкој касарни руководио је капетан Јовица Ђорђевић, заменик команданта 11. пешадијског батаљона, док је стрељачким водом командовао поручник Бојан Лакановић. ■

Н. ДРАЖОВИЋ

Снимили Г. СТАНКОВИЋ и С. САВИЋ

Кипру

Капетан Јовица Ђорђевић, руководилац вежбе и заменик команданта 11. пешадијског батаљона

– Команде Прве бригаде и 11. пешадијског батаљона трудиле су се да у потпуности обезбеде све услове потребне за успешно реализовање предвиђене обуке на терену. Ово потврђује и позитиван закључак старешина Управе за обуку Генералштаба, Команде Копнене војске и Центра за мировне операције. Обуку припадника стрељачког вода извели су професионалци Специјалне бригаде и осталих јединица Копнене војске који имају искуство с међународних курсева и који су већ боравили у мисијама под окриљем Уједињених нација.

Заставник Дејан Хајдуковић, возач у џајроли

– Пре пет година био сам у тиму Војске Србије за ваздушну десантну евакуацију у саставу мисије MONUSCO, у Демократској Републици Конго. Овом обуком та драгоцен искуства су у великој мери допуњена, па сам у потпуности спреман за све задатке током шестомесечног боравка на Кипру.

Разводник Анђелија Илић

– Занимљиву, сложену и напорну обуку реализовали смо с квалификованим инструкторима, који су нас одушевљавали знањем и вештинама. С нестрпљењем очекујем одлазак на Кипар и посебно се радујем прилици да у правом светлу представим припаднике Војске и Србију.

Б. М. П.

Они су Служба трагања и спасавања

Драма на Радан планини

На Савиндан, на завејаној српској планини, помоћ је затрeбала старијем воднику прве класе Бојану Митићу, коме је приликом извршавања редовних задатака позлило. Због великих сметова и слабе видљивости колеге нису могле да га моторним возилом или хеликоптером превезу до најближе здравствене установе. Ангажован је тим чете службе трагања и спасавања из 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде наше војске.

Снежне падавине, сметови и ниске температуре отежале су живот и рад у местима широм Србије, а најкритичније је на Пештеру, Голији, Радан планини и Власини, као и у регионима Врања, Црне Траве, Новог Пазара, Сјенице, Ивањице, Нове Вароши, Пријепоља, Ужица и Ваљева.

Кризни штабови локалних самоуправа, јавна предузећа, припадници Војске Србије и МУП-а чине све што је у њиховој моћи да обезбеде проходност путева и до најзабаченијих села и створе услове за нормалан живот. Снежне падавине паралишу живот, а забележено је, нажалост, неколико случајева да су људи страдали у лавинама снега.

МОТОРНЕ САНКЕ

Чета службе трагања и спасавања 63. падобранског батаљона опремљена је моторним санкама JETTY PRO V-800, модел LYNX, финске производње. Руководици моторних санки су оспособљени за превозење борбених тимова и снабдевање јединица до неприступачних терена у зимским условима. Обуку су завршили на Копаонику 2009. године, а знања су стекли од инструктора специјализоване фирме из Словеније.

Сурови услови

На Савиндан, 27. јануара, помоћ је затрела припаднику Војске Србије, старијем воднику прве класе Бојану Митићу. Позлило му је приликом извршавања редовних задатака на Радан планини. Колеге из јединице су му пружиле прву помоћ, али било је очигледно да му је потребан стручан медицински преглед.

На Радан планини, на надморској висини вишој од хиљаду метара, су у том тренутку владали сурови метеоролошки услови – наноси снега достигали су и четири метра, температура се у вечерњим сатима спуштала и до -22. Уз слабу видљивост било је немогуће евакуисати старијег водника моторним возилом или хеликоптером.

Старешине јединице обавестиле су надлежне о Бојановој здравственој ситуацији и немогућности да га превезу до најближе здравствене установе. У Команди Копнене војске одлучено је да Митића с планине евакуише тим чете службе трагања и спасавања из 63. падобранског батаљона Специјалне бригаде Војске Србије.

Кретање по осећају

С нишког аеродрома специјалци су у подножје Радана стигли касно увече. У тиму су били мајор Дејан Стошић, искусни падобранац, као и медицински техничар заставник Томислав Станковић, те старији водник прве класе Бобан Поповић и старији водник Иван Митић.

– Отприлике смо знали пут до места где се налазила јединица, али је пут био потпуно завејан. Између дрвећа, моторним санкама кретали смо се искључиво по осећају – прича мајор Стошић, вођа тима, и додаје да су санке предвиђене само за снег до 60 сантиметара, тако да су се више пута заглавили. – Лагано смо се пробијали кроз снежне наносе, и ни тренутка нисмо помислили да одустанемо. Мештани су нам помогли да кроз шуму стигнемо до одређеног места.

– Времена за одмор није било – објашњава заставник Станковић – прегледао сам Бојана и закључио да га, сходно његовом тренутном здравственом стању, можемо евакуисати. Око поноћи смо га поставили на носила, која смо учврстили на приколицу моторних санки. У повратку нам је било много лакше јер смо пратили траг у снегу који смо оставили приликом доласка, тако да смо се с планине спустили за двадесетак минута.

Бојан Митић хоспитализован је на Интерном одељењу Војне болнице у Нишу. После пет дана, када му се здравствено стање стабилизовало и поправило, отишао је у родни Грејач, код Алексинца на кућно лечење. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ПОСЕТА СЕКРЕТАРИЈАТУ ЗА САОБРАЋАЈ

31

Припадници Саобраћајне службе јединица и установа Министарства одбране и Војске Србије из гарнизона Београд посетили су Секретаријат за саобраћај Градске управе Београда.

Помоћник секретара за техничко регулисање саобраћаја, дипл. инж. Слободан Лежаић, са сарадницима, упознао је представнике МО и ВС са местом и улогом Секретаријата у саобраћајном систему града, организационом структуром, надлежностима и пословима, као и безбедношћу и проблемима регулисања саобраћаја у Београду.

Представници МО и ВС обишли су Центар за управљање саобраћајем где их је координатор за техничко регулисање саобраћаја дипл. инж. Чедомир Вукашиновић упознао са системима за управљање саобраћајем.

На крају посете шеф Одсека за транспорт и транспортна средства, пуковник др Жељко Ранковић захвалио је на пријему истакавши досадашњу добру сарадњу Министарства одбране и Секретаријата за саобраћај. Он је изразио наду да ће се таква сарадња наставити и у будућности.

Стручну посету Секретаријату за саобраћај организовао је Одсек за транспорт и транспортна средства Управе за општу логику Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране. ■

А. ГОШИЋ

У зимовнику Речне флотиле

Разбијање ледених окова

Скидањем леденица и чишћењем снега с бродских палуба започињу, у поларним условима, радни дан посаде речних миноловаца, патролних и десантно-јуришних чамаца Првог речног одреда Речне флотиле, у дунавском рукавцу, новосадском зимовнику и матичној бази у касарни „Александар Берић” у Новом Саду.

Упркос минусу испод десетог подеока и оштром дунавском ветру, ови људи не дозвољавају да лед окује бродове и угрози оперативне способности јединице која задатке извршава на води и с воде.

Према речима мајора Милана Манојловића, заменика команданта Првог речног одреда, службена смена у пловној јединици непрекидно, из сата у сат, прати стање леда и, по потреби, у зимовнику и од зимовника до Дунава ангажује речни миноловац. На тај начин обезбеђује се несметано испловљавање бродова, али и спречавају евентуална оштећења која лед може нанети пловилима.

Петнаестак сантиметара леда на средини зимовника, који се ствара због стајаће воде и леди већ на нултом подеоку, не представља непремостиву препреку за прамац речног миноловца. Током снежне међаве, када је видљивост смањена, командант брода и кормилар су на отвореном мосту, да би предупредили оштећења која могу настати ударима о лед током пловидбе.

Ни за остале чланове посаде нема предах. И на хладноћи се мора проверавати исправност бродског наоружања и заштити витални уређаји, електроника, антене и радари, али и реализовати планирана обука. А онда, за време паузе, у топлој бродској кантини, врућ војнички чај је као мелем за душу. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Новe изложбе у Дому војске у Београду

ПОДСЕТНИК НА МИНУЛИ ВЕК

У галеријама Дома Војске Србије отворене су две изложбе – изложба слика чувених југословенских сликара – „Поетика и судбина 20. века“ и изложба фотографија „Београд 1945-1955. у објективу војних фоторепортера“

Медија центар „Одбрана“ организовао је прве изложбе у 2012. години – „Поетика и судбина 20. века“ и „Београд 1945-1955. у објективу војних фоторепортера“. На њиховом отварању говорили су потпуковник Славољуб Марковић, директор Медија центра, историчар уметности Никола Кусовац и др Видоје Голубовић.

Потпуковник Марковић подсетио је госте на рад Галерије током 2011. године.

– У протеклој години обезбедили смо гостовања најзначајнијих музеја и галерија из земље, а вечерас приказујемо нашу уметничку збирку и фото-архив Медија

центра – рекао је Марковић и захвалио посетиоцима који су дошли на отварање упркос великој хладноћи.

Изложба „Поетика и судбина 20. века“ до недавно је гостовала у „Спомен-збирци Павла Бељанског“ у Новом Саду и у галерији „Синагога“ Народног музеја у Нишу. Сада се вратила матичној кући. Поставка је репрезентативни избор дела из уметничке збирке Дома Војске Србије. Аутори, историчар уметности Никола Кусовац и кустос Галерије Дома Војске Милорад Бубања, имали су нимало лак задатак да између 1.500 експоната, колико их броји уметничка збирка Дома, направе избор од 46 слика с потписом чувених југословенских сликара.

– Све оно што је ваљало у Југославији сабрало се под кровом ове куће. Сабрало се у хиљаду и пет стотина слика, скулптура, графика, акварела. Сабрало се захваљујући једном озбиљном раду - рекао је Кусовац и истакао значај изложбе у време када су врата многих галерија и музеја затворена.

У Малој галерији постављена је изложба фотографија „Београд 1945-1955. у објективу војних фоторепортера“. Обухвата 63 фотографије из фото-архива Медија центра „Одбрана“, које су настале у првој деценији после Другог светског рата, а представљају својеврсни подсетник на Београд какав је некада био – његове људе, улице, тргове, архитектуру... Аутор поставке је Зоран Миловановић, а призоре послератног Београда овековечили су некадашњи војни фоторепортери Данило Гаговић, Никола Павићевић и Душан Радашиновић.

– Можемо се спорити да ли је та фотографија уметничка или не, али она има непроцењиву вредност - рекао је др Голубовић, један од најбољих познавалаца историје престонице, и закључио да је изложба права срећа за Београђане, „за оне који воле Београд, а њих је заиста много.“

Изложбе су отворене до 10. марта, сваког дана осим недељом и празницима, од 11.00 до 19.00 часова. ■

Д. БАРИЈАКТАРЕВИЋ

Снимили Д. СТЕФАНОВИЋ и И. ИВАНОВ

Београд од 1945. до 1955.

Заборавањени град

35

Изложба фотографија „Београд 1945–1955. у објективу војних фоторепортера”, коју у Дому Војске Србије организује Министарство одбране, односно Медија центар „Одбрана”, израз је потребе да се јавности прикаже богата фото-документација, необично наслеђе и баштина те институције о српској престоници после Другог светског рата

Изложба фотографија Београда од 1945. до 1955. године у Малој галерији Дома Војске Србије прилика је да вратимо сећање на улице наше престонице, њене грађевине, ентеријер и архитектуру, као и догађаје који су у том времену обликовали и обележили град. И више од тога – да сагледамо још једну димензију фотографије, њен визуелни ефекат и осећај да посматрамо давно ишчезлу стварност – као да стојимо поред ње на Теразијама, Тргу или било где у граду.

Организује се на 101. годишњицу од оснивања Првог клуба фотографских аматера у Србији, односно од „Прве

изложбе аматерских фотографских снимака у Краљевини Србији”. Један од оснивача фото-клуба у Крагујевцу, пре 95 година, био је Милоје Васић, мајор у Војнотехничком заводу, који је на „Изложби балканских земаља” у Лондону 1907. године приказао своје 23 фотографије.

У објективу

На 63 фотографије оживљава Београд док дочекује државнике, његово Ушће и Калемегдан... Шетамо улицама и трговима престонице. Сведоци смо различитих митинга, спортских дешавања, слета... Посматрамо град док гради мостове или организује културна дешавања... Београд какав

Таковска улица, њивање у олимпијском базену, 1946.

је десет година после светског рата ишчезао, усвајањем урбанистичког плана 1950 – споменик на Тргу, базен крај Дома Народне скупштине, велика фонтана на Теразијама...

Олимпијски базен, сликан 1946. испред данашњег Дома Народне скупштине, својеврсан је раритет. Тај простор везује се за место где се некада налазила Баталџамија, муслиманско гробље, хан, пијаца, а преко пута познато Ташмајданско гробље.

На месту данашњег хотела „Југославија”, давне 1950. године налазила се земунска железничка станица. Остали су њени стубови и сећања... Објектив је забележио регруте пред одлазак на служење војног рока, кофере, теретне вагоне... Слика данас скоро незамислива у нашој престоници.

Споменик војницима-херојима Црвене армије некада се налазио на Тргу Републике, тик уз споменик кнезу Михајилу Обреновићу. Касније је пренет на Ново гробље, међу црвеноармејце. Данас многим није познат. А Трг још памти трамвајску окретницу, познату кафану Коларца, место где се одржао и први сајам књига 1893. године. На њему су се налазили и незаборавни „Дарданели”, чувена бoемска кафана, културно седиште тадашње Србије и Београда.

Теразије је те 1946. године красила фонтана, својеврсни украс града. Доживела је судбину многих других објеката који су због ондашњих прослава премештени или порушени. Наспрам фонтане, код данашње „Касине”, низали су се стари, неугледни објекти, који су урбанизацијом уклоњени јер се нису уклапали у миље савременог. А постојали су још од времена Милоша Обреновића. Пре тога је на том простору била само трска, баре, далека периферија велике вароши.

На данашњој Славији, некада Тргу Димитрија Туцовића, 1946. подигнут је велелепни бели споменик. Надомак њега, бележе фотографије, налазио се стари хотел „Славија”, па зграда „Мира”, на чијем је месту касније подигнут биоскоп „Славија”. Средином 19. века на том простору мештани су још ловили дивље патке, користили га као излетиште где су точили воду у београдске „саке” и односили је у варош. Славија је добила на значају када је познати Шкотланђанин Макензен купљено имање, за сађење шећерне репе, парцелисао за продају и градњу данашњег Врачара. Настао је Савинац, Каленић, Грантовац, Чубура, а нестали су Врачарски поток, извори, Ново селиште, Војни сењак, Каленића гувно, њиве и виногради.

Ново гробље или Владановац настао је око 1886, премештањем са Старог гробља – Ташмајдана. За време прве владавине Милоша Обреновића православно гробље се пружало дуж данашњих улица Бранкове и Маршала Бирјугова. Топличин венац био је део тада кужног, заразног гробља. На делу парка испод хотела „Москва” налазило се Јерменско гробље. Од Народном позоришта до данашњег Етнографског музеја било је

Ага Циганлија, кућалиште, 1950.

Улица Краља Милана под снегом, 1956.

Бициклическа шрка у Београду, 1951.

Трг Славија, 1954.

Изградња Панчевачког моста, 1946.

турско – муслиманско, а на простору данашње Ботаничке баште – Јевремовца јеврејско гробље.

Војни фоторепортери забележили су 1945. године и оно што се налазило у горњем делу Немањине улице. Већ тада није било Врачарског потока, а с обе стране улице порушене су зграде настале крајем 19. века.

Мостови Београда, рушени, обнављани, нису остали неоштећени ни током Другог светског рата. Мост „Краља Петра другог“, или како га данас зовемо „Панчевачки“, подигнут је 1936. године како би се спојиле вековима раздвојене обале Дунава, а страдао је у рату. Објектив је 1946. забележио импозантан грађевински подухват тек ослобођене земље. Премостити Дунав и данас јесте подвиг. Ништа мање није било значајно ни подићи мост преко Саве. Те 1955. године отворен је мост „Братства и јединства“. Део његове конструкције постављен је на стубове предратног моста „Краља Александра“.

До Првог светског рата део Београда према данашњем Економском факултету био је центар града. Живео је ту „крем“ београдског јавног и привредног живота. У хотелу „Босна“ основана је прва београдска берза. Тада је саграђена и данас велелепна грађевина „Београдска задруга“, потом и хотел „Бристол“. У том крају града одвијао се културни и привредни живот престонице, почео је да се развија железнички саобраћај, а варош да се окреће ка рекама.

Фоторепортери су после рата „ухватили“ и значајне спортске догађаје – аутомобилску трку око Калемегдана 1947. године, бициклическу трку Кнез Михаиловом улицом 1951, спортски сусрет на Ташмајдану 1955. и градњу тада највећег фудбалског стадиона – стадиона ЈНА, током 1947. и 1948. године.

Објективи фотоапарата нису мимоишли ни Савско пристаниште, Кулу Небојша, Доњи град, те појединачне зграде и паркове у том крају. Такође су фотографисали и Аду циганлију, визију Бранислава Нушића из 1907. која се почела остваривати тек после 1945. године. Ада циганлија остаће упамћена по организованом почетку веслања, ватерпола, спортског пливања и првих уређених плажа.

Више од сећања

Фотографије Београда причају више и од нечијих сећања. Истински су времеплов наше престонице. Фотографијама визуелно доживљавамо време и простор који нисмо знали. И боље разумемо град – његову историју, културу, речју живот.

Изложени материјал, пажљиво организован у неколико тематских целина, представља изузетно драгоцену документацију. Он има вишеструку улогу, најпре као чисто фактографско сведочанство о прошлом времену, а затим и као уметничка, историјска, културолошка, етнолошка и социолошка грађа која се може користити и за друга истраживања о том периоду.

Потврђује се и ликовни квалитет фотографије као уметничког медија, али и нуди велики број података о

Улица Кнез Михајлова, 1955.

многим, сада већ изгубљеним чињеницама о ондашњој моди, архитектури, занатима или обичајима. Фотографије су, заправо, васкрсле оно што је некада било у Београду и о Београду, а што је заувек нестало. Оне су незаменљива помоћ човековом крхком памћењу, повратак неоправдано заборављеној прошлости.

Тешко је прецизно рећи да ли су наши стари фотографи субјективизирали или објективизирали стварност, али не може се порећи да су је бележили као „чин визуелног сазнајног“, као проживљену људску комуникацију. Стога изложба фотографија војних фоторепортера јесте сигурно памћење које помаже да се објективно реконструише једна епоха.

Оно што је мајстор фотографије Драгољуб Тошић својевремено забележио важи и данас – „Та грађа је, с обзиром на поуздане и промишљене ставове фотографа – уметника, део наше духовне меморије, део историјске истине. Што је некада било – поново је ту. Све је како је било. И ништа није како је било.“

Приликом концепирања изложбе у Дому Војске тежило се да фотографија, с једне стране, буде историјски извор, докуменат, а с друге стране, својеврстан допринос проучавању историјског развоја српске фотографије уопште.

Треба поменути још једну димензију изложбе „Београд 1945–1955 у објективу војних фоторепортера“. Део фотографија је и сећање на варош која је у дугој историји имала бројне топониме. Временом су заборављени или нестајали, а развојем града стварани су нови. Свака од постављених фотографија јесте и мала историја те некадашње вароши. Сигуран начин да се она отргне забраву. ■

Др Видоје ГОЛУБОВИЋ

Језик с мирисом њиве

О значају једног од највећих српских умова не само 19. века, већ уопште, за књижевну уобличавање српског народног језика и стварање најсавршеније азбуке на свету, може се потрошити много атрибута. За сада је, ипак, довољно рећи да су језик и писмо које нам је подарио јединствени у свету управо по његовој максими „пиши као што говориш и читај како је написано“.

Пастир. Устаник. Војник. Писар. Учитељ. Судија. Цариник. Гуслар. Законописац. Филозоф. Филолог. Етнограф. Историчар. Новинар. Књижевник. Преводац. Издавач. Дипломата. Дворски саветник. Академик. Доктор наука...

Вук Караџић се родио у Тршићу, у породици познатој по непокорности турским властима. Због тешких намета и зулума његови преци преселили су се с Динаре, из заселака Лука, Штуоце и Резала, где су им Турци наметнули име „караце“, што на њиховом језику значи „црни бик“, на питомији Дурмитору. Име „црни бик“ и данас се користи за људе посебног кова, снажне, енергичне, лепе и стасите, какви су били и Вукови преци.

На Дурмитору, у селу Петњица, разгранало се братство Караџића, чувено по јунацима и одличним гусларима. По народном казивању, децу не само да су успављивали уз сетни звук тог инструмента, него су их чак из гусала „и млеком дојили“. Писаће Вук 1824. године да у Црној Гори и брдовитим пределима Србије „готово у свакој кући имају по једне гусле и тешко је наћи човека да не зна гуђети, а многе и жене и ђевојке знаду“.

Вуков деда Јоксим, звани Бандула, прешао је, затим, у Тршић, село тада још пусто од куге, али зато богато и шумом и водом. На врху брда, обраслог буковом и церовом шумом, изградио је огњиште у коме се родила варница која ће разбуктати националну културну реформу.

Магија речи

Вукови родитељи, Стеван и Јегда Зрнић, били су доста имућни. Само с породом нису имали среће. Смрт им је уграбила већ петоро деце кад је, 6. новембра 1787. на свет стигао Вук. Иако се родио на Митровдан, нису му дали име Димитрије или Митар, већ Вук. Стари Римљани су посебно обраћали пажњу при именовању наследника. Словени су такође веровали у магију речи, па и то да и само име може унапред обележити носиоца. Име Вук давало се детету да би га заштитило од злих духова, јер се од опасних звери и они клоне. Символише велику храброст, неустрашивост и спретност.

И заиста, попут звери чије име носи, Вук Караџић успео је да се избори са свим злим духовима свога времена и оствари оно што би у нормалним околностима био посао институција и генерација. Још као дечак одскакао је од вршњака. Лети, чувајући козе и овце по пасиштима и шумама,

обавезно је читао неки стари буквар. „Овдје сам чувао козе, па док оне пландују ја пазим да видим, каквога путника варошанина, или попа или калуђера, и чим спазим кога у правим чакширама, стрчим на пут и, показавши му свој буквар, упитам да ми покаже како се зове ово или оно слово. Најчешће сам добијао одговор – богме, синко, не знам ни ја! А кад видим попа или калуђера, био сам сигуран да зна, и они би ми показали, а ја бих после тувио и мучио се.“

Бистар, тврдоглав и знатижељан, био је увек спреман да научи нешто ново. Рођак Јевта Савић, једини писмени човек у том крају, запазио је Вукову склоност ка књижи и открио му тајне писмености. Вук га назива својим првим учитељем. „Знао је писати и читати боље од свију попова и калуђера и многијех старјешинских писара по Србији“ – писаће тако о њему.

Кад је учитељ Гргуровић отворио приватну школу у Лозници, Стеван му је довео даровито дете. Ту је мали Вук научио да сриче „аз, буки, вједе, глагољи...“. Пошто је завршио са срицањем и постао часловац (часослов – књига изабраних црквених песама), појавила се куга и школа је распуштена. Отац је пребацио Вука у манастир Троношу код игумана Стефана Јовановића да заврши започето школовање. У манастиру је чешће чувао стоку него што је учио, те га је отац вратио кући. Јер боље је да чува сопствену стоку него манастирску.

„...Љети су чували козе, овце, јариће, свиње, садили и пљели лук, ишли уз плуг, купили сијено, шљиве..., а већи су ишли с калуђерима по писанији, а зими, пошто би сви ујутру донијели дрва, и потом већи напојили калуђерске коње, а мањи почистили собе, скупчили би се у каку собу те би им какав калуђер или ђакон показивао

Мина Караџић, аушћојорџрећ

да уче читати...“ Могло би се рећи и да је то био први Вуков судар с црквом као институцијом, из којег ће касније настати трајно, обострано непријатељство. Вук ће свакога ко је био роб духа и догматик називати за њега најпогрднијим именом – калуђер.

Буна против дахија

Почетак 19. века обележили су немири у Београдском пашалуку. Турске дахије, одметници од султана, 1801. године убиле су београдског везира Хаџи Мустафа Пашу и преузели власт. Јањичарски терор довео је до тога да се подигне до тада покорна сиротиња раја, јер „боље је умрети на ногама него живети на коленима“.

Сељаци су оставили рало и мотику и кренули на све оне којима су се пре тога

скрушено склањали с пута. Почео је Први српски устанак, искра која је покренула стварање модерне Србије.

Вук је одрастао у време када се Србија поново будила, када је народ устаничким пушкама покушавао да поврати изгубљену слободу и достојанство. Он је касније пушку заменио пером, јер је сматрао да писменост јаче оружје у борби за ослобођење народа, за стварање националне препознатљивости.

У лето, прве године устанка, против Турака побунио се и Јадар, Вуков родни крај. Хајдучки харамбаша Ђорђе Ђурчија повео је народ у борбу за слободу, а писменог дечака узео је себи за писара. У устанку је Вуку погинуо брат, кућа у више наврата спаљивана, а стока растерана. Са згаришта, у марту 1805, упутио се у Сремске Карловце да оствари давну жељу – да се упише у гимназију. Али одбили су га. У својој првој књижи пише да га је „биједно сиромаштво раставило од

У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ

Средином септембра 1808. године у Београду је отворена Велика школа. Уз синове највиших властодржаца нашао се у школској учионици и Вук Стефановић. Међутим, тешка реуматична болест, која га је мучила још док је био писар у Совјету, вратила му се, ударила у руке и ноге, и Вук је по четврти пут оставио учионицу. Тражио је лека у бањи Мехадџија, новосадској болници и у топлој, сумповитој води Будимске бање. Лечење је, међутим, било залудно. Са згрченом левом ногом у штули и штаком испод пазуха, вратио се у Београд. „Да нисам имао штуле можда бих погинуо од Турака као многи моји врсноци, а моја штупа ме је нагнала да тражим мира, да мирно читам књиге, да мирно записујем оно што сам чуо и видео“ – причаће касније Вук.

науке, коју је претпоставио свему благу и сладостима овога света.“

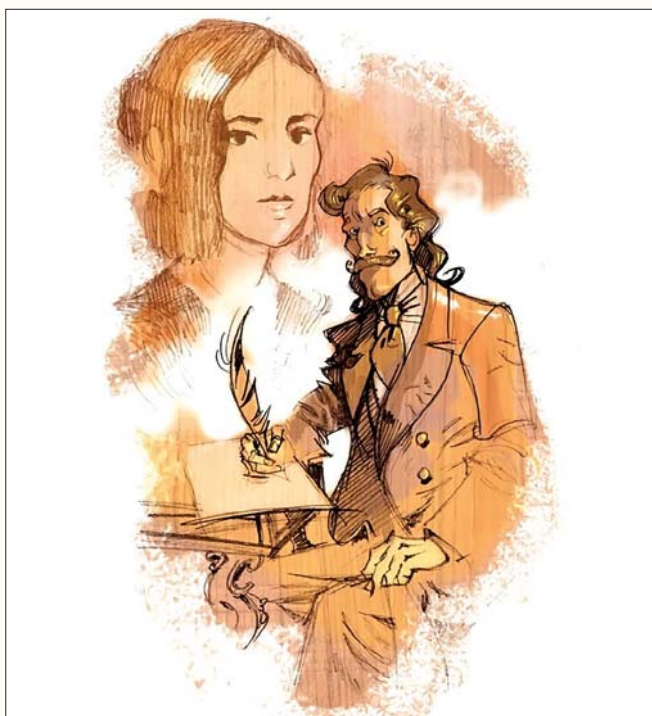
Касније је отишао у Београд да од Доситеја Обрадовића, ученог човека и просветитеља, затражи помоћ да настави образовање. Поново је одбијен. Разочаран, вратио се у Јадар и почео да ради као писар у штабу војводе Јакова Ненадовића, где је уз ручак, под шатором, слушао народне песме, које су већ славиле херојске дане.

Кад се Зворничка нахија припојила осталим деловима слободне Србије, Вуков рођак и учитељ Јевта Савић постао је совјетник. Прешао је у Београд и са собом повео Вука. У то време „осим попова и калуђера једва би у хиљаду душа могао наћи једног човјека који зна помало читати“. Стога је писмено момче из Тршића убрзо постало писар у највишем устаничком телу, у Правитељствујушчем совјету. Ту је Вук могао из прве руке да се обавести о тадашњим збивањима, да би коју деценију касније постао њихов историограф.

Бољег хроничара и сведока српске револуције није могло бити. Био је главни извештач Европе о том времену. Запамтио је стање пре дахија, под дахијама и за време устанка. „Готово све знатније поглаваре познавао сам лично, а с многима сам разговарао и у друштву јео и пио“ – записао је у једном писму. Писао је једноставно и сваком разумљиво, „онако просто, без сваке мајсторије и философије, као што би Србин Србину приповиједао“, јер знао је да су победе на бојном пољу само део успеха народне револуције.

ЦАРСКИ ГРАД

Ниједно место после Тршића није било од толиког значаја за Вука као Беч. Био је то град богомдан за његов књижевни рад, а посебно за битку коју је водио на језичко-правописном пољу. Питање је да ли би Вук могао да спроведе у дело своју реформу да је остао ма у ком српском средишту, у турској или аустријској провинцији. За револуционарни подухват била је неопходна другачија средина, просвећена и благонаклона према напредним новинама. Такву средину Вук је нашао у царском граду, у који је крајем 1813. дошао, где је и остао до краја живота.

Мина Караџић и Бранко Рађичевић, илустрација за Забавник

РЕФОРМАТОР НЕЖНОГ СРЦА

У Бечу је Вук срео љубав свог живота и будућу супругу, Ану Марију Краус. С породицом Краус упознао се током лета 1814. године. Био је њихов подстанар, те се тако и родила љубав између двадесетшестогодишњег црнпурасог избеглице из Србије и плавооке, скоро дванаест година млађе, газдаричине ћерке. Већ у првим писмима које су разменили Вук је истицао жељу за браком. Веома му је било стало да његова Нани, како јој је тепао, добро научи његов савршени језик. У једном од писама рећи ће јој „Радујем се да нисте заборавили оно што сам Вас ја учио на српском језику, већ сте још више сами научили. Желим да једном добро говорите и пишете српски.“ Сачувана је и цедуљица на којој је готичком на немачком и ћирилицом и латиницом на српском језику написао: „Ја волим тебе од свег срца.“

Без шминке

Бележећи историју Првог српског устанка, Вук се трудио да буде непристрасни хроничар времена, па се у писању није осврнуо само на јуначке подвиге већ је записивао и догађаје који не служе на част српском народу. И, наравно, српска елита му је замерала. Од својих историографа очекивала је да пишу само о митским победама српских вођа, а да негирају све оно што би могло да окаља њихов образ.

Вуков историографски рад обухвата дела о стању духа под турском влашћу – „О старој историји, турској владавини, хајдучима“, о борби за слободу – „Прва година српског војевања на даије“, „Друга година српског војевања на даије“, „Правитељствујушчи совјет сербски“, те о истакнутим личностима предустаничког и устаничког доба – „О Милошу Обреновићу“, „Житије Ајдук-Вељка Петровића“. На немачком је објавио књигу о Црној Гори – „Montenegro und die Montenegriner“.

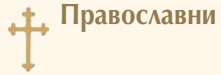
Није успео да оствари замисао да напише целокупну савремену српску историју, па је грађу за то уступио немачком историчару Леополду Ранкеу, који се занимао за историју југоисточне Европе. За време боравка у Бечкој дворској библиотеци, Ранке је посредством Копитара упознао Вука Караџића, изворног и живописног приповедача српске историје. Благодарјећи Вуковим казивањима пуним жестине и динамике, написао је чувено дело Српска револуција. ■

(Наставак у следећем броју)

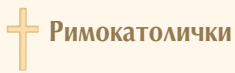
ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

16–29. фебруар

Православни

- 16. фебруар – **Свети Симеон и Ана**, Свети Јаков Архиепископ Српски
- 18. фебруар – **Задушнице** (зимске)
- 21. фебруар – Свети Сава Други Архиепископ Српски
- 23. фебруар – **Свети свештеномученик Харалампије**
- 24. фебруар – Свети великомученик Ђорђе Кратовац
- 26. фебруар – Преподобни Симеон Мироточиви

Римокатолички

- 26. фебруар – Прва недјеља Коризме

ЗАДУШНИЦЕ

На Задушнице се обележава дан одвајања душе од тела. Увек су у суботу. То је, иначе, дан када се сећамо преминулих. Кољиво или кувано жито носи се у парохијски, односно манастирски храм и на гробље. Служи се Света литургија и тада свештеник вином прелива жито, а после се иде на гробље. Поред гробова покојника пале се свеће, а свештеник обавља обред и окади гробове.

Ако су наши покојници сахрањени далеко и нисмо у прилици да посетимо њихове гробове, увек можемо да одемо у цркву где се одслужи помен, а Господ то увек види и зна. Жито нас симболично подсећа на Христове речи да „зрно тек кад умре плод доноси“ и то не у земном мраку, већ на светлости сунца. ■

17. фебруар 1920.

Умро је четнички војвода, јунак ослободилачких ратова Србије, Јован Стојковић Бабунски. Сахрањен је у Велесу уз највише почести. Родом је из села Мартолци у велешком срезу, гимназију је завршио у Ваљево, а учитељску школу у Алексинцу, након чега је радио као српски учитељ у Велесу. Учествовао је у Балканским и Првом светском рату. Са својим одредом успео је да се повуче у Грчку где се ставио под француску команду. За заслуге у рату Бабунски је одликован орденом Легије части.

21. фебруар 1963.

У ЈНА формирана Војноинформатичка управа чиме је почело увођење рачунарске технике у војску. Тај датум се у Војсци Србије обележава као Дан информатичке службе.

22. фебруар

У војсци Краљевине Србије слава 17. пешадијског пука. Обележавао се као успомена на дан проглашења Србије за краљевину 1882. године.

22. фебруар 1941.

Амерички председник Рузвелт упутио је поруку државама на Балкану којом је желео да их охрабри у отпору нацизму и фашизму. Југославији је порука била упућена преко америчког посланика у Београду Артура Брис-Лејна који је у разговору с кнезом Павлом настојао да утиче на став југословенске владе у предстојећим преговорима с Немачком. Претходно су председник Рузвелт и државни секретар за спољне послове Кордел Хал 8. фебруара 1941. године послали поруку балканским државама у којој се наводи да државе које желе да буду независне морају да буду спремне да се одупру агесији, док је онима које нису биле спремне на то, поручено да не могу да рачунају на америчку подршку након рата.

25. фебруар 1917.

Бугарски гувернер Ниша обавестио је свог колегу у Београду да у сектору Прокупље – Куршумлија – Лебане „постоји видљива агитација да се сељачко становништво убеди у непријатељском смислу против на-

ших власти“. Догађаји који су овде описани представљали су почетак Топличког устанка, током кога је створена велика ослобођена територија са Прокупљем и Куршумлијом у центру. Устанак је до почетка априла 1917. године био угушен.

27. фебруар 1859.

У селу Неменикуће рођен Милош М. Васић, дивизијски генерал и једно време министар војни Краљевине Југославије. Учествовао је у ратовима од 1876. до 1878. као добровољац и 1885. као командир чете. У Првом светском рату био је на дужностима команданта Дунавске дивизије II позива, заступника команданта Прве армије, Треће армије, делегата на италијанском двору. После рата био је делегат краљевске владе у Сплиту, а од априла 1919. на челу команде Треће армијске области. Априла 1920. долази на чело команде Четврте армијске области, а у марту 1921. прелази на дужност команданта Прве армијске области. Од 4. новембра 1922. био је министар војни. Умро је у Београду 21. октобра 1935. године.

27. фебруар 1916.

Унете су измене у Уредбу о формацији српске војске из 1913. године. Целокупна оперативна војска распоређена у три армије које су по бројном стању и ватреној моћи одговарале француским корпусима. Од људства ранијих 13 пешадијских дивизија оба позива формирано је шест дивизија. У саставу Прве армије биле су Моравска и Вардарска дивизија, Другу армију чиниле су Шумадијска и Тимочка дивизија, а Трећу армију Дринска и Дунавска дивизија. Врховни командант српске војске био је двадесетосмогодишњи пуковник регент Александар Карађорђевић, који је заступао обололог краља Петра I Карађорђевића. Реорганизација српске војске завршена је 26. априла 1916. године. ■

Приредио мр Миљан МИЛКИЋ

Разводник Бранислав Јанковић

ШАМПИОН БОГОЈАВЉЕНСКИХ ПЛИВАЊА

Рођен у Руми, пре 29 година, Бранислав је још у основној школи почео да се бави пливањем. Као средњошколац, пливао је на клупским и окружним такмичењима за Пливачки клуб „Хидрограђевинар“ из Сремске Митровице и остваривао запажене резултате. Пошто је желео да конкурише за јединице жандармерије, јавља се на добровољно служење војске, као оператор-нишанција на борбеном возилу пешадије.

После одслужења војног рока у Суботици, уместо у жандармерију, без двоумљења конкурисао је за професионалног војника у јединицама Речне флотиле. Дужност кормилара речног миноловца у Првом речном одреду обавља од средине 2009. године и, како каже, коначно остварује једну од дечачких жеља. Волео би још да заврши обуку за рониоца и у ронилачкој чети и бродско кормило замени ронилачком опремом.

Када прича о пливањима за богојављенски крст, сав устрепти. Верник је, каже, православац, па је желео, и морао, да се опроба у плива-

Освајајући Часни крст на Богојављење, 19. јануара прошле године у Жабљу на Тиси и ове на Савском језеру на Ади Циганлији у Београду, разводник Бранислав Јанковић из Речне флотиле је међу колегама, пријатељима, али и ривалима, стекао ласкав назив шампиона богојављенских пливања

Прошлогодишњу победу у Жабљу и овогодишњу на Ади Циганлији, разводник Јанковић посветио је свом шестогодишњем сину Филију, који је веровао у њега и који планира да идуће године заједно с оцем наступи на ревијалном пливању за Часни крст.

њу за Часни крст. За редовне, дуге и напорне тренинге нема ни времена ни могућности, па је спреман и на својеврсну импровизацију. На ниске температуре воде привикава се у кади, а плива на базенима новосадског СПЕНС-а.

– Неколико дана пред Богојављење, у кади напуњеној хладном

водом остајем најпре три минута, а затим сваки дан минут дуже – открива Бранислав тајну својих припрема и успеха.

Скочити у воду чија је температура тек два до три степена Целзијуса, испливати 33 метра и победити није, каже, нимало лако. Прва несигурност јави се у свлационици, када види колико је око њега способних и одважних пливача. Двоумљење се појача на понтону када, на зимској хладноћи, ишчекује знак за старт. Али, када скочи у воду пред Браниславом је само један циљ – Часни крст. Хладноћу осети тек у магновењу, као претњу за коју више нема ни разумевања, ни времена. А тај величанствени осећај на циљу, када први доплива, не може се ни описати, ни препричати. Све је као у бајци и огртање у плашт, и овације посматрача, честитања.

После победе на Ади, Бранислава су комшије из Бачког Петровца, и Срби и Словаци, дочекали у кући, с колачима и поклонима, честитајући на успеху и њему и породици. Док нестрпљиво очекује принову, најдражи су му загрљаји и честитке супруге Браниславе и шестогодишњег сина Филипа, са којима несебично дели љубав према вери, униформи, војсци и наравно, пливању. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ
Снимила Јово МАМУЛА

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ГЕНЕРАЛШТАБ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Управа за људске ресурсе

расписује

ИНТЕРНИ КОНКУРС

За попуну слободних радних места подофицира,
на одређено и неодређено време, у:

**17. механизованом батаљону,
место службовања Бачка Топола**

– заменик командира борбеног возила, 3 извршиоца

**28. механизованом батаљону,
место службовања Нови Пазар**

– радио-телеграфиста, 1 извршилац
– заменик командира борбеног возила, 1 извршилац

**30. командном батаљону, место
службовања Ниш**

– командир извиђачког одељења, 2 извршиоца

**31. пешадијском батаљону,
место службовања Зајечар**

– командир стрељачког одељења, 1 извршилац

**37. механизованом батаљону,
место службовања Куршумлија**

– заменик командира борбеног возила, 11 извршиоца

**310. инжињеријском батаљону,
место службовања Прокупље**

– командир одељења, 2 извршиоца

**410. инжињеријском батаљону,
место службовања Бујановац**

– командир одељења, 2 извршиоца

**41. пешадијском батаљону,
место службовања Бујановац**

– командир инжињеријског одељења, 1 извршилац

**3. батаљону војне полиције,
место службовања Врање**

– војни полицајац, 1 извршилац

**Специјалну бригаду, место
службовања Панчево**

– радио-телеграфиста, 2 извршиоца

**Мешовиту артиљеријску
бригаду, место службовања
Ниш**

– радио-телеграфиста, 2 извршиоца

**Речну флотилу, место
службовања Нови Сад**

– радио-телепринтериста, 1 извршилац
– телепринтериста-шифрер, 1 извршилац
– командир одељења везе, 1 извршилац

**1. понтонирском батаљону, место
службовања Шабац**

– командир амфибијског одељења, 1 извршилац

**224. центру за електронска
дејства, место службовања
Батајница**

– оператер система, 1 извршилац

**Централној логистичкој бази,
место службовања Београд**

– командир одељења везе, 1 извршилац
– командир одељења за обезбеђење, 1 извршилац

**1. складишном батаљону, место
службовања Горњи Милановац**

– командир одељења за обезбеђење, 1 извршилац

**1. складишном батаљону,
место службовања Боговађа
(Лазаревац)**

– командир одељења за обезбеђење, 1 извршилац

**Бригаду везе, место
службовања Бујановац**

– техничар заменик, 1 извршилац

**Бригаду везе, место
службовања Горњи Милановац**

– командир одељења гардијског, 1 извршилац

**Бригаду везе, место
службовања Београд**

– телефонист-минијаш, 1 извршилац

**Гардијски батаљон,
место службовања Београд**

– командир одељења гардијског, 2 извршиоца

**25. батаљон војне полиције,
место службовања Београд**

– војни полицајац, 1 извршилац

**Команду за развој Банатске
бригаде, место службовања
Панчево**

– командир одељења, 1 извршилац

**2. центар за обуку, место
службовања Ваљево**

– командир одељења, 2 извршиоца

**Центар за обуку везе,
информатике и ЕД, место
службовања Горњи Милановац**

– радио-телепринтерист, 1 извршилац

**210. батаљон везе, место
службовања Нови Сад**

– радио-релејац, 1 извршилац

210. батаљон везе, место службовања Београд

– радио-релејац-возач, 1 извршилац

УСЛОВИ КОНКУРСА

На конкурс се могу јавити професионални војници држављани Републике Србије, који испуњавају следеће услове:

а) ОПШТИ УСЛОВИ

– да су здравствено способни за службу у Војсци Србије (што утврђује надлежна војнолекарска комисија);

– да нису осуђивани на казну затвора од најмање шест месеци;

– да је безбедносно проверен и да нема безбедносних сметњи за рад у Војсци Србије;

– да није старији од 35 година ако се прима на одређено време односно 40 година ако се прима на неодређено време;

– да је успешно завршио оспособљавање за дужност за коју се прима (основни курс за подофицире)

б) ПОСЕБНИ УСЛОВИ

– да имају најмање средњу стручну спрему,

– да су у професионалној војној служби у својству професионалног војника најмање 3 године ако се прима на одређено време, односно 6 година ако се прима на неодређено време

– да је током службе повољно оцењиван и да има просек службених оцена у току војне службе најмање „врло добар“;

– да има препоруку старешине на положају команданта батаљона, њему равном или вишем положају;

– за возаче могу конкурисати лица која имају „Ц“ категорију,

– да испуњавају посебне услове (психо-физичке и безбедносне захтеве) за рад у Гарди, Специјалној бригади и Војној полицији за лица која конкуришу за радна места у тим јединицама.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидат, који испуњава услове, доставља попуњен образац молбе за пријем у Војску Србије у свој-

ству подофицира Управи за људске ресурсе (Ј-1) Генералштаба Војске Србије, редовним путем преко непосредно претпостављеног старешине.

Уз образац молбе прилаже се:

– кратка биографија;

– извод из матичне књиге рођених;

– уверење о држављанству (не старије од шест месеци);

– уверење из општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старије од шест месеци);

– копија дипломе о стеченом образовању (оверену у суду или општини);

– копија возачке дозволе (оверена у суду или општини), за лица која конкуришу на формацијско место возача;

– уверење о завршеном оспособљавању на основном курсу за подофицире;

– потврда надлежног старешине о времену проведеном у служби у својству професионалног војника и просек службених оцена у току службе;

– налаз, оцену и мишљење о здравственој способности.

Јединице редовним путем молбе кандидата достављају Управи за кадрове (Ј-1) са резултатима безбедносне провере најкасније 30 дана од дана затварања конкурса.

Лица примљена у професионалну војну службу остварују сва права и обавезе у складу са Законом о Војсци Србије.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања у магазину „Одбрана“.

Некомплетна и непотпуна документа неће се узимати у разматрање, а документа кандидатима која не буду изабрани неће се враћати.

Информације су доступне на сајту Војске Србије www.vs.rs. ■

ОДБРАНА НАРУЧБЕНИЦА

Претплаћујем се на магазин „Одбрана“ за 2012. годину (заокружите)

1. Полугодишња претплата (1. 1. – 30. 6. 2012.

године, 12 бројева) – по цени 1.080,00 динара

2. Годишња претплата (1. 1. – 31.12. 2012. године,

24 броја) – по цени 2.160,00 динара.

Уколико се претплаћујете на већи број примерака, уплатити одговарајућу суму (помножити број примерака са претплатном ценом).

Плаћање унапред на жиро-рачун **840-312849-56** МЦ „Одбрана“

Наручбеницу и уплатницу послати на адресу: МЦ „Одбрана“, Браће Југовића 19, Београд.

Правним лицима доставићемо предрачун на основу ове наручбенице.

Купац _____

Улица и број _____

Телефон _____

Место и број поште _____

Потпис наручиоца

М.П. _____

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
 СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ
 УПРАВА ЗА КАДРОВЕ
 расписање

КОНКУРС

за пријем кандидата из грађанства за кадете Војне академије

У школској 2012/2013. години примаће се кандидати из грађанства за кадете Војне академије за следеће студијске програме:

Менаџмент у одбрани за следеће модуле:

- пешадија,
- оклопне јединице и
- речне јединице.

Војномашинско инжењерство за модул:

- борбена возила и
- наоружање.

Војноелектронско инжењерство за следеће модуле:

- телекомуникације и
- информационални системи.

Војно ваздухопловство за модул:

- авијација и

Логистика одбране за следеће модуле:

- финансије,
- одржавање и
- снабдевање.

Садржаји у оквиру студијских програма су заједнички за I и II годину студија, док ће се у складу са потребама система одбране кадети опредељивати за одређени модул у оквиру студијског програма по завршетку II године студија.

УСЛОВИ КОНКУРСА:

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;

- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора као и
- да нису у брачној или ванбрачној заједници.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су рођени 1991. године или касније;
- да су завршили четворогодишњу средњу школу или да похађају IV разред средње школе.

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за пријем за кадете Војне академије полажу пријемни испит из области математике, подлежу провери физичке способности, психолошкој и медицинско-здравственој процени.

Кандидати за кадете студијског програма Војно ваздухопловство морају да испуне и допунске услове прописане посебним програмом медицинско-здравствене и психолошке процене кандидата за тај студијски програм.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ КАДЕТА:

Школовање у Војној академији има структуру основних студија и траје четири године. После завршетка школовања, кадети стичу високо образовање и стручно звање које је прописано акредитованим студијским програмима. Након успешно завршеног школовања у Војној академији примају се у професионалну војну службу и производе у чин потпоручника одговарајућег рода – службе.

За време школовања кадети Војне академије имају статус војног лица, у складу са Законом о Војсци Србије. За време школовања кадети станују у интернату, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати пријаву подносе територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране на територији сталног места боравка а војници на добровољном служењу војног рока у Регионалном центру Министарства одбране у општини где се налазе на одслужењу војног рока (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац и Ваљево). Образац пријаве се добија у територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране приликом пријављивања.

Уз пријаву прилажу:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора;

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

р а с п и с у ј е

К О Н К У Р С

за пријем кандидата из грађанства за кадете Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране

- оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију дипломе средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно, сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току) и
- изјаву да нису ожењени-удате, односно да не живе у ванбрачној заједници и да немају деце, коју попуњавају у територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране приликом конкурисања.

Фотокопије докумената тражених по конкурс кандидата може, уз давање на увид њиховог оригинала, бесплатно да овери у територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране приликом конкурисања.

Приликом доласка на селекцију у Војну академију, кандидат мора са собом обавезно да има документат за личну идентификацију (лична карта).

Документа кандидата који не испуњавају услове конкурса неће се примати. Конкурсна документација кандидатима за кадете Војне академије неће се враћати.

Конкурс је отворен од 15. фебруара до 31. марта 2012. године.

Кандидати који конкуришу за кадете Војне академије, моћи ће у територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране где су конкурисали да добију обавештење о резултатима конкурса почевши од 15. јуна 2012. године.

Остала обавештења у вези са конкурсом могу се добити у Одсеку за питања кадета и слушалаца Војне академије, на телефоне: 011/3603-112 и 011/3603-344, или преко електронске поште: upis@va.mod.gov.rs и stud.sluzba@va.mod.gov.rs.

Особа за контакт:

Начелник Одсека за питања кадета и слушалаца, потпуковник Урош Домазет (uros.domazet@va.mod.gov.rs). ■

У складу са Планом школовања и усавршавања кадра Министарства одбране и Војске Србије у 2012. години, у школској 2012/2013. години примиће се 30 кандидата из грађанства за кадете Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране за студијски програм Интегрисане академске студије медицине.

Кандидати треба да испуњавају опште и посебне услове конкурса.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су држављани Републике Србије;
- да су здравствено способни за школовање, што утврђује надлежна војнолекарска комисија;
- да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора у трајању дужем од шест месеци или казном малолетничког затвора;
- да нису у брачној или ванбрачној заједници.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су рођени 1992. године, или касније;
- да су завршили гимназију, средњу школу здравствене струке или ветеринарског усмерења у трајању од четири године, или
- да похађају IV разред гимназије, средње школе здравствене струке или ветеринарског усмерења.

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса за

пријем за кадете Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране полажу пријемни испит и подлежу провери здравствене и физичке способности.

ШКОЛОВАЊЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ КАДЕТА:

Школовање на Медицинском факултету Војномедицинске академије Универзитета одбране има структуру интегрисаних академских студија у трајању од шест година, односно 360 ЕСПБ. После завршетка школовања кадети стичу високо образовање и стручно звање дипломирани доктор медицине, како је прописано акредитованим студијским програмом.

За време школовања кадети имају статус војног лица у складу са Законом о Војсци Србије, станују у интернату, а све трошкове школовања сноси Министарство одбране Републике Србије.

Међусобне обавезе лица примљених на школовање и Министарства одбране Републике Србије регулишу се уговором.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати пријаву подносе Секретаријату Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране, Црнотравска 17, Београд (IV етажа), радним данима у времену од 10,00 до 14,00 часова у време трајања конкурса. Образац пријаве добија се у Студентској служби Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране односно у надлежном територијалном органу Регионалног центра одбране Министарства одбране.

КАНДИДАТИ УЗ ПРИЈАВУ ПРИЛАЖУ:

- оверену фотокопију уверења о држављанству Републике Србије;
- оверену фотокопију извода из матичне књиге рођених;
- потврду надлежног органа да се против њих не води кривични поступак или поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности;
- потврду надлежног органа да нису осуђивани за кривично дело казном затвора у трајању дужем од шест месеци;
- оверене фотокопије сведочанства свих разреда и фотокопију дипломе средње школе (за кандидате који су завршили четворогодишње школовање), односно сведочанства завршених разреда и оверен препис оцена са полугодишта четвртог разреда (за кандидате којима је школовање у току);
- изјаву да нису ожењени-удате, односно да не живе у ванбрачној заједници и да немају деце, коју попуњавају у територијалном органу Регионалног центра Министарства одбране приликом конкурсисања.

Оверене фотокопије докумената се предају, а оригинали се стављају на увид.

Кандидати могу да бесплатно овере копије докумената у Регионалним центрима Министарства одбране на територији сталног места боравка (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац и Ваљево).

За све пријављене кандидате здравствени прегледи и психолошка процена организују се у Војномедицинској академији, а провера физичке способности на полигонима Војне академије. Провера физичке способности је елиминационог карактера а минимум критеријума које је неопходно да кандидат задовољи биће достављени при предаји конкурсне документације. Временски термини одређени за здравствени преглед, психолошко тестирање и проверу физичке способности, као и датум, место и време полагања пријемног испита, биће истакнути на огласној табли Медицинског факултета

Војномедицинске академије Универзитета одбране и на веб страници Војномедицинске академије седам дана након затварања конкурса. Истовремено, кандидати ће бити обавештени када ће предати сведочанства о завршеном IV разреду школовања и диплому.

Листа кандидата који испуне услове за полагање пријемног испита биће истакнута најмање седам дана пре термина за полагање пријемног испита, на огласној табли Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране и на интернет страници Војномедицинске академије.

Пријемни испит се полаже истог дана и у исто време када се организује полагање пријемног испита на другим медицинским факултетима у Републици Србији.

Кандидати који су као ученици III или IV разреда средње школе освојили једно од прва три места на републичком такмичењу које организује Министарство просвете, односно на међународном такмичењу из хемије и биологије, не полажу пријемни испит из одговарајућег наставног предмета, а пријемни испит из тог предмета вреднује се максималним бројем бодова. Ово се не односи на награде освојене на републичкој смотри научног и уметничког стваралаштва талента. Осим прилагања оверених фотокопија диплома, односно признања о освојеним наградама и њиховом рангу, кандидати који су освојили диплому или признања у иностранству прилажу и потврду Министарства просвете Републике Србије да се ради о такмичењу које се рангира као међународно такмичење.

Кандидати се рангирају на основу успеха постигнутог у сва четири разреда у средњој школи или гимназији (максималан број бодова је 40), и на пријемном испиту из предмета хемија и биологија (максималан број бодова је 60). Рангирање кандидата на основу пријемног испита извршиће се тако што ће се рангирати они кандидати који постигну најмање 50% + 1 бод на сваком од тестова који полагају на пријемном испиту (16 бодова из хемије и 16 бодова из биологије).

Укупан максималан број бодова који кандидат по ова два основа може

да оствари износи 100. Кандидати ће бити рангирани на основу места на коначним ранг листама.

Јединствена ранг листа биће објављена четири дана након завршетка пријемног испита на огласној табли Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране и на интернет страници Војномедицинске академије.

Приговор на прелиминарну ранг листу се подноси комисији за упис у року од три дана, на чији предлог декан Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране доноси решење по приговору у року од три дана од подношења приговора.

На решење декана, кандидат може поднети приговор Савету Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране у року од три дана од дана пријема решења. Савет Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране доноси решење у року од три дана од дана њеног пријема.

Након одлучивања по приговору, комисија утврђује и објављује коначну ранг листу свих кандидата са укупним бројем бодова стеченим по свим критеријумима.

Коначна ранг листа објављује се на огласној табли Медицинског факултета Војномедицинске академије Универзитета одбране и званичној интернет страници Војномедицинске академије.

Упис кандидата према коначној ранг листи обавиће се 12. и 13. јула 2012. године.

Ако се кандидат који је остварио право уписа не упише у предвиђеном року, Медицински факултет Војномедицинске академије Универзитета одбране ће уписати наредног кандидата према редоследу на коначној ранг листи.

Конкурс је отворен у периоду од 15. фебруара до 31. марта 2012. године.

Све остале информације о детаљима који се односе на конкурс, полагање пријемног испита и услове студирања, могу се добити на телефоне 011/3608-129; 011/3608-134 или 011/3608-661, или наћи на Интернет адреси www.vma.mod.gov.rs и www.uo.mod.gov.rs. ■

Србијашуме

Туристичка агенција „Србијашуме“ послује дуги низ година уз слоган „Препорука за сигурно путовање“ као једна од ретких државних туристичких агенција у земљи. У нашој понуди можете наћи широку лепезу аранжмана који ће задовољити укусе и најзахтевнијих путника. Издвајамо се и по томе што дајемо могућност плаћања у више месечних рата преко административне забране

**Златибор
– Трим
и Дон Апартамани**

за све информације
можете контактирати
на следеће телефоне:

011/244-09-08 | 2454-467,
Ул Његошева бр. 44
011/6128-304 | 6128-307,
Бул. Михајла Пупина 113

зима 2011/2012.

Банско и Боровец

за 7 ноћења од 200€,
услуга на бази ПП

**Терме
Словеније**

Лашко
Чатеж
Олимија

**Европски
градови:**

Беч
Истамбул 159€
7–11. 3. 2012

Дворци Баварске 199€
7–11. 3. 2012

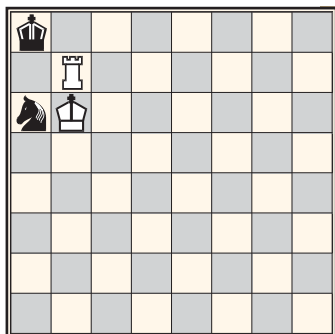
Копаник – АПП Србијашуме: цене су по студију за наведени период

APP SRBIJAŠUME	Tip sobe/smeštaj	Usluga	Jan 14,21	Jan 28	Feb 04,11	Feb 18,25	Mar 03,10	Mar 17
ŠUMSKA KUĆA 1	Std 1/4	NA	24640	27720	27720	27720	24640	16940
	Std 1+3 (potkrovlje)		22400	25200	25200	25200	22400	15400
ŠUMSKA KUĆA 2 i 3	Std 1/2	NA	16940	18620	18620	18620	16940	11900
	Std 1/3		20405	22890	22890	22890	20405	14350

ПРОБЛЕМИ

О. Делер
1919.

Бели: Кб6, Тб7
Црни: Ка8, Са7

Мат у два потеза.

1. Тд7!

На 1...С било где 2. Тд8 мат.

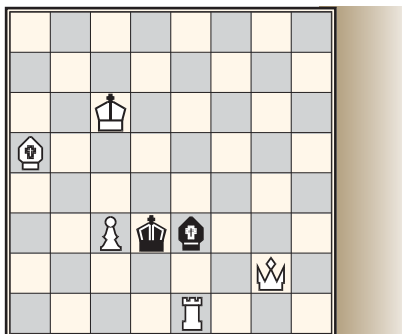
На 1...Сб8 2. Та7 мат.

На 1...Кб8 2. Тд8 мат.

Није решење 1. Те7, 1. Тф7 или

1. Тх7 због 1...Сд7!

Е. Добреску
1956.

Бели: Кц6, Дг2, Те1, Ла5, ц3
Црни: Кд3, Ле3

Мат у два потеза.

1. ц4!

Изнудица. 1...Л било где 2. Де4 мат.

На 1...Лд4 2. Де2 мат.

На 1...Кд4 2. Дд5 мат.

У колонама и редовима, водоравно и усправно, у празна поља упишите једноцифрене бројеве од 1 до 9 који недостају. Сваки број има своје место, не сме да се понови исти број ни у усправној колони ни у водоравном реду, нити у квадрату 3x3.

С
У
Д
О
К
У

	4		8			3
9	6	5	7			1
3			6	7	5	
8			7	9		
		1	2		5	
			5	1		2
	3	4	1			6
2			3	4	9	8
7			4			3

Решење коњићевих скокова: И најбогатији да прода све што има, не може да купи све што нема; Боље да неког научиш како да лови рибу него да му рибу даш за јело.

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

○	1	○	2	3	4	5	6	7	○	8	○	9	10	11	12	13	14	○	15	○	16
17									18									19			
○		20								21										22	
23				24									25								
26						27								28							
29								30									31				
32										33									34		
35			36									37									
38					39								40								
41						42									43						
44									45								46				
○		47									48								○		
49				50									51								

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРРАВНО: празилук, врдалама, чел, р, пенити се, ирландски, е, ИБС, атанизам, сакаост, теист, повисити, Алдар, издана, критичар, рало, Свети Сава, митарити, АВ, НО, акатисти, адмијабата, увар, Сингелон, јарадар, танини, Сомалија, арара, инстинкт, Атиконак, мед, с, килавост, ватирати, и, еки, Станкица, атоничан.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРРАВНО:

17. Тркалиште за аутомобиле, 18. Бродарска такса за превоз, 19. Електромоторна сила (скр.), 20. На опробан начин, сигурно, 21. Руковалац апаратуром, 23. Епифанија одмила, 24. Материја из азијских морских алги, 25. Израђивачи модела, 26. Наш писац, Исо, 27. Држава са великом моћи, 28. Једноделно радно одело (стр.), 29. Српски народни празник 15. фебруара (1804. године подигнут је Први српски устанак, 1835. године донет је први демократски устав Србије, од 2006. године Дан Војске Србије), 30. Форсирање такозваних „елитних“ кругова, 31. Нанизани предмети, ниска (мн.), 32. Деловање, активност, 33. Торњица-мија, 34. Академија наука (скр.), 35. Последње и 7. слово азбуке, 36. Извршити крађу, оглачкати, 37. Почетна слова имена и презимена, 38. Град у Италији, 39. Име шахисте Карпова, 40. Мушко име, 41. Згодан, допадљив, 42. Изабрани људи, 43. Песма Здравка Чомића, 44. Стресне ситуације, 45. Присталице итацизма, 46. Бивша мариборска фабрика камиона, 47. Туђ, стран, 48. Човек који живи од ренте, 49. Становник Бићарије, 50. Оповргавати, порицати, 51. Свирач у китару.

УСПРАВНО:

1. Српски песник родом из Мостара, 2. Сточић са огледалом (стр.), 3. Узвик при скоку, 4. Насеље у скопској општини Кисела вода, 5. Израслина на глави неких животиња, 6. Који има неку обавезу, 7. Маринко одмила, 8. Врх на Јулијским алпима, 9. Забости, 10. Аутономна покрајина (скр.), 11. Муслимански месец поста, 12. Иринеј одмила, 13. Додаци на нешто, 14. Круна египатских краљица (паиндром од ВЕТА), 15. Државне благајне, 16. Сомот од свиле, 18. Истући, излемати, 19. Филмска глумица, Ерика, 20. Радник који поставља паркет, 21. Продукт асимилације, 22. Женско име, Росалина, 24. Нетипичан, 25. Мале линије, 27. Љуљати се, клатити се, 28. Каријеристи, лакташи, 30. Коњи арапске расе, 31. Филм Горана Марковића, 33. Велики тор, 34. Град у Италији (анаграм од РАТИЛА), 36. Презиме по Рози, 37. Језеро у Финској, 39. Име глумице Де Карло, 40. Хемијски елемент, метал, 42. Ознака за котангенс, 43. Староримско мушко име, Титус, 45. Ауто-ознака Аранђеловца, 46. Символ ербијума.

Sigurnost
Pouzdanost
Kvalitet

 Lasta
eurolines

www.lasta.rs

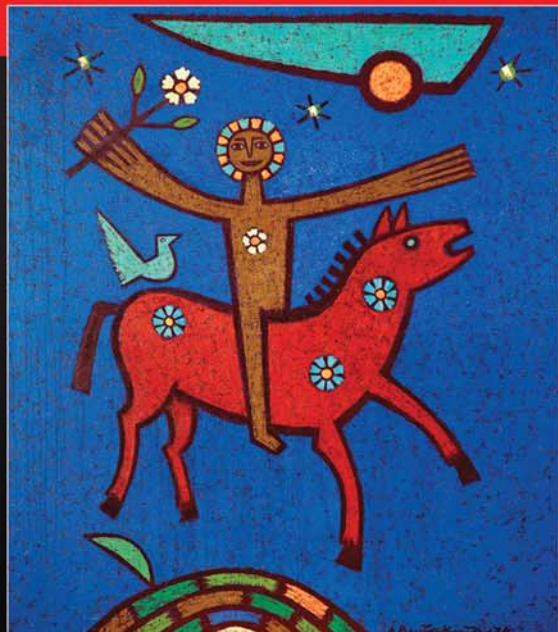

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ • МЕДИЈА ЦЕНТАР „ОДБРАНА”

ПОЕТИКА И СУДБИНА 20. ВЕКА

Изложба слика из Збирке Дома Војске Србије

Велика галерија Дома Војске Србије
10. ФЕБРУАР – 10. МАРТ 2012.

„БЕОГРАД 1945-1955. У ОБЈЕКТИВУ ВОЈНИХ ФОТОРЕПОРТЕРА”

Мала галерија Дома Војске Србије
10. ФЕБРУАР – 10. МАРТ 2012.

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

62

Тенк Anders

ПОЉСКА
АВАНГАРДА

Швајцарска набавка
нових борбених авиона

ШВЕДСКИ
ГРИПЕН
НАД АЛПИМА

Артиљеријска оруђа
76 милиметра М42

ЗИСОВИ

Фамилија глок (2)

САДРЖАЈ

Фамилија глок (2)

ПЛАСТИЧНИ ПИШТОЉИ 2

Тенк Anders

ПОЉСКА АВАНГАРДА 9

Швајцарска набавка нових борбених авиона

ШВЕДСКИ ГРИПЕН НАД АЛПИМА 14

Глобална мрежа система за експериментисање јоносфером (2)

НЕДОСТУПНА САЗНАЊА 20

Артиљеријска оруђа 76 милиметра М42

ЗИСОВИ 26

Уредник прилога
Мира Шведић

ПЛАСТИЧНИ ПИШТОЉИ

Производе фирме „Глок“ одликује висока прецизност у процесу израде, а готове комаде оружја сигурност у руковању, поузданост и лакоћа одржавања. Произвођач даје гаранцију од 10 година за 40.000 испаљених метака.

Тежина „Глокових“ пиштоља, почев од првог модела (17), одмах је привукла пажњу. У изради одређених делова употребљен је нови материјал – полимер, што је значајно утицало на смањење масе пиштоља. Од тог материјала је посебном технологијом израђен рукохват пиштоља, а да при томе није изгубљено на живавости и чврстоћи. Када се упореде два рукохвата (израђен од челика са оним од полимера) долази се до невероватних података: рукохват од полимера лакши је од челичног чак за 86 одсто, уз способност природне апсорпције удара који се јавља приликом пуцања, а велика предност је и то што је потпуно отпоран на корозију.

Од полимера је израђен и оквир, такође мање тежине. Оквири су са задње стране избушени рупама, тачно на местима где леже меци, како би се

лакше контролисало колико муниције има у оквиру. Истовремено, то је утицало и на тежину празног оквира.

На првим моделима пиштоља оквири су израђивани са толиком прецизношћу да су их приликом замене стрелци морали руком извучити из рукохвата. Међутим, применом система „Drop free“ (слободно падање), после притиска на утврђивач оквира он под својом тежином испада из рукохвата, ако се пиштољ држи правилно, а не искривљено у страну.

Неки делови су ипак остали од челика – цев, повратна опруга, навлака и ситнији делови у механизму за окидање – тако да се пиштољ на рендгену ипак може открити, ако се пажљивије посматра. Челик је кориштен и за ојачивање кућишта на местима која су изложена најјачим ударима, али је заливен полимером. Сви метални делови пиштоља заштићени су поступком отпорног мат-никловања, док су важни челични делови, попут навлаке и цеви, заштићени посебним хемијским поступком који се назива тениферизација. Приликом тог поступка тенифер једноставно продире у метал – од три до пет микрона – и металу даје чврстоћу од 69 Rockwell-а, што је веома близу тврдоће индустријског дијаманта (тврдоће од 70 до 71 Rockwell-а).

После тениферизације делови се додатно боје црним оксидом, па пиштољ поприма загасито чајаву боју,

која се добро уклапа са црном бојом кућишта. Делови заштићени тим поступком практично су неуништиви, а једина оштећења на спољашности пиштоља могу настати од ношења оружја у футроли, када се полако може губити црна боја.

Код свих модела цев је полигоналног профила и хромирана. Са тим је постигнута мало већа почетна брзина зрна, поједностављен је начин чишћења, а продужен је и век трајања.

Брављење

Код свих „Глокових“ пиштоља систем брављења ради на провереном Petteg-овом модификованом Browning-овог систему брављења помоћу осцилирајуће цеви. То значи да су цев и навлака чврсто спојени током кретања навлаке уназад (после опаљења метка и изласка зрна из цеви), али само неколико милиметара од почетка кретања, након чега се цев задњим делом спушта и одбрављује навлаку са затварачем, који наставља кретање назад. Већа између цеви и навлаке остварена је помоћу квадратног проширења задњег дела цеви на месту лежишта метка, са којим улази у отвор за избацивање чаура на навлаци и брави цеви. Такав систем брављења показао се последњих година као један од најједноставнијих и најпоузданијих, а велики отвор за избацивање чаура свео је могућност застоја на минималнију меру.

Нишани

Да би се задовољио захтев о великој прецизности, која се тада тражила (а и данас) од великих војничких пиштоља, конструктори су први модел „глока“, а затим и остале, опремили фиксним механичким нишанима, карактеристичним само за те пиштоље. Реч је о „white outline“ (бела контура), што значи да је на мушици (предњи нишан) са задње стране постављена бела тачка, а на задњем нишану, који је у облику слова „У“, једноставно је белом бојом извучено

ОЧИ ОРУЖЈА

Сви задњи нишани код „Глокових“ пиштоља су велики и лако уочљиви, што у великој мери олакшава нишањење, али и повећава прецизност оружја. Једноставно се постављају, подешавају и мењају. Има неколико модела тог нишана: Polymer Standard – фиксни задњи нишан са четири различите висине, оивичен белом бојом ради брзог нишањења; подешавајући за изузетно прецизну паљбу; ноћни са трицијумским тачкицама, који је у зеленој и боји хилибара – ноћу светле док су преко дана беле боје, и челични, опциони нишан, фиксни са четири различите висине, оивичен белом бојом ради брзог нишањења.

Код „Глокових“ модела пиштоља постоје четири различите висине задњег нишана. „Стандард“ задњи нишан користи се за калибре 9x19 mm, .40, .45 G. A.P., .357, као и .380 где је висина 6,9 mm, а код калибра 45 и 10 mm AUTO висина је 6,9 милиметара. Осим ових, могу се добити још две преостале висине – 6,1 и 7,3 mm. Приликом сваке промене задњег нишана слика погодака помера се за 50 mm при гађању на даљини од 25 метара.

Предњи нишан је широк, лако уочљив и погодан за прецизно нишањење. Опремљен је великом белом лако уочљивом тачком. Лако се мења. На „Глокове“ пиштоље монтира се три врсте предњег нишана: полимер основни, челични опционални и GNS челичне израде са трицијумском тачком.

Лако уочљиви задњи и предњи нишан

слово „У“ (са унутрашње стране). Такав систем нишана показао се веома ефикасним јер омогућава стрелцу да брже захвати циљ, лакше преноси паљбу, а

ПРЕЦИЗНОСТ

Код свих модела „Глокових“ пиштоља прецизност је на високом нивоу. То није случај само код прецизне паљбе, већ и приликом брзе. На прецизност утиче изглед и облик нишана (предњег и задњег), затим ниска оса цеви у односу на тело пиштоља и положај рукохвата. Наиме, рукохват је постављен под углом од 108 степени, што представља природни угао хвата руком и омогућава лакше подизање пиштоља у нишанску линију. Рукохват је урађен ергономски, са отисцима прстију на њему, као и финим лежиштем на предњем делу заштитника обараче ради ослањања кажипрста друге руке када се оружје држи дворучно. Све те појединости представљају „Глокове“ пиштоље на светском тржишту као оружје са константном силом окидања, најбрже и најпрецизније.

ИЗДРЖЉИВОСТ

Полиција из Мајамија, тестирајући модел 17, држала је пиштољ 50 сати у морској сланој води. Тај опит прошао је без икаквих оштећења на виталним деловима (нарочито цеви и навлаке).

Амерички стручњак за ватрено оружје Чак Тејлор (Chuk Taylor), у својој књизи „The Gun Digest of Combat Handgunnery“, навео је занимљив податак о „Глоковом“ пиштољу модел 17. Истакао је да је у периоду од јануара 1989. до јула 1996. из тог модела испалио око 125.000 метака без иједног застоја или квара. И конструктор пиштоља изјавио је да је 1998, приликом тестирања за потребе службеног оружја америчког FBI, из шест „Глокових“ пиштоља испалио укупно 125.000 метака и да је забележен само један застој – због неисправности метка, а не пиштоља.

олакшано је и нишањење у отежаним видним условима. И они су израђени од полимера.

Спољашње ивице нишана су заобљене и прецизно одрађене, па приликом потезања оружја не запињу за одећу или футролу. За поједине моделе на тржишту, а и по жељи наручиоца, произвођач испоручује пиштоље са трицијумским цевчицама, које омогућавају успешно дејство у ноћним условима.

Поред нишана, на прецизност тих пиштоља у великој мери утиче и ниска положена цев у односу на руку корисника, која готово да даје идеалан нагиб рукохвата, чиме дејство из тих модела представља, ако се тако може рећи, задовољство и угођај.

Окидање

Уз систем брављења, који је примењиван и на моделима пиштоља дру-

жају. Повлачењем најпре предобараче, а затим и обараче заједно (за коју је потребна сила од 2,5 kg), напиње се ударна игла и након хода од неколико милиметара отпушта и долази до опаљења метка.

Предност над класичним single и double action системима окидања јесте могућност да се сваки метак опаљује једнаким притиском на обарачу, што посебно долази до изражаја приликом прецизне паљбе, нарочито у стресним ситуацијама. Таквим safe action системом елиминисана је највећа мана single и double action система окидања, где је први метак увек опаљиван помоћу двоструког дугачког и тврдог повлачења обараче, док се већ следећи метак морао опаљивати једноструким кратким, меким и оштрим деловањем обараче. Као последица таквог окидања уочене су одређене слабости, од којих је најзначајнија ло-

Сваки модел расклаја се брзо на њеј главних делова

гих произвођача, у „Глокове“ пиштоље уграђен је можда тих година најинвентивнији систем окидања – safe action – који обезбеђује да се окидање врши помоћу ударача, а не кокота. Код других модела примењени су системи single или double action.

Систем safe action састоји се од предобараче, која искључиво служи као кочница, а ударна игла, односно ударач, стално је у полунапетом поло-

жија контрола оружја и, готово по неком неписаном правилу, редовни промашај једног или чак и два хица.

Сигурност

Пиштољи фамилије „глок“ немају никакве спољне јасно видљиве полуге које представљају кочницу, али то не значи да је немају. Управо супротно. Приликом планирања и конструисања

љење. Ипак, неискусним и лакомисленим власницима, односно корисницима „глока“, треба скренути пажњу да он не поседује никакве мануелне кочнице на какве смо навикли код пиштоља који су најзаступљенији на нашем простору.

Расклапање

Све „глокове“ моделе одликује мали број саставних делова – 33 или 34 (други модели имају 50, па и више делова), тако да је растављање и састављање лако и једноставно. Растављање је толико једноставно да не изискује никакав посебан алат. Сваки модел раставља се на пет главних делова: цев, навлаку, повратну опругу, рукохват и оквир.

Пре сваког расклапања, па и „глокових“ пиштоља, обавезно треба проверити да ли су празни – притиснути утврђивач оквира и извадити оквир из рукохвата, повући навлаку у задњи положај и уверити се визуелно да ли у лежишту метка има метка, а затим пустити навлаку у предњи положај. После тога потребно је извршити окидање на празно. Тек тада се пиштољ може расклапати следећим редоследом: навлака се повуче три-четири милиметара уназад, истовремено се притисне према доле полуга за расклапање, потом се навлака полако пусти према напред и одвоји од рукохвата. На крају се одвоји повратна опруга од цеви и цев извади из навлаке.

водило се рачуна о сигурности оружја. Зато сви модели „глока“ имају три међусобно независне кочнице, које пиштољ чине потпуно сигурним. Сва три система кочења повезана су са обарачом, која их током повлачења ослобађа. Прва кочница је, у ствари, предобарач, који попут језичка извирује напред из обараче и онемогућава окидање све док се не изврши притисак на њега, друга је сада већ стандардна пасивна блокада

ударне игле, која онемогућује окидање све док обарача није повучена до краја, а трећа је такозвана падајућа кочница, која се налази унутар механизма за окидање и онемогућава активирање ударача у случају пада пиштоља.

Јасно је да је „глок“ направљен с једном идејом – да се носи са метком у цеви, а да до опаљења долази само ако се повуче обарача, која ће отпустити све системе кочнице и извршити опа-

- Пратећи тренд на тржишту оружја, конструктори „Глокових“ пиштоља убацили су нов део – показивач метка у цеви. Он се на тим пиштољима налази са десне стране, одмах уз задњи отвор за избацивање чаура на навлаци.

- Изради рукохвата и угла његовог постављања претходила су бројна тестирања. Њихов циљ била је безбедност и безбедан хват стрелца, без обзира да ли је реч о јакој мушкој или нежној женској руци. На крају су нашли идеални анатомски облик – угао од 105 степени, који пружа највећу безбедност.

- Без обзира на то што „Глокови“ пиштољи немају обостране команде, конструктори су приликом њихове конструкције водили рачуна о доступности командама само са прстима леве или десне руке, тако да све моделе тих пиштоља без икаквих проблема могу да користе и леворуки стрелци.

- Одређени модели „Глокових“ пиштоља имају фабрички израђене компензаторе на цеви и на навлаци. Реч је о два уздужна отвора која су паралелна један са другим на цеви и на навлаци, с том разликом што су на навлаци нешто већи. Компензатори обезбеђују успешнију контролу оружја при-

ликом брзе паљбе, односно смањују одскочни угао навлаке.

- У комплекту пиштоља приликом куповине добија се чврста кутија од полимера у којој су смештени оружје, брзи пуњач оквира, два оквира, прибор за чишћење и упутство за употребу.

- Калибар .45 G. A.P. за пиштоље „глок“ конструисао је инжињер Ernest Durham. Јачина тога калибра одговара постојећем .45 ACP, с тим што нови калибар има мање барутно пуњење, а и чаура је нешто краћа. Скраћивање чауре омогућило је конструисање мањих пиштоља у том калибру – модела 37, 38 и 39.

Даља расклапања дозвољена су само у присуству квалификованог лица (оружара) и потребан је одговарајући алат.

Тестирање

Да би задовољило одређене излазне карактеристике, свако ватрено оружје подвргава се тестирањима. И фирма „Глок“ увела је високе стандарде за своје моделе, па су се на светском тржишту појавили квалитетни пиштољи, који су високо котирани захваљујући својим општим карактеристикама. Међутим, и свака земља која жели да уведи неко ново оружје у свој арсенал подвргава га одређеним пробама – тестовима. Тако је и „глоков“ модел 17, који је уведен у наоружање неколико земаља, после појављивања 1984. и 1985, подвргнут најтежим те-

Модел пиштоља „глок“ модел 17 у пресеку

ПОЛУГА ТЕЖИНЕ ОКИДАЊА

Полуга тежине окидања, која је саставни део механизма за окидање, израђује се у три модела, зависно од намене пиштоља. Први је у тежини од 2 kg/4,5 lbsm, означен је знаком „-“ и обезбеђује окидање без икаквих преправки. Првенствено је намењен за спортско стрељаштво. Основни модели који га имају јесу 34 и 35. Модел у тежини од 2,5 kg/5,5 lbs најчешће је коришћен, а онај од 3,5 kg/8 lbs, који се означава са „+“, осигурава опалење пиштоља у најсигурнијем моменту – када стрелац стварно „стисне“ обарачу потребном силом.

Опруга полуге тежине окидања такође се израђује у три модела – „стандард“, којим фабрика опрема све своје моделе пиштоља и она константно обезбеђује силу приликом повлачења обараче дуж његовог целокупног повлачења, затим модел „N.Y.1“, који је добио назив по њујоршкој полицији (олакшава полицији прелаз и навикавање са револверског окидања на пиштољско – због тога појачава силу окидања са 2,5 на 4,9 kg/11 lbs) и нешто јачи од претходног модела – „N.Y.2“.

стовима издржљивости који важе у НАТО савезу – замрзаван је у леду, загреван у кипућој води, повлачен кроз блато, песак и миљ, по неколико сати излаган утицају морске воде, бацан са различитих висина (чак из хеликоптера и авиона), гажен возилима разних тежина, остављан после дејства неочишћен и неподмазиван, излаган корозивним контаминацијама. Упркос упо-

треби у тим екстремним климо-механичким условима, пиштољ „глок“ функционисао је беспрекорно – без иједног забележеног застоја који би се могао приписати квалитету материјала или конструкцији.

Нису ретки случајеви да наручиоци, приватне фирме, неке агенције или асоцијације спровode своја тестирања. Тако је, на пример, да би се уверили у

Испитивање пиштоља у блату

квалитет, сигурност и поузданост у раду, група обожавалица „Глокових“ пиштоља организовала тестирање за своје чланове, али и за јавност. Тестови нису били ни безазлени нити наивни.

Тестиран је модел 17 и том приликом испитиван је утицај на пиштољ: леда, прљавштине, блата, воде, товатне масти и гажење аутом. Најпре је пиштољ заједно са оквиром залеђен у куцуји димензија 30x30x30 cm и тако остављен 60 дана. Након тога је лед разбијен и када се отопио, из пиштоља је гађано са истим оквиром са којим је био залеђен у рукохвату. Гађало се по серијама од 10 метака 10 пута. Резултат – после 100 опаљења није било ниједног застоја.

је понављан десет пута и испалено је сто метака. И у току тог теста није било застоја.

Током петог теста пиштољ је склопљен и места која су фабрички предвиђена за подмазивање добро су подмазана товатном машћу. Затим су ти делови осушени. Након сушења пиштољ је склопљен и из њега је испалено 100 метака. И у току тог теста није било застоја.

Исти модел пиштоља претрпео је још једну врсту испитивања – са оквиром напуњеним са десет метака одложен је на шљунковито тло. Преко њега је из свих могућих праваца прешао аутомобил веће тежине. Затим је ауто остављен да стоји на пиштољу сат времена. Када је из оружја испалено 100 метака, ни тада није било застоја.

Након свих тих испитивања закључак је јасан – насумице изабрани пиштољ модела 17 показао је сигурност, поузданост, издржљивост, прецизност.

Предности или мане

Пиштољ „глок“ је од појављивања, као и друга ватрена оружја, изазвао различите реакције међу љубитељима оружја – аматерима

и професионалцима. Једни су одмах уочили напредне могућности којима располаже у односу на конкуренцију. Други, међутим, оптерећени традиционалним схватањем пиштоља (што се највише односи на конструкцију и материјал израде) представљају групу која због недовољног праћења тенденција развоја оружја не може да прихвати нешто револуционарно и авангардно попут „глока“. И управо та друга група, због неупућености, представља одређену претњу да све врлине „глока“ буду претворене у мане. Иако су се ти коментари односили искључиво на почетне моделе ових пиштоља, данас постоји искра оправдане опасности, али само због чињенице да су то оруж-

МЕХАНИЗАМ ЗА ОПАЉЕЊЕ

Делове механизма за опаљење чине ударна игла са својом опругом, осигурачима, вођицом, извлакачем и друго. Због употребе различите муниције и њихових карактеристика потребне су и специјалне повратне опруге ударне игле. Фирма нуди могућност уградње три врсте тих опруга – „стандард“ (у стандардној сивој боји), „28 Newton“ за специјалну муницију (црвене боје) и „31 Newton“, израђена као специјална опруга за специјалну муницију, где је потребна екстремно велика сила за активирање иницијалне каписле (плаве боје). Граничник опруге ударне игле налази се на њеном крају. Састоји се од два идентична дела и израђује се у две верзије – „стандард“ варијанта и „Maritime“, која је намењена само за моделе за подводно дејство. Предвиђени су само за моделе који користе калибар 9x19 милиметара.

је прихватили и они који представљају рак-рану данашњице – терористи.

Једна од највећих врлина свих модела „Глокових“ пиштоља јесте његов данас већ прослављени поменути safe action систем окидања.

Наравно, пиштољ „глок“ има и других предности. Сигурносна обарака, важна оперативна полука, има значајну улогу у ситуацијама када је потребно пиштољ употребити у што краћем року. Наиме, она обезбеђује његову брзу употребу јер је заобиђен поступак откочивања оружја, који може бити погубан посебно у стресним ситуацијама.

Након убацивања метка у цев (лежиште метка) активирају се сва три система сигурности, а деактивирају се непосредним повлачењем обараче. Међутим, то може да буде и опасно, посебно код заборавних корисника, ако немају увек на уму важну чињеницу да је оружје пуно.

Притисак на обарачу приликом опаљења метка обавља се увек истом силом, што је још једна велика пред-

Други тест подразумевао је да се неколико пиштоља дубље закопа у различите врсте земље (сува земља и прашина, песак, глина, односно влажна земља). После ископавања и благог чишћења опет је из сваког пиштоља испалено сто метака, по серијама од 10 метака. Застој није забележен.

Након тога исти модел пиштоља потопљен је у течно блато. По отресању блата, без посебног чишћења, испалено је по десет метака у десет серија. Ни тада у току гађања није било застоја. Тај модел оружја, са оквиром у којем се налазило 10 метака, потопљен је у воду дубине један метар и под водом је држан један сат. Када је извађен, из њега је одмах гађано. Поступак

ДОДАЦИ

Додаци који се могу посебно набањати за „Глокове“ пиштоље намењени су да унапреде, убрзају и осигурају квалитет пиштоља и захваљујући њима то оружје постаје савршени алат за рад. То могу бити тактичке лампе, адаптери за друге лампе, брзи пуњач, алати за померање нишана, футроле и остали додаци.

ност у односу на класичне single и double action системе окидања, а то повећава и проценат вероватноће поготка првим опаљеним метком.

Приликом конструисања првог модела „Глокових“ пиштоља – модела 17, конструктори су успели да саставне делове смање на око половину од конкурентских модела пиштоља попут Beretta, Sig Sauer итд. Међу њиховим деловима нема шрафова нити „зегерове осигураче“, који после олабављивања или ломљења изазивају озбиљније кварове на оружју. Тотално расклапање пиштоља обавља се помоћу једноставног алата, без икаквог ударања. Делови „глокових“ пиштоља међусобно су компатибилни близу 70 одсто. Растављање сваког „глоковог“ модела, без посебног алата, траје кратко, па обучени корисник може било који његов модел да расклопи на његових пет главних делова за око пет секунди. И склапање је такође једноставно и брзо.

Употребом новог материјала у изради већине де-

лова – полимера – оружје је постало лакше од конкурентних модела, а истовремено и отпорније на спољне услове употребе (осим на механичка оштећења), у које спадају корозија и друге хемијске реакције.

Метални делови, нарочито цев и навлака, заштићени су познатим поступком који се зове тенифер, која им даје већу тврдоћу, а отпорност на корозију већа је чак и од нерђајућег челика.

Цев тих пиштоља је полигоналног профила и хромирана, чиме је умногоме олакшано одржавање и чишћење, добијена је већа почетна брзина, положенија путања зрна, а истовремено му је продужен век трајања.

Нишанима се може веома лако и брзо успешно нанишанити и преносити ватра са једног на други циљ, што омогућава уоквирена контура задњег нишана са белом линијом, као и велики лако уочљиви бели круг на самој мушци пиштоља.

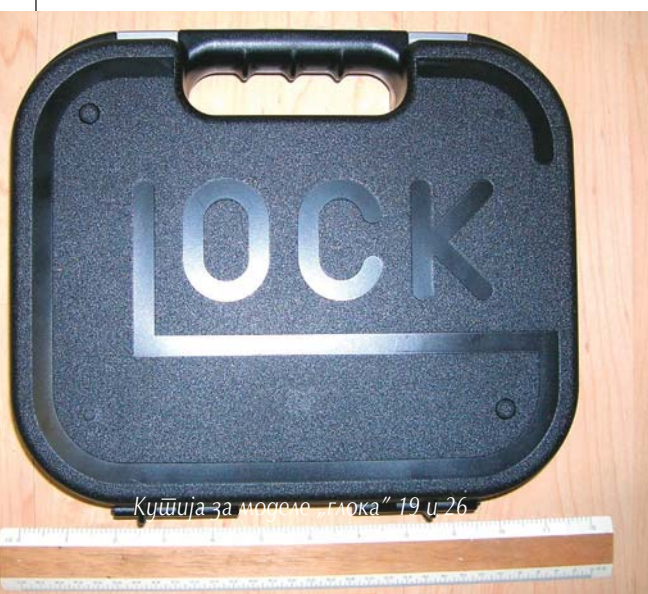
Предност је и могућа монтажа разноврсних помагала на пиштољ – од разних оптоелектронских уређаја за нишањење, ласерских обележивача циљева, тактичких светла, па чак и кундака, а и могућност естетског дотеривања по жељи наручиоца – од завршне фазе обраде (металних делова – навлаке), боја...

Наравно да ће се увек наћи понеки „критичар“, који ће свесно или несвесно настојати да оспори вредности „глокових“ модела, међутим никада неће успети да се оспори број произведених пиштоља, који је реална оцена квалитета.

У наредним бројевима представимо неке од модела тог пиштоља. ■

(Крај)

Иштван ПОЉАНАЦ

Кутија за модел „Глока“ 19 и 26

СИГУРНОСНО ОДЛАГАЊЕ И НОШЕЊЕ

У „Глоку“ су мислили и на сигурно одлагање и ношење оружја, па су за неке моделе обезбедили сигурносне браве на пиштољу, футроле и кутије. Сигурносну браву имају само последњи модели „Глокових“ пиштоља. Начин обезбеђења оружја у коме се брава смешта у рукохват револуционарно је решење у конструкцији и једини је модел пиштоља у свету који има такав начин обезбеђења. Та брава се откључава помоћу специјалног кључа. Сваки кључ јединствен је за своје оружје, али фирма израђује по потреби и универзални кључ (за полицију, војску или друге агенције).

Када је оружје у сигурносној футроли, а она на опасачу корисника, немогуће је да пиштољ извади друго лице. Та футрола је ергономски одлично

решена. Има могућност окретања под углом од 90 степени, па не представља никакав проблем када корисник треба да седне на столицу – фотелју, или у аутомобил. Сваки модел те футроле има једноставну бравицу која, кад се оружје налази у њој, закључава пиштољ и спречава његово испадање или ненамерно вађење. Футроле могу да користе дешњаци и леворуки корисници. Једини њихов недостатак је што не могу да их користе одређени модели „Глокових“ пиштоља, као они калибра 10 mm, .45 AUTO односно .45 G. A.P.

Сигурносна кутија–торба намењена је за сигурно и безбедно одлагање и преношење пиштоља. Опремљена је бравицом која се откључава само помоћу кључа и тако спречава неовлаштено узимање и коришћење оружја.

ПОЉСКА АВАНГАРДА

Американци су 2009. одустали од амбициозног програма развоја гусеничне платформе будућности – FCS, Британци су исте године потпуно прекинули производњу тенкова након 93. године, а Руси су маја 2011. одустали од дуго очекиваног наследника њихове успешне серије тенкова Т-95. Ко би претпоставио да је тренутно у свету Пољска једна од ретких земаља која развија тенкове нове генерације, штавише, на истој платформи очекује се читав низ различитих возила.

Хтеле то признати или не, чињеница је да се производња тенкова данас у свету свела на пар „светлих“ примера нових и велику већину модернизованих, који потичу из доба Хладног рата. Те модернизације могу бити и прилично дубоке, а најчешће су праћене темељним ремонтом и заменом већине компоненти и подсистема савременијим.

То је прилично разочарење за љубитеље тих возила, јер су при крају Хладног рата највеће светске силе предвиђале, а неке чак и започеле развој тенкова нове генерације са бројним побољшањима, пре свега у погледу ватрене моћи и заштите. Тако су се у најближој будућности најављивали топови калибра 140 mm, а заштита је требало да се повећа применом нових

материјала, али превасходно новом конфигурацијом са куполама ниске силуете и топовима спољашње уградње.

Покушаји

Још амбициознији били су програми развоја унификованих шасија, при чему су будући тенкови, инжењерска возила, самоходна артиљерија и занимљиво, борбена возила пешадије, тре-

бала да деле једнаке трупове са већином подсистема или бар одређене компоненте ходног дела и погонског система. Тако би се извршила унификација и значајно смањила набавна цена кроз производњу већег броја индивидуалних компоненти или система, али и поједноставило одржавање. Један од првих таквих пројеката био је амерички тенк Block III и одговарајуће универзалне тешке шасије, од ког се одустало због смањења војног буџета услед краја Хладног рата.

Други покушај био је познати програм FCS (Future Combat Systems), још амбициознији пројекат фамилије возила релативно мале масе, која би могла да се транспортују авионима у већем броју у односу на постојеће тенкове и борбена возила пешадије. Та возила имала би подједнаке карактеристике чак и у погледу заштите, а већу ефикасност услед употребе флексибилне мреже за размену података. И тај програм био је неуспешан, па је 2009. укинут, а средства и поједини подсистеми инкорпорирани су у постојећи систем оружаних снага.

Остале земље имале су, такође, мање или више сличних програма, али ниједан није достигао степен увођења у оперативну употребу. Од великог броја се одустало у корист постојећих возила чија је цена нижа, а борбене карактеристике ипак не толико мање.

Преовлада је рационалност, што и јесте у складу са стањем економија широм света, које су у великој мери уздрмане светском економском кризом. Баш због тога чуди чињеница да се управо један врло свеобухватан систем возила на заједничкој шасији развија у Пољској, која није држава превасходно позната по тенкоградњи. Ипак, Пољска је последњих година остварила сасвим солидне успехе са својим тенковима, базираним на совјетским Т-72, под ознаком РТ-91 Twardy, који су заједно са сродним возилима и појединим компонентама извезени у Грузију, Индију и Малезију. То ни у ком случају није скроман резултат, јер је извоз остварен у клими постојања бројних тенкова и њихових подсистема из Русије и Украјине, који се по повољним ценама пласирају на светско тржиште.

Вишенаменска улога

Пун назив за ту фамилију возила гласи WPВ Anders, где је WPВ на пољском скраћеница за Wielozadaniowa Platforma Војова – вишенаменска борбена платформа. Управо назив показује да није реч само о једном возилу, већ о покушају да се једном платформом, или основом, одговори на потребе више различитих возила. Према том програму, предвиђен је развој тенка, односно како то Пољаци називају, возила за ватрену подршку, борбеног возила пешадије (БВП), командног возила, санитетског, инжењеријског возила, возила за извлачење, носача радара, а и возила намењеног за противваздухопловну одбрану. На тај начин би се заменио читав низ возила, од којих су најзначајнији тенкови серије Т-72 и борбена возила пешадије БМП-1 у пољској изведби под ознаком ВWP-1, а понудила би се и алтернатива за домаћа ПВО Loara (која су још у фази прототипа).

Концепција нове платформе рефлектована је њеном вишенаменском улогом. Наиме, примењена је конфигурација са мотором напред, односно напред десно, са возачем напред лево и

борбеним одељењем позади. На тај начин је постигнуто неколико циљева. Како је предвиђено да возило буде у класи до око 40 t, очигледно је да би унапређење оклопне заштите истуром погонске групе напред побољшало вероватноћу преживљавања посаде, која би имала приступ возилу и кроз врата у задњем делу. Такође, борбено одељење смештено у задњем делу обезбеђује лакши приступ искрсној механизованој пешадији у варијанти БВП. Наиме, готово сва возила типа БВП имају задња врата или рампу, како би се у највећој могућој мери повећала брзина уласка у њега и његово напуштање јер је управо то најкритичнија фаза у којој су војници најизложенији противничкој ватри.

Ако се таква конфигурација посматра са гледишта тенкоградње, она у сваком случају представља алтернативно решење које се примењује најчешће код лаких, а мање код главних борбених тенкова. Типичан пример јесте израелски Merkava, али и лаки тенкови попут шведског CV90120, шпанско-аустријског Lt-105 и друго. Међутим, оно што није конвенционално и што тренутно привлачи нај-

Израда прототипа

више пажње јесте наоружање варијанте за ватрену подршку – тенка у даљем тексту.

Ватрена моћ

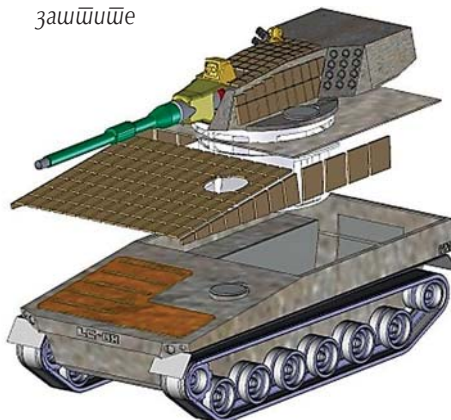
Наоружање тенка Anders заснива се на познатом швајцарском топу Ruag CTG (Compact Tank Gun) стандардног НАТО калибра 120 mm, који је уграђен у напредни тип куполе, засноване на јорданском концепту KADDB Falcon. Та купола коренито се разликује од конвенционалне пре свега по томе што су нишанција и командир испод нивоа крова возила, али се окрећу заједно са топом. Топ је постављен изнад нивоа седења чланова посаде куполе у посебном оклопљеном модулу, иза којег се налази аутоматски пуњач. Тај уређај састоји се од два револвера са по шест пројектила и централног осцилујућег елемента који преузима одговарајући тип муниције из револвера и поравнава га са затварачем топа, након чега се убацује у лежиште.

Основна предност тог типа аутоматског пуњача јесте релативно велика брзина гађања, али је још већа потпуно одвајање муниције од посаде. Тако посада остаје потпуно заштићена у трупу у случају пробоја оклопног модула у ниши куполе и ако дође до експлозије барутних пуњења. Непознаница је да ли постоји неки механизам за ручно покретање пуњача у случају отказа серво-мотора.

Дванаест метака у аутоматском пуњачу није импресивна бројка и већина тенкова има више, али је помало забрињавајући укупан број метака који тенк носи – свега 22, где је преосталих 10 у посебним оклопљеним лежиштима у трупу. Управо француски тенк Leclerc има толики број метака, али у аутоматском пуњачу, док је укупан број 40. Међутим, уколико се бројке борбеног комплекта упореде са оним које се односе на лаке тенкове, добија се нешто другачија слика. Наиме, амерички точкаш M1128, има девет пројектила у аутоматском пуњачу, а укупно 18. Шведски CV90120 носи 45, али нема аутоматски пуњач, па се не може поредити.

Проблем може представљати заштита топа – она не може бити на нивоу руских возила сличне масе од око 40 t, али је на нивоу лаких тенкова и, што та-

Модуларност
заштите

НАЗИВ

Назив Anders дат је према полском генералу из Другог светског рата и политичару из времена полске Владе у егзилу у Великој Британији – Владиславу Андерсу. Ту фамилију возила развија познат произвођач оклопних возила OBRUM (од Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Mechanicznych), члан „Бумар групе”.

које може бити важно, у сукобу са тенковима старије генерације, њена ширина на задњем делу је свега око 1,4 m, тако да јој је силуэта веома мала. Управо такав тип куполе представља одличан избор за лаке тенкове, јер оклопна заштита ионако не обећава отпорност на дејство топова чији је калибар рецимо 120 или 125 mm, већ је на нивоу аутоматских топова калибра до око 30 милиметара.

Цев топа је аутофретована и обезбеђује испаливање свих типова муниције калибра 120 mm по НАТО стандарду. Дужина цеви је 50 калибара, тако да је почетна брзина одговарајућих типова муниција нешто већа у односу на ону испалену из стандардне цеви од 44 калибара – каква се користи на тенковима попут M1 Abrams или Leopard 2A4/5 – али краћу у односу на Leclerc са 52 калибра или Leopard 2A6 са 55 калибара. Топ је опремљен гасном кочницом ефикасности 35-45 одсто, дужина трзаја је 480 mm што је негде на „пола пута” од дужине трзаја класичних тенковских топова (око 300 mm) и топова са дугим трзајем строго на-

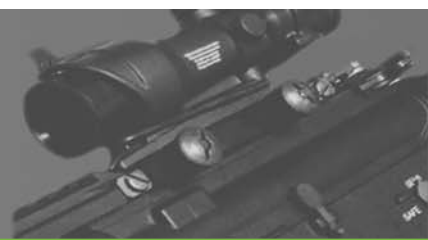
мењених лаким тенковима (око 700 mm). Најмања маса возила опремљеног тим швајцарским топом износи 25 тона.

Спрегнути митраљез је домаћи УКМ-2000С, варијанта руског ПКТ, прекалибрисаног на НАТО муницију 7,62x51 милиметара. На крову је тешки митраљез калибра 12,7 mm или, алтернативно, аутоматски бацач граната 40 милиметара.

О систему за управљање ватром нема података, али се претпоставља да ће се искористити домаћи полски Drawa-T коришћен и на тенковима PT-91, евентуално нека његова унапређена варијанта попут Drawa-TG, намењена верзији тенка PT-91P понуђеној Перуу. Сматра се да је основни систем Drawa-T нешто мање прецизан у односу на француски SAGEM Savan-15, тако да би се на основу тога могло закључити да би Drawa-TG био на нивоу тог врло популарног француског система.

Лаки тенк

Након Хладног рата, на неки начин се подразумевало да лаки тенкови, који су постали врло популарни, имају масу до 17-18 тона и ширину до 2,82 m (ширина товарног простора 2,97 m), како би се могли транспортовати ваздушним путем, најраспрострањенијим транспортним авионом, америчким C-130 Hercules. Међутим, временом је постало јасно да се код таквих возила у великој мери морала „жртвовати” оклопна заштита, па су границе померене појавом способнијих транспортера попут европског A400M, носивости 37 t и максималне ширине товарног простора четири метра. То је оставило простора за пораст масе возила, што је омогућило Немцима да конструишу поприлично тешко БВП Puma (31,5 до 43 t), а истом логиком су се водили и Пољаци. Наиме, маса празног тенка Anders износи према неким подацима, како на Западу воле да наведу, 20 t, а према другим 32 тона. При томе је конструкција од панцирног челика, који пружа балистичку заштиту од пробојне муниције калибра 7,62 милиметара. Постоји могућност уградње додатних заштитних модула који повећавају масу на највише 45 t, при чему се

заштита увећава на ниво који одговара поткалибарној муницији 25 милиметара.

Те бројке не делују импресивно, готово за возило масе 45 t, ако се зна да руски тенкови сличне масе имају значајно виши степен заштите. Међутим, треба знати да Anders има побољшану противминску заштиту, кроз ојачани под возила, а сасвим је јасно колика је површина пода и колико маса оклопа расте у том случају. Anders може да поднесе удар противоклопне мине масе осам килограма, што је одличан резултат за гусенична возила, која су пословично мање отпорна у односу на точкаше у том погледу.

Такође, на том тенку примењен је и систем узбуђивања од ласерског зрачења, а постоји могућност уградње домаћег експлозивно реактивног оклопа (ЕРО). Наиме, Пољаци су познати у свету по својим ЕРО типа Егawa-1 и 2, од којих је овај последњи ефикасан и против поткалибарних пројектила. Недостатак оба је што су прилагођени за уградњу на тенкове, односно возила знатно ефикаснијег основног оклопа у односу на Anders, тако да се претпоставља да ће морати бити примењен потпуно другачији тип ЕРО.

Независно од ЕРО биће уграђен и украјински активни систем заштите типа „заслон“, ефикасан и против кумулативних бојевих глава и против поткалибарних пројектила до брзина 1.200 m/s, што га чини изванредним избором и практично одговором на питање како возило толике масе може да има тако низак степен основне заштите. Практично, вишенаменска улога те шасије одређује релативно велику оклопљену запремину, знатно већу у односу на руске тенкове, који су, наравно, специјализована возила.

Заштита возила Anders, дакле, прилагођена је мировним мисијама у којима је Пољска активна. У таквим акцијама, ваздушна покретљивост је од великог значаја, а противник на терену најчешће располаже импровизованим експлозивним средствима, најчешће у виду мина, евентуално стрељачком муницијом или ручним противоклопним бацачима. Управо тим последњим сред-

ствима често се дејствује не само са чела већ и бока, а напреднији бацачи представљају изазов и за бок најбоље оклопљених тенкова. Управо ту „ускаче“ активни систем заштите, без кога и много тежи и боље оклопљени тенкови (пасивним оклопом) немају много шанси за опстанак.

Примењени систем активне заштите, ефикасан и против поткалибарних пројектила, јасно ставља до знања да Пољаци доста полажу на то возило јер желе да га учине ефикасном заменом за преостале тенкове Т-72, и како би се унео нов квалитет уз постојећих 182 тенка Leopard 2А4 и више од 200 домаћих РТ-91. Додуше, постоји ограничење до ударних брзина пројектила од 1.200 m/s, што значи да систем није погодан за дејство против савремених поткалибарних пројектила калибра 105, 120 и 125 mm, али јесте за пројектиле старијег датума, калибра до 105 mm, нарочито при већим даљинама дејства.

Дакле, да ли је Anders лаки тенк? У односу на руске реално није, али у односу на главне борбене тенкове Запада свакако јесте. Како се Пољска данас и те како „види“ чврсто у НАТО-у, назив тог тенка лаким има смисла.

Погонски систем

Најконвенционалнији систем на овом возилу јесте погонски. Ходни део састоји се од шест двоструких ослоних точкова са сваке стране, погонски точкови су напред, а лењивци позади, као и код шведског CV90120. Међутим, без сумње ојачан је систем ослањања преко торзионих опруга, с

обзиром на већу масу возила Anders. Мотор и трансмисија идентични су као код аустријско-шпанске фамилије возила Ulan/Pizarro – немачки турбодизел мотор MTU-8V-199 са хидродинамичном трансмисијом, спрегнуте у погонски блок због једноставније и брже замене у пољским условима. Иначе, готово сва возила која развијају земље које немају домаће моторе и трансмисије, користе производе тих немачких компанија, што вероватни није случајно. Наиме, реч је о изузетно савременим, поузданим и робустним уређајима, доказаним у многобројним возилима која су у употреби на најразличитијим климатским условима.

Снага мотора износи 530 kW (720 КС) при 2.300 o/min, чиме се обезбеђује одлична специфична снага у случају борбене масе основног возила или чак и у случају да је уграђен додатни оклоп средњег нивоа. Међутим, при максималној маси од споменутих 45 t, снага мотора једноставно није довољна да се парира савременим главним борбеним тенковима. Примера ради, руски Т-90 масе 46 t је прво имао мотор снаге 840 КС, али је касније то повећано на 950, па на 1.250 КС. С друге стране, француски тенк Leclerc, масе 55 t, има мотор снаге чак 1.500 КС, односно, више него двоструко више у односу на Anders-a, уз повећану масу од 10 t у односу на максималну масу Anders-a.

Такође, треба истаћи намену возила Anders, о чему је и раније било речи. Наиме, показало се да је у мировним мисијама од неупоредиво већег значаја добра балистичка заштита у односу на брзину. Такав закључак могао би се односити и на класичне операције оклопно механизованих јединица, где је десетак km/h максималне брзине боље „жртвовати“ зарад вишег степена заштите. То се показало више пута у историји, а очигледан пример јесте популарност боље оклопљених, али споријих, британских тенкова Centurion у односу на знатно осетљивије америчке М-48 током Израелско-арапских ратова или, такође, британских Chieftain-a у односу на М-60 током Ирачко-иранског рата.

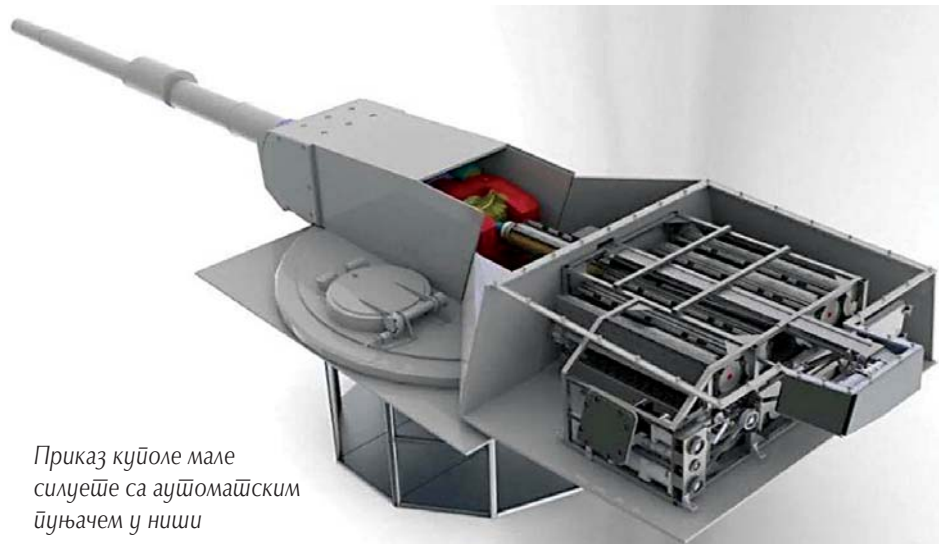
Варијанте

Тренутно, објављени су подаци за другу најважнију варијанту – БВП. Док посада лаког тенка броји стандардна три члана, уз могућност превозења још четири војника у задњем делу (вероватно ће постојати могућност ношења додатне муниције, слично израелском тенку Merkava), БВП ће, уз три основна члана посаде, имати могућност транспортовања још осам пешадицаца, као и шведски CV90 у верзији БВП-а. Значајно је и наоружање БВП-а. Према доступним подацима, возило ће бити опремљено куполом Hitfist-30P, са топом калибра 30 mm Mk44 и спрегнутим митраљезом 7,62 милиметара. Та купола већ је у употреби на пољским точкашким возилима Rosomak, иначе варијанти финских точкаша Patria AMV.

Објављени су подаци и о самоходном артиљеријском оруђу на шасији Anders. Изненађујуће је да се Пољаци нису определили за уобичајени калибар 155 mm, већ за данас мање заступљени 105. Иако је ефикасност пројектила на циљу знатно мања у односу на калибар 155 mm, на том оруђу је акценат, вероватно, на борбеном комплету и универзалности. Наиме, уграђена купола СТ-CV обезбеђује и посредно и непосредно дејство, а коришћени тип муниције пре је карактеристичан за тенкове него за, рецимо, хаубице. Поред уобичајених типова муниције за ватрену подршку, на располагању је и поткалибарна муниција стабилисана крилцима (APFSDS), те вођене

ракете које су још увек у развоју. Реч је о ракетама под ознаком Falack 105, а поред дејства против оклопних возила, могу се употребљавати и против других циљева на земљи и ваздуху, превасходно спорих, типа хеликоптера, до даљина од пет километара. Томе је прилагођен и систем за управљање ватром и аутоматски пуњач.

зичан потез јер је питање да ли ће још неке оружане снаге бити заинтересоване за тако авангардна возила, пре свега лаке тенкове. Одлука о замени тенкова класичне конфигурације са ослонцем на пасивни оклоп таквим возилима није једноставна, посебно ако се зна да и класични тенкови могу да се модернизују активним системима заштите.

Приказ куполе мале силуете са аутоматским пуњачем у ниши

Најмање се зна о варијанти намењеној ПВО. Претпоставља се да ће бити опремљена са два топа калибра 35 mm, као и на систему Loaga, са системом напредне муниције ANEAD. Тај тип муниције поседује темпирни упаљач и бојеву главу са 152 цилиндра, израђених од легуре волфрама. Није искључено да ће се у перспективи топовско наоружање допунити и са шведским вођеним ракетама RBS-23 Bamse или јужноафричким SANV-3, хоризонталног домета 15 km, вертикалног до шест, а максималне брзине 3,5 маха. Навођење је полуактивно радарско или ИЦ.

У улози „секундарног“ тенка, употреба је такође упитна јер се њихов број у свету из године у годину смањује, што важи и за њихов број типова у употреби појединих оружаних снага. Знатно перспективнија јесте верзија БВП, која ће, када постане оперативна, представљати једно од најимпресивнијих возила тог типа у употреби. И ту су бројке драстично смањене, због експанзије точкаша. Међутим, без ризика нема ни профита. Уколико у овом критичном тренутку нема оних који ће да „потегну“ тенкоградњу без обзира на ризике, нема ни напретка. С друге стране, пољске оружане снаге добиће савремену фамилију возила која ће, уз постојеће тенкове у употреби, представљати изванредно решење којим се учвршћује позиција и престиж Пољске у НАТО-у. ■

Др Себастиан БАЛОШ

ОДЛИКЕ

Према објављеним спецификацијама, Anders има максималну брзину 72 km/h, што се односи на возило без додатног оклопа, док је аутономија респектабилних 600 километара. Како Anders није амфибијско возило, за савладавање водених препрека постоји могућност кретања по дну водене препреке дубине до пет метара. Без припреме, дубина газа је до 1,5 метар. Anders савладава ров дужине 2,6 m и вертикалну препреку висине један метар.

Ризик тенкоградње

Пољаци су без сумње уложили значајан труд у фамилију возила Anders. Не треба ни коментарисати колико је то ри-

ШВЕДСКИ ГРИПЕН НАД АЛПИМА

Након осам година разматрања, испитивања тржишта и тестирања, Швајцарска се одлучила за набавку шведског вишенаменског борбеног авиона „грипен“. Иако дуготрајан, овај процес је по многим карактеристикама био типичан за данашњу трговину борбеним авионима. Премда су у већем делу поступка одабира Швајцарци показали рационалан приступ у преиспитивању својих потреба и могућности, нове моменте у читавој причи дали су политички аспекти.

Набавка нових борбених авиона данас је дуготрајан и комплексан процес. Процедура избора нових борбених авиона представља први корак у набавци и та фаза је обично најосетљивија, не само за војне кориснике већ и за политичку елиту која на основу избора треба да одобри и оправда финансијске износе, а они се мере милијардама долара или

евра. Читав поступак обично је праћен великом медијском пажњом и енергичним политичким дебатама. Од тог сценарија није била поштеђена ни богата Швајцарска.

Премда војно и политички неутрална, Швајцарска посвећује велику пажњу набавци најсавременијег наоружања и војне опреме за своје оружане снаге. Та пракса постоји деценијама, нарочито у ваздухопловним снагама, и утемељена је на искуствима из Другог светског рата, када се показало да швајцарско ваздухопловство (Schweizer Luftwaffe) није било кадро да у потребној мери заштити суверенитет ваздушног простора.

Већ првих година након Другог светског рата Швајцарска је набавила велики број половних америчких клипних авиона типа P-51 Mustang, а потом је педесетих и шездесетих уследила набавка британских млазних борбених авиона типа de Havilland Vampire (220 авиона), de Havilland Venoms (250 авиона) и Hawker Hunter (100 авиона). Велики број тих летелица налазио се у оперативној употреби и осамдесетих година, док су се авиони типа Hunter, набављани током седамдесетих, задржали у наоружању до 1994. године. Ту категорију авиона допунили су амерички лаки ловци Northrop F-5E/F Tiger II („тигар“), који су крајем седамдесетих набављени у две транше – укупно 98 авиона. „Тигровима“ је додељена намена лаког ловца који штити ваздушни простор на висинама испод 9.000 метара и улога ловца-бомбардера који врши ваздухопловну подршку копненим снагама.

Афера Mirage

Својеврсна прекретница у опремању швајцарског ваздухопловства била је набавка француских авиона типа Dassault Mirage III. Требало је да они допуне Huntere у улози ловаца, извршавајући задатке суперсоничног пресретања на великим висинама. Швајцарски парламент је 1961. године, без претходног тестирања, одлучио да купи лиценцу за производњу Mirage III, одбацујући шведске понуде за авион J-35 Draken и америчке за F-104 Starfighter и F11F-1F Super Tiger.

Одлука је донета на основу мишљења трочлане радне групе, без постојања званичних тактичко-техничких захтева, што се накнадно показало као непримерен и паушални прилаз. Проблем је наступио због намере да швајцарски авиони Mirage III буду опремљени америчком авионицом, посебно радаром и ваздухопловним наоружањем, што је довело до конструктивних измена и знатног прекорачења планираних финансијских средстава. Због тога је накнадно смањен број авиона који су лицензно произведени у Швајцарској, те су уместо 100 планираних произведене само 54 летелице (36 ловаца Mirage IIIS и 18 извиђача IIIRS). Није потребно напомињати да је већина актера тог крупног промашаја уклоњена са дужности или пензионисана.

Лекције научене у скандалу Mirage изнедриле су далеко промишљенији приступ када је крајем осамдесетих набављан нови ловац. Након спроведених прелиминарних летних испитивања,

МИЛО ЗА ДРАГО

Поједини извори са енглеског говорног подручја прокоментарисали су одабир Gripen-а изреком „да је освета најбоља када се сервира хладна“, имајући у виду да су почетком шездесетих година француски произвођачи са авионом Mirage IIIS изгубили шведску авио-индустрију, која је протежирала ловца J-35 Draken. Како је време показало, Draken је у том моменту вероватно био бољи избор за Швајцарску.

ња, швајцарско Федерално веће је 1988. године изабрало амерички морнарички ловац F/A-18 C/D Hornet. Изабрани авион био је готово идентичан серијским моделима произведеним за потребе америчке морнарице. Иако транспарентан, тај процес је под утицајем франкофонских политичких групација био понављан ради накнадног учешћа француског авиона Mirage 2000–5. Када је избор Horneta поново потврђен, 1993. је политичким путем наметнут национални референдум са питањем да ли је потребно набављати нови авион. Потврдан одговор дало је 57 одсто гласача, након чега је уследила реализација уговора о испоруци 34 авиона.

Прелиминарна испитивања

Почетком 2003. године швајцарско ваздухопловство покренуло је поступак замене авиона F-5E/F Tiger II. Задатак истраживања тржишта и процене одговарајућих вишенаменских борбених авиона који најбоље одговарају швајцарским потребама добила је швајцарска државна институција намењена набавкама за потребе система одбране, Armasuisse.

Као део швајцарског министарства одбране, Armasuisse је средиште експертских испитивања сложених борбених система за њихове оружане снаге. Обједињава стручњаке из различитих области, и то не само техничке струке већ и економисте, који се баве комерцијалним аспектом набавки и истраживањем тржишта. Део надлежности Armasuisse у одређеном обиму је сличан надлежностима и задацима Техничког опитног центра Војске Србије.

Armasuisse је произвођаче вишенаменских борбених авиона први пут контактирао 2003. године. Захтев за информацијама упућен је и руским компанијама, али су руски авиони типа МиГ и „сухој“ веома брзо избачени из разматрања због некомпатибилности руске навигацијско-комуникацијске и идентификационе опреме са западним стандардима, који су заступљени у швајцарским оружаним снагама. Адаптација ради задовољења захтеваних

швајцарских стандарда носила би велике и непотребне трошкове, као и одређenu дозу ризика у интеграцији опреме.

Након иницијалног истраживања тржишта, програм је 2006. добио на замаху. Тада су почеле и припреме за прелиминарна испитивања авиона кандидата на земљи и у ваздуху. Armasuisse је донео одлуку да испита авионе типа Boeing F/A-18 E/F Super Hornet (САД), Eurofighter Typhoon (европски конзорцијум), SAAB JAS-39 C/D Gripen (Шведска) и Dassault Rafale (Француска). До 19. децембра 2007. формулисани су тактичко-технички захтеви за програм назван *Делимична замена авиона Tiger*. Префикс делимична додат је зато што је број авион планиран за набавку био мањи од броја авиона F-5E/F Tiger II који су се налазили у швајцарским ваздухопловним снагама.

Планска средстава за потребе прелиминарних испитивања одобрена су децембра 2007. и непосредно након тога произвођачима је послат званичан захтев за обезбеђење авиона и посада за потребе испитивања. Премда сна-

жно заступљен на швајцарском тлу, амерички „Boeing“ одлучио је да се повуче из трке са својим F/A-18 E/F Super Hornet, јер су представници те компаније сматрали да њихов авион далеко превазилази постављене захтеве, те да није примерена замена за лаки авион као што је F-5E/F Tiger II.

Ради припреме за летна испитивања, посаде и људство из састава швајцарских ваздухопловних снага и Armasuisse (укључујући и опитне пилоте) извршили су у првој половини 2008. године техничко упознавање и преобуку за одабране типове авиона. Земаљска и летна испитивања авиона кандидата започела су у ваздухопловној бази Емен у централној Швајцарској током друге половине 2008. године. Сваки произвођач обезбедио је по два авиона у двоседој конфигурацији. Авионе је током три недеље испитивао мешовит тим састављен од стручњака швајцарских ваздухопловних снага и Armasuisse. Опитни пилоти из састава ваздухопловства или Armasuisse летели су из предњих кабинских простора, док су се опитни пилоти произвођача авиона, односно његовог

ваздухопловства, налазили у задњем кабинском простору.

Реализација програма испитивања замишљена је кроз 26 мисија. Према том програму, 11 летова планирано је за потребе швајцарских ваздухопловних снага (оперативна употреба, тј. симулација задатака у ловачкој или јуришној намени), 13 летова планирано је за испитивања Armasuisse, која су укључивала техничка испитивања виталних склопова попут испитивања авионског радара у условима швајцарске специфичне топографије. Два лета изведена су ради процене буке коју ствара авион – из базе Меиринген, која се налази у Алпима. Подзвучни и надзвучни летови изведени су и у дневним и у ноћним условима. Сва три типа авиона на којима су вршена прелиминарна летна испитивања, опитована су по истом програму.

Први авион кандидат који је 28. јула 2008. стигао у Швајцарску био је шведски JAS-39D Gripen (у преводу „грифон“ или лав са главом и крилима орла). Два авиона тог типа извела су 30 летова у укупном трајању од 35 сати налета. Швајцарску су напустили три недеље касније.

*JAS-39 D Gripen
у лету изнад
швајцарских
Алпа*

Грипен посегује дошта сличности са склоповима и агрегатима на авиону F/A-18 C/D Hornet (снимио С. Влацић)

Следећи кандидат био је француски авион Rafale, чија су испитивања у Швајцарској започела 13. октобра 2008. године. Током опитовања два двоседа налетела су 60 сати кроз 39 летова. Већи број летова и сати налета уследио је због испитивања две врсте радара, од којих је један припадао напреднијој, AESA категорији (антена са електронским скенирањем).

Трећи и последњи кандидат био је Eurofighter Typhoon, производ европског конзорцијума, који је на швајцарска испитивања доспео 6. новембра 2008. године. До 2. децембра два двоседа немачког ваздухопловства налетела су укупно 45 сати кроз 31 лет.

Швајцарско ваздухопловство пружило је додатну подршку кроз 50 летова авиона F/A-18 C/D и F-5 E/F, који су служили као имитатори циљева, те за испитивање у групном летењу.

Ова прелиминарна испитивања уједно су била најбољи и једини могући начин објективног утврђивања карактеристика понуђених авиона и нивоа задовољења тактичко-техничких захтева.

Извештај са испитивања Armatisuisse завршен је крајем 2009. године. Иницијална замисао била је да се ти резултати презентују швајцарском парламенту, заједно са одбрамбеним прорачуном за 2010. годину. По тадашњем плану, замишљено је да први авиони буду предати Швајцарској 2015. године.

Међутим, швајцарско федерално веће одлучило је марта 2010. да се одлука о набавци одложи за 2011. годину, а процес пријема помери за период након 2015. године. Почетком 2011. поступак је поново добио на замаху, премда су већ тада обелодањени планови за смањење оружаних снага на 100.000 припадника, али уз истовремену модернизацију наоружања и повећање годишњег издвајања за одбрамбене потребе на пет милијарди швајцарских франка. У складу са тим плановима и пону-

ђачи су морали да модификују своје понуде са визијом технолошког нивоа њиховог производа у 2015. години. Због тога је и извештај, односно анализа понуда, морао да буде ревидиран.

Ревизија понуда извршена је на основу достављених информација о техничком нивоу који ће авиони-кандидати достићи 2015, али нису вршена додатна летна испитивања. Карактеристично је да је у дорађеној понуди Шведска изашла са радикално модернизованом верзијом JAS-39 E/F Gripen, која још увек не постоји у правој прототипској форми.

Грипен уместо тигра

На састанку одржаном 30. новембра 2011. швајцарска влада је донела одлуку да набави 22 авиона JAS-39 E/F Gripen као замену за застареле F-5E/F Tiger II. Оквирни износ понуде Gripen-a" са пратећом опремом и наоружањем

JAS-39 E/F GRIPEN

Изабрани авион JAS-39 E/F Gripen представља даље унапређење верзије C/D и веома је сличан технолошком демонстратору технологија названом Gripen NG. Нова верзија биће погоњена мотором F414G (примењен на F/A-18 E/F), који је у односу на постојећи Rm-12 (F404 преузет са F/A-18 C/D) јачи за 25 одсто. Тиме је омогућено повећање максималне полетне масе (16.000 наспрам 14.000 kg), те количине убојног терета, уз постизање вишег нивоа перформанси. Тај мотор, такође, пружа могућност за интеграцију уређаја за векторисање потиска.

Репозиционирањем стајног трапа из трупа у профилисане просторе на споју крило-труп, омогућен је смештај додатне количине унутрашњег горива (повећање од 38 одсто), као и повећање долета. Авионика нове верзије обogaћена је радаром AESA технологије (Selex Gallileo ES-05), јачим летним рачунаром, унапређеним дата-линком и ефикаснијим системом за електронску борбу. Број подвесних тачака наоружања увећан је са осам на десет.

Авион Gripen у праћњи швајцарског ловца F/A-18 C Hornet

ЗА И ПРОТИВ

Авиони Gripen су са логистичког аспекта вероватно најбоља понуда за Швајцарску, ако се узме у обзир чињеница да на њима постоји низ сличних авионских склопова и агрегата који су примењени на авионима F/A-18 C/D Hornet. Асортиман убојних средстава такође је у великој мери компатибилан, као и одређени уређаји и подвесни контејнери за осматрање и означавање циљева. Швајцарска државна авиоиндустрија, тј. компанија „RUAG“, овладава је технологијама примењеним на F/A-18 C/D. Претпоставља се да ће та компанија бити укључена не само у одржавање и ремонт Gripen-а, већ и у развојни пројекат нове верзије JAS-39 E/F, чији ће први корисник управо бити Швајцарска.

С друге стране, управо у тој чињеници је део проблема јер швајцарска верзија још увек не постоји у прототипској форми, а сваки редизајн те врсте, односно развој и имплементација нових технологија, носи одређени ризик. Одређени број Швајцараца очигледно није заборавио болна и скупа искуства са редизајном основне верзије авиона Mirage III.

а” са пратећом опремом и наоружањем процењен је на 3,1 милијарду швајцарских франака. Швајцарски министар одбране изјавио је медијима да је, иако су сва три авиона кандидата задовољила њихове захтеве, одлука донета под пресудним утицајем финансијског аспекта. Набавна цена авиона Gripen била је мања, али је и прорачун трошкова током века употребе указивао на много нижу цену експлоатације. Према речима званичника, циљ није био да се добије вишенаменски авион који је најбољи по својим употребним карактеристикама, него авион који испуњава захтеве уз поштовање принципа економичности у експлоатацији.

Одлука о набавци шведског ваздухоплова наишла је на веома лош пријем левих и зелених партија, које су изразиле намеру да ту одлуку оспоре на референдуму. Том приликом су чак и конзервативне партије критиковале одлуку владе да набави Gripen-е.

Међутим, далеко већу пометњу изазвали су поверљиви резултати испитивања и мишљење војних стручњака који су неколико дана пре одлуке процурили у јавност. Према тим резултатима, које је швајцарски лист Basler Zeitung пренео и у графичком облику, француски Rafale био је убедљиво најбољи, док

је Gripen показао мању ефективност у односу на супарнике са којима се надметао на конкурс. Штавише, он није прешао ни доњу границу постављених захтева.

Вођена политиком избегавања коментара тих написа, швајцарска влада наставила је са изјавама „да је оно што је добро за Шведску довољно добро и за Швајцарску” и да је „Gripen најбоља могућа солуција”. У међувремену, Федерално веће наложило је канцеларији Armatisuisse да сарађује са компанијом SAAB и шведском владом ради прецизирања одредби уговора.

Имајући у виду такав развој ситуације, „Dassault” је половином јануара ове године доставио Швајцарској нову, повољнију понуду, и то за 18 авиона Rafale. Како је пренео швајцарски Sonntags Zeitung, мањи број авиона понуђен је на основу прорачуна борбених могућности на основу којих Французи тврде да три авиона Rafale имају исту ефективност као пет Gripen-а. Пакет који укључује 18 авиона са пратећом логистиком Французи су проценили на 2,7 милијарде швајцарских франака. Француска страна је, наводно, у то укључила и услуге француских полигона, ваздушних база, симулатора, тренажних зона изнад Медитерана, услуге сателитске мреже, пренос података са авиона AWACS...

Како би се швајцарска парламентарна власт у таквој ситуацији оградилa, смирила страсти и избегла афере попут оне са ловцима Mirage III, комитет за безбедност Федералног већа формирао је комисију која треба да испита наводе о потенцијалној корупцији, недозвољеним корекцијама извештаја и цурењу информација. Управо због тога веома је неизвесно да ли ће и када политичка тела верификовати одабир „грипена” и каква је даља судбина тог програма.

Оно што се показало недвосмисленим јесте чињеница да на проблеме у набавци сложених борбених система нису имуне ни најбогатије државе, са развијеним механизмима демократске контроле. Такође, евидентно је да политички интереси и уплив политичара често дају снажан печат ономе што би, по логици ствари, требало да буде војнички избор. Нови моменат

ПАКЕТ НАБАВКЕ

Како британски часопис „Air Forces Monthly“ преноси у фебруарском броју, цена набавке Gripen-а од око 3,1 милијарде швајцарских франака укључује: 22 авиона, од чега су 16 једноседи JAS-39 E Gripen, а шест двоседи JAS-39 F; ракете ваздух-ваздух, укључујући ракете малог домета IRIS-T са ИЦ вођењем и ракете AIM-120 са активним радарским вођењем; „мањи број“ извиђачких контејнера; „мањи број“ контејнера за означавање циљева на земаљској површини, укључујући убојна средства за дејство по њима; логистички пакет за швајцарско ваздухопловство и швајцарску индустрију; земаљску инфраструктуру за размештај и обуку; програме и опрему за испитивања и провере функционалности система, укључујући испитно мерну опрему за вођене ракете; технолошку подршку компанији „RUAG Aerospace“ за више нивое одржавања; различите додатне опције, између осталог и могућност склапања авиона у погонима „RUAG Aerospace“.

Технолошки демонстрајтор Gripen NG има јачу погонску групу, већу полетну масу и већу количину убојног шерења

је и податак да је крајем јануара „Dassault Rafale“ коначно изабран као победник на индијском тендеру за 126 нових вишенаменских борбених авиона. „Посао века“ са Индијом, вредан 11

милијарди америчких долара, вероватно ће бити довољан разлог да француски произвођачи преусмере тежиште и попусте притисак на Швајцарску. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ

НЕДОСТУПНА САЗНАЊА

Хемијски млазови
расиришени специјално
ојбремљеним авионима

Последњих година интензивира се развој могућности грејача јоносфере. Капацитети тих система још увек се не користе у пуној мери јер су могућности и последице њихове употребе само делимично познате.

Према мишљењу истакнутих физичара из САД могућности система HAARP нису у потпуности познате широј јавности. Они сматрају да тај систем може да утиче на безбедност људи променама регионалних климатских услова, као геофизичко оружје – за вештачко изазивање тектонских поремећаја у Земљиној кори, као део противракетног штита за заштиту од балистичких пројектила и за ометање комуникација у делу простора изнад атмосфере и јоносфере. Процењује се да наведене могућности, иако нису званично потврдили представници Министарства одбране САД, на основу простирања ЕМТ у различитим ФО могу да буду присутне у пракси.

Непотврђене могућности – геофизичко оружје

Скоро свако тело, укључујући и Земљу, има одређену врсту електрицитета. Та чињеница узрокује да тела имају своју природну резонантну фреквенцију осциловања. Тако је, на пример, фреквенција Земље око 13 Hz (пре двадесет година била је око седам, а процењује се да ће за пар година бити 14 Hz и више), фреквенција вода на Земљи око 7 Hz, колико износи и фреквенција зенице ока човека. Измерено је да је мозак човека активан у фреквенцијском опсегу (ФО) од један до 17 Hz. Уколико би се на фреквенцију осциловања тела довео резонантан сигнал, са променом његове снаге и амплитуде дошло би до интензивнијег осциловања тог тела. С појачавањем резонантног сигнала увећава се и фреквенција осциловања тог тела, која у крајњем може да наруши његову природну стабилност.

Систем HAARP има могућност емитовања континуалног и пулсирајућег ВФ (високофреквентног) сигнала максималне снаге 3,6 MW. Непосредно пре доласка у додир са јоносфером, ефективно емитована снага (ERP) таквог сигнала повећава се на 3,5–4 GW, јер се модулише амплитудним ЕНФ (екстремно ниске фреквенције) сигналом са земље. Незванично, генерисани ЕНФ сигнал толике снаге, уколико је резонантан (у резонанци са Земљом, при чему није проблем да се приближно подеси), када се нађе у

унутрашњости Земље, нарочито у тектонски нестабилним областима, услед промене амплитуде и повећане снаге може да изазове повећане вибрације и померање тектонских плоча, што вероватно доводи до снажних и разорних земљотреса.

Бројни страни физичари оцењују да су разорни земљотреси који су се десили последњих година на подручју Тихог океана и Пацифика последица активности система HAARP. Као доказ наводе да је пре земљотреса регистрован сигнал са система HAARP, да су непосредно пре земљотреса изнад тих локација регистроване температурне и оптичке промене на небу (нагло је повећана температура ваздуха и регистрован спектар различитих боја) и да је епицентар тих земљотреса био у океану на дубинама од пет до 32 километра.

Наведене специфичности могу да се узму као релевантне, али је непознаница да ли је емитована снага HAARP сигнала довољна да изазове толику количину трења унутрашњег састава тла која би могла да утиче на померање тектонских плоча и, у крајњем, земљотрес. Такву процену потврђује једино институција која може у пракси да изврши потребна мерења у опсегу ЕНФ.

Противракетни штит

Током процеса стварања плазме и покретања двосмерних јоносферских таласа (струје), услед модулисаног ЕМТ

система HAARP нагло се повећава температура одређеног дела јоносфере. Она у том делу може да буде вишеструко увећана и да достигне око 1.000°C. У том тренутку максимална је и густина негативно наелектрисаних електрона. У таквим условима био би нарушен електронски систем (комуникациони, за управљање, навигациони GPS итд.) било ког летећег објекта (првенствено интерконтинентални балистички пројектил), а објекат спржен и уништен. На основу те могућности система HAARP процењује се да је остварени ефекат загревања плазме у функцији противракетног штита.

Непознаница је, међутим, колики би део јоносфере био на тај начин загрејан и колика би територија била заштићена од дејства балистичких система. Имајући у виду планетарни размештај грејача, процењује се да ефекат заштите превазилази регионални карактер и да су они усмерени на заштиту континента.

На Аљасци се поред HAARP-а, на удаљености од пар стотина километара, налази и вишенизни антенски систем HIPAS, те радио-телескоп Pocket Flat, који на тај начин чине троугао грејача намењених за испитивање и грејање јоносфере. Тако рас-

Као објекти од стратегијског значаја за одбрану САД, у делу Аљаске где су концентрисана сва три грејача размештен је систем противракетне одбране (ПРО) SM-3, који није намењен за заштиту територије већ за та три грејача јоносфере. Због важности тих објеката, поред мера ПРО, предузете су и изузетне мере за њихово маскирање од извиђања из ваздуха.

Психотронско оружје

Проучавањем функционисања коре људског мозга – кортекса такође су регистровани природни циклуси који су мерљиви и изражавају се као природне фреквенције. Научници и неу-

између 9 и 13 Hz) и бета таласи (учесталости између 14 и 30 Hz).

С обзиром да је рефлектовани талас емитован системом HAARP у ФО ЕНФ не искључује се могућност нарушавања можданих циклуса јер се обављају у истом ФО. Суштина процеса је да током емитовања ЕНФ таласа долази до резонанце и вибрације можданих ћелија, које при томе ослобађају слободне јоне калцијума, чиме се нарушава хемијски састав и окружење у кортексу. Тим се постиже циљ – довођење мозга на ниво који је подесан за извршење одређених жељених активности и радњи. Последице су далекосежне, јер зрачењем на тим фреквенцијама

Изглед будућег система SKA

ПРАЋЕЊЕ СОЛАРНИХ АКТИВНОСТИ

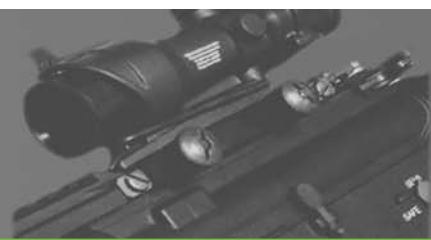
Систем SKA (Square Kilometer Array) је међународни пројекат за праћење соларних активности на јужној хемисфери. Предвиђен је за рад у фреквенцијском опсегу од 30 MHz до 30 GHz и требало би да буде постављен у Јужној Африци или Аустралији до 2019. године.

поређени, они имају могућност да истовремено делују на јоносферу и да прецизно (триангулацијом) региструју податке о стању других небеских тела.

ропсихијатри регистровали су активности мозга помоћу електроенцефалограма (ЕЕЦ). Тим уређајем регистроване су четири врсте можданих таласа, који у односу на фреквентни опсег припадају екстремно ниским фреквенцијама (ЕНФ), односно екстремно дугим таласним дужинама (ЕДТ), реда величине десетине хиљаде километара. То су делта таласи, (учесталости од 1 до 3 Hz), тета таласи (учесталости од 4 до 7/8 Hz), алфа таласи (учесталости

може да доведе до привременог или трајног оштећења и патогених промена на можданој кори.

У том смислу, излагање кортекса ЕНФ таласима у одређеном временском периоду, код човека може да доведе до промена расположења и понашања, осећаја узнемирености, губитка воље, главобоље и мучнине, што негативно утиче на процес размишљања. Тако довођење мозга на вештачки начин у негативну логичку фазу битно

утиче на људе ангажоване у процесу доношења одлуке. То је важно јер емитовање ЕНФ сигнала системом HAARP може да траје више десетина сати и више дана ако је потребно.

Утицај система HAARP на логику и промену понашања човека вероватно је могуће при емитовању ЕНФ таласас у области тета и алфа таласа (од 4 до 13 Hz). Претходних година реализовани су бројни успешни експерименти у којима су људи у лабораторијским условима под утицајем ЕНФ таласа, емитованих са предајника мале снаге, у пар десетина секунди мењали понашање током излагања емисији тих таласа и враћали се у претходно стање са прекидом емитовања.

Вештачко утицање на вршење функције мождане коре, путем излагања извору ЕМЗ, може да се реализује и комерцијалним средствима везе или радио-предајницима, на ВВФ, УВФ и СВФ фреквентном опсегу. Иако је годинама познато да бежични или мобилни телефони директно утичу на функционисање можданих циклуса, тек недавно је у УН усвојен извештај у којем се наводи штетност мобилних телефона за здравље човека. Разлог усвајања таквог извештаја након скоро три деценије од почетка употребе мобилне телефоније оцењује се лобирањем компанија које се баве том делатношћу.

Климатско оружје

Под утицајем сигнала са система HAARP и процеса стварања плазме и покретања двосмерних јоносферских таласа (струје), долази до промене климе на Земљи на локалном или регионалном нивоу. Јоносферски таласи утичу на промену смера ветрова (тзв. ружу ветрова) у нижим атмосферским слојевима, што узрокује стварање олујног времена у коме ветар достиже брзине веће од 100 km/h. Амерички медији извештавали су да је више независних истраживача 2000. године регистровало емитовање HAARP ЕМТ од 14 Hz на западној обали САД што је довело до формирања олујног невремена, када је ветар достигао брзину од 110 km/h. Извештавање о реги-

стровању тих појава настављено је и током наредних година.

Уколико је потребно, могуће је на вештачки начин довести и до обилних падавина уз помоћ претходно поменутог процеса под називом хемијски млазови (chamtrail). Током тог процеса у ваздуху се, помоћу специјално опремљених авиона, расипа млаз гасова у којем је присутна велика концентрација праха, који доводи до вештачког формирања или уклањања кишних облака. Супротно томе, патент САД број 6315213 говори да се полимери распршени у атмосферу ваздушним млазовима користе за престанак падавина.

Да би се становништво припремило за нагле атмосферске промене, на које је Пентагон више пута упозоравао, Бела кућа је 30. марта 2011. усвојила председничко наређење о извршењу припрема за случај климатских катастрофа (претходно је FEMA усвојила оперативни план за такве ситуације).

Доктор Бернارد Естлунд, идејни творац система HAARP, развио је пројекат по којем ће сателити на сунчеву енергију моћи да модификују климу са електромагнетним сноповима, према којима ће капацитети постојећег система HAARP бити занемарљиви.

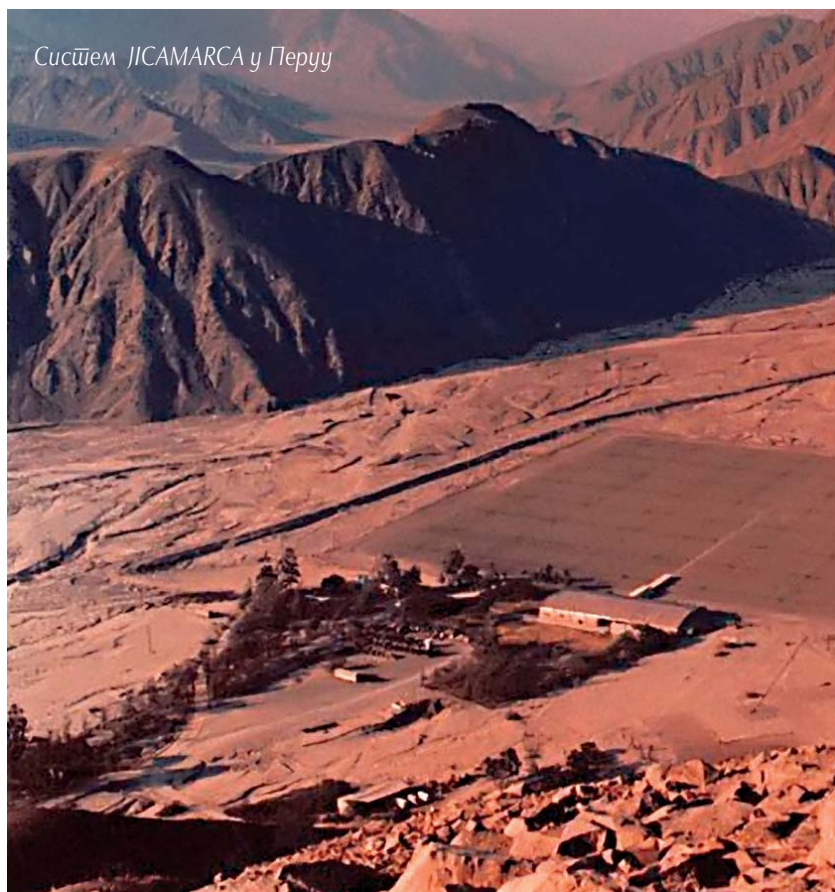
Према Естлунду, неприродним променама стања и услова у јоносфери током испитивања, али и циљаног загревања јоносфере, утиче се на промену регионалних климатских услова, што за последицу има промене природног окружења.

Држава Висконсин добила је 1984. пресуду

Федералног суда у предмету против РМ САД због постављања и зрачења антене SNF из пројекта „Sanguine“. Међутим, због тврдњи Пентагона да је реч о националној безбедности, пресуда је преиначена и одбачена оптужба о електромагнетном загађењу које утиче на промену јоносфере.

Ометања комуникација

Већ је наведено да сунчево зрачење утиче на промене стања јоносфере и карактеристика радио-таласа и система веза. Предајници велике снаге радио и радарских станица на Земљи (војни и комерцијални), емитују у простор изнад Земље у јоносферу електромагнетне таласе (ЕМТ) различитих карактеристика. Присуство великог природног потенцијала у тим слојевима омогућава да се под утицајем ЕМТ велике снаге и енергије повећа температура јоносфере. Она, услед повећања јонизације, прелази у стање плазме, подиже се и мења услове простирања ЕМТ у одређеном делу јоносферског омотача. Емитовани ЕМТ са Зе-

Систем JICAMARCA у Перуу

мље се или не одбијају на предвиђен начин или се уопште не одбијају, не омогућавајући повољне услове за одржавање везе.

у јоносфери врше стални експерименти у којима се њено стање мења природним путем, као и услови простирања ЕМТ.

делу Перуа. Примарно антенско поље на површини од 85 ари чини 18.432 дипол антена, које емитују ВВФ пулсни сигнал у трајању од 0,8 до 1,0 μ s на 49,92 MHz, и снаге од 2 MW. Секундарно антенско поље има три низа антена које емитују сигнал од 50 MHz. Станица региструје рефлексије са висина већих од 5.000 километара. Због коришћења графичког приказа сигнала у 2 и 3 D техници, представља корисно искуство за будући EISCAT_3D пројекат.

Систем RESCO инсталиран је 1998. године и у надлежности је Свемирске опсерваторије Сао Луис у Бразилу. Примопредајни систем ради на фреквенцији од 50 MHz (таласне дужине три метра), а намењен је за праћење активности плазме у екваторијалном делу јоносфере, на ви-

Године 1998. инсталиран је систем RESCO

Та појава углавном важи за већину ФО који се најчешће користе у цивилно-војној комуникацији (ВФ, ВВФ, УВФ, ВНФ, СНФ или ЕНФ), с тим да је због различитих таласних дужина другачији и утицај на услове пропагације. Зато се, ради спознаје лимита утицаја,

Остали системи у свету

Систем HIPAS први је пројекат грејача јоносфере из 1967. који се налази на око 30 km североисточно од Феирбенкса на Аљасци. Развијен је под окриљем Универзитета UCLA у Лос Анђелесу, Калифорнија (Лабораторија за физику плазме). Емитује ВФ таласе на фреквенцијама 2,85 MHz и 4,53 MHz, снагом од 1 MW, при чему модулисана екстремно ниска фреквенција приликом деловања у јоносфери и током експеримента достиже 70 W ERP.

У саставу опсерваторије налази се, осим антенског низа, и оптички телескоп пречника 2,8 m, за потребе осматрања астрономских промена у простору изнад јоносфере. Заједно са HAARP системом, у таквим експериментима коришћен је више пута. Екстремно ниске фреквенције тог система средином осамдесетих година откриле су подземне тунеле рудника на том простору, што је касније био мотив у Сенату САД да се одобри финансирање пројекта HAARP (одобрен 1990). Опсерваторија је почела са радом 1986, а њено затварање било је планирано за пролеће 2010. године. Међутим, нема података да је то учињено.

Систем JICAMARCA (Перу) формиран је 1996, под окриљем Геофизичког института из Лиме, уз стручну и финансијску помоћ Националне фондације за науку САД (National Science Foundation). Постављен је у екваторијалном

Систем EISCAT

синама од 90 до 1.000 километара. Максимална емитована снага осам предајника је око 120 kW. Због посебних услова и карактеристика јоносфере у екваторијалном делу, NASA је за потребе система донирала дигисонду ради непрекидног мерења стања у јоносфери.

Норвешка, Шведска, Финска, Велика Британија, Француска и Немачка од 1982, а Јапан и Кина од 1995. ангажују се на испитивању јоносфере у оквиру програма EISCAT. Од 2009. године и приштински универзитет тзв. државе Косово подржава тај програм. Систем чине вишенизни антенски ВФ предајник (грејач) у близини Тромза у Норвешкој и неколико радарских параболних станица у Норвешкој, Шведској и Финској. Главни штаб пројекта је у Кируни, у Шведској. У месту Скиботн је ВФ предајник који се састоји од 12 антена, које могу да емиту-

ју талас укупне снаге од 1,2 MW, у ФО од 3,85 до 8,00 MHz.

Руски вишенизни антенски систем SURA налази се на око 100 km од Нижњег Новгорода, у месту Василкурск. Постављен је 1981. године ради испитивања јоносфере. Може да емитује ВФ сигнал снаге од 0,75 MW у ФО од 4,5 до 9,3 MHz преко 144 антенских дипола, укрштених под 90°, при чему достиже 190 MW ERP-а.

Средином 1994. године пријемна радарска станица регистровала је снажну рефлексију емитованог сигнала са тог система на висини између 83 и 90 km, у ФО од 8 до 9 MHz.

Систем је такође познат по томе што су амерички званичници 2005. године оптужили Русију да је њиме изазвала ураган „Катрина“ и поплаве на подручју Њу Орлеанса, које су за последицу имале бројне жртве и велику материјалну штету. Међутим, претходно су 2002. године европски званичници оптужили САД да су уз помоћ HAARP система довели до великих поплава изазваних вишедневним обилним кишама у државама западне Европе. После међусобних оптуживања, руски званичници покренули су иницијативу да се укину пројекти попут HAARP-а, али су и поред тога физичари из САД и Русије 2006. године заједно наставили јоносферска испитивања на руском систему СУРА.

Након тога, бродови РМ Русије су, непосредно пре земљотреса на Хаитији, известили своју команду да су регистровали ЕНФ сигнал са система HAARP, на основу чега су проценили да је то узрок земљотреса у тој острвској земљи.

У поларном и екваторијалном делу северне хемисфере постоји више грејача јоносфере, размештених на простору Северне и Јужне Америке, Скандинавије и Азије, чинећи на тај начин глобалну мрежу. Експерти који су на њима ангажовани повремено сарађују у реализацији заједничког испитивања јоносфере, али о стварном разлогу такве сарадње нема података. Такође, званичници влада и учесници HAARP и EISCAT пројекта не желе да изнесу праву намену, могућности и искуства у употреби тих систе-

Опсерваторија
система Arecibo

ма (осим извештаја да су регистроване активности HAARP-а на анализатору фреквентног спектра током земљотреса на Хаитију 2010. и Јапану 2011, нема других потврда).

Такође, поставља се и питање да ли је размештај тих система резултат првенствено међународне сарадње или представља конкуренцију између појединих држава и субјеката. Непознаница је и то да ли и у којој мери та сарадња или конкуренција утичу на остале међународне односе и процесе у свету. Поуздано је једино да глобална мрежа грејача представља глобално питање, али са непознатим предзнаком и карактером. Непознато је и то у којој се мери са сигурношћу могу довести подаци који говоре о повећању броја земљотреса и природних непогода са активностима грејача и да ли емитована снага грејача може да доведе до тектонских поремећаја и јаких земљотреса.

Радио-телескопи

Параболично-сферни ВВФ/УВФ системи (радио-телескопи) намењени су, осим за испитивање стања јоносфере, услова пропагације и комуникацију са

свемирским летелицама, за праћење кретања небеских тела и летелица на земљи и извиђање сателитских комуникација. Због вишенамених могућности, тежиште у развоју те врсте система је на повећању домета увећањем нивоа осетљивости регистрованог сигнала, изградом рефлектора већих димензија.

Највећа институција у свету која се бави променама у јоносфери и истраживањем међупланетарног стања и односа јесте Национална фондација за науку САД (NSF). Циљеве и задатке реализује кроз оптичка (ИЦ) и радио (милиметарска и микроталасна) истраживања, помоћу осматрачких радарских опсерваторија. Радио-опсерваторије су развијене последњих неколико деценија, са тежиштем на примени scatter радара и радара са повећаним пречником параболика. Захваљујући савременој технологији праћене су промене у свемиру повећањем могућности мерења таласа у електромагнетном спектру – од таласне дужине реда величине 10 m (Hz) до фреквенција таласних дужина реда величине центиметра (10¹⁹ или гама зраци).

Део те фондације је систем Arecibo, који се налази у месту Барито Есперанца

у Порторику. Чини га примопредајни параболични антенски систем. Параболик пречника 305 m и дубине око 55 m највећа је параболична антена на свету која је постављена на природном стеновитом удубљењу на 1.600 m надморске висине. Систем, који ради у ФО од 3 MHz до 10 GHz, намењен је за праћење соларних активности објеката у вишим појасима атмосфере и јоносфере. За потребе соларних активности користи се предајни сигнал од 2,380 MHz (S-band), односно за испитивање јоносфере УВФ сигнал 430 MHz, снаге 2,5 MW. Без обзира на фиксни рефлектор, са локације где се налази систем Arcsibo може да се оствари приступ на више од 40 одсто ваздушног простора, што омогућава систему мерење у више праваца него било којом другом сличном систему.

Параболични рефлектор површине 20 ари састављен је од 40.000 алуминијумских плоча и основни је део система. Изнад њега се, на висини од 150 m, налази покретни пријемни део (тзв. око), тежине око 900 t, које има могућност подешавања угла примопредаје сигнала.

Изградња система започела је 1960, а завршена је 1963. године под окриљем DARPA и РВ САД. Цена изградње износила је око 9,7 милиона долара.

Без обзира на чињеницу да систем

Модуларни, мобилни радарски систем AMISR

постоји око пола века и да има застарелу опрему, због екваторијалног положаја и могућности пријемног рефлектора да региструје велику количину сигнала са удаљених локација, више пута је продужавано његово финансирање (средином јуна 2011. одобрен је финансијски план у износу од 42 милиона долара).

Модуларни, мобилни радарски систем – AMISR (Advanced Modular Incoherent Scatter Radar), Покер Флет, Аљаска, намењен је за испитивање горњих слојева атмосфере и нижих слојева јоносфере, праћење варијација плазме, те промена времена у простору изнад ових сло-

јева. Састоји од три фазне радарске станице променљиве структуре, које се налазе у рејону Феирбенкса на Аљасци (за праћење ауроралних ефеката) и Нунавут на северу Канаде (за праћење стања атмосфере изнад северног пола). У току је избор локације за трећу станицу.

Антена радара има три равномерне покретне површине, димензија 30x30 m, обложене са по 128 панела – рефлектора. Те површине могу да буду постављене под различитим углом и да формирају различите облике. ■

(Насишавак у следећем броју)

Горан КАЛАУЗОВИЋ

НАЈВЕЋИ СФЕРНИ ПАРАБОЛИЧНИ РАДАР У СВЕТУ

Национална опсерваторија за астрономију кинеске научне академије и Лабораторија за мазни погон Института за технологију из Лос Анђелеса реализују пројекат постављања највећег сферног параболичног радара на свету – FAST. Параболична антена урађена је по моделу антене у систему Arcsibo и уједно представља кинески допринос међународном пројекту SKA. Антена је постављена на великом удубљењу планинског венца у јужној кинеској провинцији Гуџоу. Предвиђено је да систем ради у ФО од 70 MHz до 3 GHz, са планираном надградњом до 8 GHz. Параболичну антену чини комплекс од 4.400 алуминијумских троугластих елемената, повезаних кабловима за пренос података до FAST пријемника.

Примопредајни инструменти система представљају технологију највише осетљивости, која може да региструје сва кретања на земљи, у просто-

ру високо изнад земље, прати кретање небеских тела мањих од центиметра, те да открије нова тела. Период реализације пројекта је пет година (крај 2016).

ЗИСОВИ

Црвена армија је 1941. године остала без огромних количина наоружања. Посебно су тешко пострадале јединице дивизијске артиљерије, које су у то време користиле калибар 76 милиметара. Губици су се отежано надокнађивали због сложености производње оруђа 76 mm УСВ.

Решење је морало хитно да буде пронађено, па је и поред рата, евакуације фабрика и пројектантских бироа, недостатка сировина и радне снаге, започео пројекат потпуно новог оруђа дивизијске артиљерије.

Развој и производња

У бироу 92. завода за производњу артиљеријских оруђа, у Горком (данас Нижњи Новгород), још 1940. године почео је рад на новом дивизијском оруђу, али на своју руку, без подршке и захтева Црвене армије. Шеф бироа Василиј Гавриловић Грабин добро је проценио шта ће у рату бити потребно, али су генерали били потпуно задовољни са постојећим УСВ. Грабин се побринуо да се не прочује како ради на пројекту заснованом на пар већ постојећих решења – цеви оруђа УСВ и лафету противтенковског оруђа 57 mm ЗИС-2, али са низом оригиналних реше-

ња. Применом продужене гасне кочнице смањена је енергија трзаја чак за 40 одсто у односу на УСВ. Корисна последица те промене била је мања маса лафета, што је, уз остала решења, довело до уштеде од 300 kg масе. Клинасти затварач и низ других елемената унифицирани су са ЗИС-2 и тенковским топом 76 милиметара.

На срећу артиљерије, посао у бироу 92. завода прилично је одмакао кад је почео рат. Међутим, иако су у Заводу отворили производну линију у време када је то Црвеној армији било најпотребније, у Москви су одлучили да се ново оруђе не

требно чак три пута мање времена него за УСВ, и то за две трећине цене старог оруђа.

Батерије Црвене армије добиле су лако и једноставно оруђе велике брзине паљбе и ефикасности ватре, робусно и погодно за примену у свим условима. Један од најважнијих задатака за ЗИС-3 била је борба против немачких тенкова са кумулативним пројектилима.

Потребе фронта биле су незасите, па је произведено више од 103.000 комада. Осим вучног оруђа, у масовну производњу уведено је и самоходно – СУ-76.

Долазак у партизанске дивизије

У јесен 1944, после преговора које су Тито и југословенски генерали водили са Стаљином и врхом Црвене армије, договорена је војна помоћ за наоружавање десет дивизија. Директивом врховног команданта од 25. октобра 1944. предвиђено је да се артиљеријске јединице које се наоружавају из помоћи формирају по „Привременом прегледу организације и формације артиљерије НОВ и ПОЈ”, којим је одређено да би пешадијска дивизија требало, поред осталих артиљеријских јединица, да има и „тешки дивизион” са 1. и 2. батеријом оруђа 76 mm М42 (како се званично од тог времена до данас у нашим оружаним снагама означава „зис”) и 3. батеријом хаубица 122 mm М38. У две батерије 76 mm предвиђено је да се налази осам оруђа, 62 људи, седам кола, шест јахаћих и 38 теглећих коња.

Термин „тешки” за калибар 76 mm данас изгледа чудно, али после три године рата у ком су ручне бомбе популарно називане партизанском артиљеријом, „зисови” са дометом већим од 13 km били су изузетан искорак у ватреној подршци.

За снабдевање и пренаоружавање, октобра 1944. године формиране су базе у источним деловима државе. Наоружање за седам дивизија примљено је 27. октобра 1944. у бази у Петровграду (данас Зрењанин) и Артиљеријској бази број 5 у Панчеву. „Зисовима” су попуњени тек формиран самостални тешки дивизиони, у саставу дивизија које су одмах одлазиле на Сремски фронт. Током новембра у Београду су основани дивизиони у 1. пролетерској и 5. дивизији, у Петроварадину дивизион 16. дивизије и у Сомбору и Су-

ботици артиљерија 51. војвођанске дивизије. У децембру су „зисови” уврштени у састав дивизиона 6. пролетерске, 21. и 36. дивизије. Све јединице пренаоружане на простору Војводине послате су у борбе за источну Славонију и Барању.

Током новембра у Артиљеријску базу број 6 у Неготину стигло је наоружање за три артиљеријске бригаде, које су у свом саставу имале тешки дивизион, формиран по истој формацији као и самостални тешки дивизиони настали северно од Саве и Дунава. На фронт је у децембру 1944. стигла 1. артиљеријска бригада, која је послата у Лозницу, у састав 17. дивизије. Касније су формиране 2. и 3. бригада, које су се у јануару 1945. придружиле 1. бригади у борбама у источној Босни.

Све артиљеријске јединице из Македоније прикупљене су децембра 1944. у Артиљеријску базу број 8 у Скопљу, у којој су инструктори Црвене армије провели обуку и гађања. На Сремски фронт је, у саставу 42. дивизије, отишла 1. македонска артиљеријска бригада, која је имала четири батерије „зисова” – две у 1. дивизиону и још две у тешком дивизиону. У 48. дивизији била је 2. македонска артиљеријска бригада са две батерије „зисова”.

На Сремском фронту

За формирање и обуку нових артиљеријских јединица било је потребно време, па су у првим борбама на Сремском фронту артиљеријске батерије и по техници и по бројности биле слабашице – са оруђима из ратног плена.

Због тога су уведене у ходу пренаоружане јединице – 27. новембра 1944. тешки дивизион 1. пролетерске дивизије пребачен је из Београда на фронт. Затим су пристигле и батерије 5. дивизије. „Зисови” из два тешка дивизиона уведени су у борбена дејства 3. децембра – у ватреној подршци продора кроз други појас немачке одбране између Дунава и Саве, на линији Илок – Ердевик – Мартинци. Те касне јесени сремски путеви били су блаштишта која су могла да се савладају једино воловском вучом. Оруђа су размештена на ватрене положаје на 2–3 километара од предњег краја противника.

Једно од најпознатијих артиљеријских оруђа прошлог века је Т-76 mm ЗИС-3, популарни „зис”, који је код нас званично имао ознаку М42(с). У наоружање је уведен као оруђе дивизијске подршке и за ту намену масовно се производио – за СССР и за савезнике.

може послати у јединице пре завршетка процедуре усвајања у наоружање. На крају је војна бирократија, против воље, попустила под притиском ратне нужде, па су Грабинова оруђа отишла на фронт, али са гаранцијама фабрике. Током само пет фебруарских дана 1942. завршена су и формална пробна гађања и ново оруђе је усвојено у наоружање под званичном ознаком 76-mm дивизионная пушка обр. 1942 г. „ЗИС-3”. Дословце, ни часа се није губило у организацији масовне производње тог оруђа. У том погледу рад бироа 92. завода био је изузетно достигнуће, јер је за изразу једног ЗИС-3 било по-

Полугусеничар ЗИС-42 у улози вучног возила „зис“ (Војни музеј)

Артиљеријска припрема почела је у 8 h и планирано је да се заврши у 10 h, када је требао да почне јуриш пешадије. У првом сату требало је да се обави коректура, потом би уследило 45 минута дејства по живој сили и ватреним положајима на предњем крају и ближеј дубини, да би у последњих 15 минута, пре јуриша, била остварена концентрична ватра на предњи крај. Пешадија је закаснила са покретом, а артиљерија је пренела ватру по дубини, па су Немци и Хрвати одбацили покушај пробоја. Наредног дана одбрана противника пробијена је после кратке, али боље организоване артиљеријске припреме. Прогон пораженог противника зауставио се на Дунаву, у поплавленим Босутским шумама. Борбе су настављене и партизански артиљерци су овладали „зисовима“.

Током зиме 1944/45. „зисови“ су стално коришћени у борбама. У немач-

ким противударима, јануара 1945, Народноослободилачка војска Југославије, неискусна у фронталних сукобима, остала је без дела артиљеријских оруђа, која нису на време избегла или зауставила немачке тенкове. До марта 1945. партизани су превладали кризу и стабилизovali прилике на фронту, уз утрошак велике количине артиљеријске муниције (у односн у на скромни прилив).

У пробоју Сремског фронта „зисови“ су учествовали на свим правцима – од продора од Бијељине до Брчког на југу, до правца Вуковар – Винковци. Због болног искуства са немачким тенкостима у последњој ратној зими, „зисови“ су често додељивани за противтенковску одбрану на најосетљивијим правцима. Тако су 10/11. априла 1945. били у првом ешалону 5. крајишке дивизије, пребаченом преко реке Саве код Брчког. Тада су, због недостатка муниције, употребљава-

ни само за непосредно гађање бункера и утврђених зграда са ближих одстојања. Штедела се муниција, али резултати нису изостали, посебно у подршци јединицама у продору кроз Босутске шуме, где су „зисови“ пратили пешадију и дејствовали са кратких одстојања.

Током пробоја фронта 12. априла 1945. та оруђа имала су важну улогу у уништавању фортификацијски добро уређеног одбрамбеног положаја дубине 5–6 километара. Артиљеријска припрема почела је методичком ватром на предње ровове, а настављена је ватреним препадом и рафалом на други ред ровова. После пробоја, дивизијска артиљерија подељена је на батерије 76 mm M27 и минобацаче 120 mm, који су додељени пешадијским бригаама, а „зисови“ и хаубице 122 mm задржани су као дивизијска артиљеријска група. Недостатак муниције наметнуо је стриктну штедњу, па су се „зисови“ из 48. дивизије морали чувати, иако су били потребни.

У фосирању Драве, проведеном истовремено са пробојем Сремског фронта, све три пешадијске дивизије – 16, 36. и 51 – припремиле су по 3,3 б/к за батерије „зисова“.

У наставку продора кроз Славонију та оруђа подржавала су 1. пролетерску дивизију у гоњењу према Плетерници и

ПОКЛОН ЗА АЛБАНИЈУ

Односи Југославије са Албанијом у првим послератним годинама били су пријатељски и савезнички, па се несеквично подржавао развој Албанске армије, између осталог и пошиљком од 36 „зисова“ са три борбена комплекта, преко луке Зеленика, 1948. године.

Албанци су формирали дивизионе од 12 „зисова“, који су са два дивизиона минобацача 107 mm чинили артиљеријски пук у саставу пешадијских дивизија. План да „зисови“ потисну стара „шкодина“ оруђа 75 mm са нивоа дивизије у пукове послат је из Тиране у Београд фебруара 1947, са потписом начелника Генералштаба генерала Мехмеда Шехуа. После представљања стања и предлога, документ је завршавао реченицом „Очекујемо ваше савете“.

Све до великог прилива моторних возила из америчке помоћи педесетих година, већину „зисова“ вукла су штри пара коња. Фотограф је што забележио на паради у Београду 1945. године (Фото-центар)

рије „зисова“ и по једну батерију на два главна правца продора из источне Босне ка Посавини за подршку 23, односно 45. дивизији. Батерије „зисова“ подржавале су дивизије на терену према потреби, а армијски „зисови“ су код Добоја коришћени за контрабатирање противничкој артиљерији и дејство по резервама. У наставку борби све до Загреба „зисови“ Унске армијске групе 2. армије учествовали су у уништавању усташких и домобранских положаја. Армијска артиљеријска група тешко је сустижала главнину, па није на време дошла да подржи прелазак реке Уне последњих дана априла 1945. године.

Више од хиљаду оруђа

После првих десет дивизија која су добиле „зисове“, већ јануара 1945. договорено је проширење пошиљке наоружања за додатних десет дивизија и до завршетка рата делимично за још 15. Као помоћ, без обавезе плаћања, примљено је до 250 оруђа.

Већина „зисова“ задржана је у дивизијској артиљерији, а један део изузет је 1946. године за формирање 1. и 2. противтенковске ловачке бригаде, које су требале да се користе на најугроженијим правцима продора противника. У складу са проценама потреба, лоциране су у Осијеку и Љубљани и имале су по формацији три дивизиона од 12 оруђа – један дивизион „зисева“ и два дивизиона 45 и 47 милиметара.

На основну кредита који је СССР 1947. године одобрио нашој земљи, у наоружање је уведено још 823 „зисова“. У првој подели нове технике, августа 1947. године, 1. армија добила је 248 оруђа, 160 комада је уврштено у

21. дивизију у Ђакову. Једанаесту дивизију у борбама за Славонски Брод подржавао је 1. дивизион, формиран од две батерије са „зисовима“ и једне батерије противтенковских оруђа 75 mm Пак 40 немачког порекла и 2. дивизион, са три батерије „зисова“. Током борби за Славонску Пожегу, 20. априла 1945, „зисови“ из 42. и 48. дивизије имали су по двадесет пројектила за свако оруђе и ту муницију су добро искористили у уништавању живе силе на раскрсници у северном делу града.

Борбе су се шириле у правцу Загреба, али су „зисови“ имали све мање муниције. Срећом и задатака, јер је противник био у бекству. Дејствовало се само по ватреним тачкама које су највише ометале пешадију. Штаб 1. армије наредио је 7. маја 1945. да се и та оруђа придодају пешадијским бригаама, као пратећа артиљерија за уличне борбе у Загребу. Хрватске снаге већ су биле у расулу, па „зисеви“ нису имали посла.

У Босни априла 1945. водиле су се тешке борбе, у којима је 2. армија у својој армијској артиљеријској групи имала две бате-

Логоровање Артиљеријске официрске школе на Златибору 1952. године (Фото-центар)

МУНИЦИЈА

Због бројности „зисова“, освојена је домаћа производња муниције, која је коришћена паралелно са совјетском. У наоружању ЈНА коришћени су меци са тренутно-фугасном гранатом ОФ-350, панцирно-обележавајућим зрном ПО (БР-350А и БР-350Б), поткалибарно-обележавајућим зрном ПКО (БР-354П), кумулативним зрном БП-350А, кумулативним неротирајућим зрном БК-354М, тренутно-далекометном гранатом О-350А, вежбовним зрном М71, серија школских метака са тренутно-фугасном гранатом, панцирним и кумулативним зрном, маневарски метак М71 и опитни метак.

Муниција предвиђена за топ М42 користила се и за топ Д-56ТС на лакој амфибијској тенку ПТ-76Б. Поред тога, „зисови“ су могли да гађају са муницијом намењеном за брдски топ домаће производње М48Б1 и пуковски топ М27, произведен у СССР-у, али само као смањено пуњење. За разлику од „зиса“ који је могао да користи „туђу“ муницију, друга оруђа калибра 76 mm нису смела да користе метке предвиђене за М42.

Атмосфера са гађања 1956. године: горњи штићеник могао се преклопити због боље прегледности штерна (Фото-цензор)

јединице 2. армије, 120 у 3. армију, 84 у 6. армију, 124 у Команду тенковских и моторизованих јединица, осам у Гардијску дивизију, 43 у Главно артиљеријско складиште, а преосталих 36 изузето је као поклон за Албанију.

Осим вучних оруђа, примљено је 87 самохотки СУ-76М – „зисова“ интегриса-

них са телом лаког тенка. При пријему се показало да је већина оруђа претходно коришћена у рату, јер су цеви биле бакарисане због бројних гађања.

После пренаоружања Југословенске армије са додатним количинама „зисова“, они су постали најзаступљеније оруђе артиљерије. У саставу батерија, у

Како зашреба артиљерци су на леђима извлачили оруђа на положеј: увјежбавање у Врхники 1949. године (Фото-цензор)

Арtilљерци на Шумадијском маневру 1949. године (Фото-центар)

боље наоружаним стрељачким дивизијама била су четири оруђа са моторном вучом, а у делу стрељачких дивизија и у брдским дивизијама са коњском вучом. Према формацији, стрељачке дивизије прве варијанте имале су артиљеријску бригаду у којој су била по два дивизиона од 12 оруђа 76 mm и хаубички дивизион 122 mm М38 или 105 mm М18 од осам оруђа. Још 12 „зисова“ било је у противтенковском ловачком дивизиону. У саставу 17 стрељачких дивизија друге варијанте налазио се мешовити дивизион са хаубицама и са две батерије 76 mm,

као и противтенковска батерија у којој су у делу јединица били „зисови“. Брдске дивизије имале су једну самосталну противтенковску батерију, а стрељачке бригаде четири противтенковска оруђа 75 или 76 милиметра.

Југословенска армија препознала је „зис“ као изврсно противтенковско оруђе, па је, нарочито после Резолуције ИБ-а, уведен у састав противтенковских јединица. У то време процењивало се да од наоружања Југословенске армије само „зис“ са поткалибарним пројектилом и немачки Пак 40, калибра 75 mm са панцирним пројектилом, могу да се боре против најбољих тенкова тог времена. До 1950. године формирано је седам противтенковских пукова (планом реорганизације „Челик“ из 1948, бригаде су преформиране у пукове) на најважнијим правцима могућег продора.

Ма с о в н и долазак америчке технике, у првој половини педесетих, потиснуо је „зисове“ из пренаоружаних дивизија у корист теже артиљерије – у калибрима 105 милиметара. У осталим дивизијама постојали су мешовити противоклопни пукови са два дивизиона „зисова“ и хаубичким дивизионом 105 милиметара.

Педесетих година у ЈНА се очекивало да ће хаубице 105 mm брзо потиснути „зисове“ из свих артиљеријских јединица за подршку, али се они нису лако предали. У време када се припремала велика реорганизација ЈНА – „Дрвар“, 1. јануара 1959 – у попису технике било је 1.089 „зисова“, што је значајно више у односу на осталу технику артиљерије. Поређења ради, по том попису било је 789 хаубица 105 mm које су требале да замене „зис“.

По плану реорганизације „Дрвар-1“ батерије од четири „зиса“ биле су у саставу пешадијских бригада и дела пешадијских пукова, а пешадијске дивизије имале су дивизионе од три батерије од шест оруђа. Постојала су и три моторизована противоклопна пука са 24 „зиса“ по материјалној формацији и низ посадених батерија и водова.

Средином шездесетих година уследила је још једна реорганизација – „Дрвар-II“ – према којој су „зисови“ сврстани у батерије од шест оруђа – по две такве батерије у делу пешадијских бригада и два дивизиона од 18 оруђа у делу пешадијских дивизија. Највећи број тих оруђа био је у противоклопним пуковима у саставу пешадијских дивизија „Б“ класификације, који су имали по пет батерија од шест оруђа. Вишак „зисова“ из дивизијске артиљерије, повучен у корист хаубица 105 mm, предат је обалској артиљерији, у којој се 1964. године налазило 18 батерија „зисова“.

У другој половини шездесетих, када је почела набавка руских противоклопних оруђа 100 mm Т-12 и лансера противоклопних вођених ракета, дошло је до пренаоружавања – из јединица „А“ класификације самохотке калибра 90 mm М36 пребачене су у јединице „Б“ класификације, а „зисови“ су предати противоклопним дивизионима самосталних пешадијских пукова.

Долазак нове технике није означио крај каријере тог оруђа у противоклопним јединицама. Стара средства „модернизована“ су увођењем у наоружање но-

у корист теже артиљерије – у калибрима 105 милиметара. У осталим дивизијама постојали су мешовити противоклопни пукови са два дивизиона „зисова“ и хаубичким дивизионом 105 милиметара.

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Послуга: девет лица – командир одељења, нишанџија, помоћник нишанџије, пунилац, темпирач, три додавача и помоћник пуниоца

Маса оруђа:

у маршевском положају..... 2.250 kg
у борбеном положају ..... 1.116 kg
Домет..... 2.000–13.290 m

Ефикасна даљина гађања у противоклопним дејствима..... 500–1.000 m
Највећа брзина гађања..... до 25 метака/мин
Време преласка из маршевског у борбени положај... 30–40 s

Димензије:

Калибар..... 76 mm
дужина оруђа на маршу..... 6.095 mm
ширина колотрага на маршу..... 1.645 mm
висина оруђа на маршу..... 1.375 mm
клиренс..... 360 mm

Поље дејства:

вертикално поље дејства..... од -3° од +37°
хоризонтално поље дејства..... 54°

У грађанском рату „зис“ се, и поред застарелости, ипак улази у ваљану употребу: Лика маја 1993. године (В. Кадијевић)

вог малоротирајућег кумулативног пројектила.

У другој половини шездесетих година „зисови“ су још увек били у дивизијској артиљерији јер су пешадијске дивизије „Б“ класификације у рату развијале два дивизиона, уз један дивизион 122 mm М38. Од 1968. „зисови“ су коначно потписнути из артиљерије за подршку, а у улози противоклопних оруђа задржане су по две батерије у пешадијским пуковима, бригадама морнаричке пешадије и 345. планинској бригади. „Зисови“ су такође остали и у самосталним противоклопним бригадама и пуковима.

Ни током седамдесетих и осамдесетих година та оруђа нису повучена из наоружања, јер је у свим проценама и плановима ЈНА стално био присутан сценарио очекиваног масовног продора агресорских ОМЈ, па се противтенковска оруђа никада нису олако одбацивала. Због тога су „зисови“, када више нису били потребни активним јединицама, препуштени резервним саставима, као што су биле посадне противтенковске батерије формиране седамдесетих година на правцима вероватног продора агресора.

Судбина

Стотине „зисова“ дочекало је грађански рат 1991. године конзервирано у складиштима у свим деловима државе и чињеница је да су све зарађене стране користиле то оруђе старо пола века.

О великој присутности „зисова“ говори и један извештај о стању артиљерије Српске војске Крајине из априла 1995. године. У то време Крајишници су имали 137 оруђа: по 31 оруђе у 7. корпусу у Северној Далмацији и 39. корпусу на Банији, 30 оруђа било је у 15. корпусу у Лици, 28 у зони одговорности 11. корпуса у Источној Славонији и Барањи, 11 оруђа у 21. корпусу на Кордуну и једна батерија од шест оруђа у 18. корпусу у Западној Славонији. Резерве муниције износиле су 5,17 борбених комплета.

Батерије које су најчешће имале четири или шест „зисова“ биле су у саставу већине бригада територијалног развоја, које су чиниле главнину Војске Републике Српске (ВРС). У ратним годинама муниција за „зисове“ из ВРС долазила је из погона „Претиса“ из Вогошће. Занимљиво је да се пројектили ОФ-350 још увек налазе у производној листи те фабрике.

У саставу ВРС, 1. јануара 2006, када су угашене ентитетске оружане силе у

корист јединствених оружаних снага БиХ, још увек се налазило 36 оруђа М42 на чувању у Логистичкој бази – по један дивизион од 18 оруђа на Мањачи и Билећи. У време формирања ОС БиХ, још 87 комада је затечено у саставу угашене Војске Федерације.

Практично, све новостворене државе имале су „зисове“. У армији Македоније, приликом њеног формирања 1992, читаву артиљерију чинило је десет „зисова“, уз нешто брдских оруђа Б1. У борби против албанске побуне имали су запажену улогу.

„Зисови“ су задржани и у Војсци Југославије, али у делу пешадијских јединица ратног развоја. Та оруђа дочекала су 21. век конзервирана у резервама. Део њих је повучен из наоружања и продат након генералног ремонта.

Последњих 18 „зисова“ одређено је за протоколарну и свечану намену, за отварање почасне паљбе у част државних празника, посета страних државника и друге посебне прилике. Оруђа су у саставу Гарде. Почасна паљба изводи се из касарне на Дедињу или пред грађанима на Калемегдану. Љубитељи старе ратне технике имају прилику да виде како изгледа батеријски плотун „зисова“. ■

Александар РАДИЋ

Војска Србије задржала је у наоружању „зисове“ у саставу Гарде (А. Рагућ)